

IX 7,5b

IGU INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE
EDVARDA KARDELJA V LJUBLJANI

VLOGA IN FUNKCIONALNOST ZAŠČITENIH KMETIJ V
OBČINI PTUJ

Drago KLADNIK

Ljubljana, maj 1983

INŠTITUT ZA GEOGRAFIJO UNIVERZE EDVARDA KARDELJA
Ljubljana, Trg francoske revolucije 7

VLOGA IN FUNKCIONALNOST ZAŠČITENIH KMETIJ V OBČINI
P T U J

Naročnik: Raziskovalna skupnost občine Ptuj

Nosilec raziskave:
Drago Kladnik, prof.

Drago Kladnik

V.d. direktor:
mag. Rado Genorio

Rado Genorio

Nosilec naloge: Drago Kladnik

Avtor teksta: Drago Kladnik

Avtorji kart: Božena Antonič
Janez Kovač
Andreja Slatnar

AOP obdelava: Jože Mestnik
Tatjana Ogrinc

Analitska obdelava: Božena Antonič
Dora Černe
Drago Kladnik
Peter Repolusk
Jurij Senegačnik
Vilma Vrtačnik

K A Z A L O

	Stran
1. UVOD	1
1.1. Teoretična izhodišča	3
1.2. Metodologija dela	12
2. PROSTORSKA DISTRIBUCIJA ZAŠČITENIH KMETIJ	32
3. DEMOGRAFSKE RAZMERE	38
3.1. Število družinskih članov	40
3.2. Starostna struktura	41
3.3. Izobrazbena struktura	52
4. SOCIALNOEKONOMSKA ANALIZA	52
4.1. Opredelitev zaščitenih kmetij z ozirom na socialno ekonomsko analizo	52
4.2. Zdomstvo	56
4.3. Dnevna migracija delovne sile	58
4.4. Stopnja mobilnosti gospodinjstev	62
4.5. Prosti čas	64
5. OCENA PROIZVODNIH POTENCIALOV	66
5.1. Stavbni fond	66
5.1.1. Kvaliteta stanovanj z oceno obdobja in načina adaptacij	66
5.1.2. Infrastrukturna opremljenost gospodinjstev	76
5.1.3. Analiza funkcionalnosti hleva	86
5.2. Stopnja opremljenosti s kmetijsko mehanizacijo....	87
5.3. Lastništvo nad zemljo	99
5.3.1. Velikost posesti	104
5.3.2. Zemljiške kategorije	110
5.3.3. Zemljiško posestna razdrobljenost	113
5.3.4. Spremembe lastništva zemlje	120
5.3.5. Sedanji interes za spremembo lastništva zemlje....	121
5.4. Podružbljanje zemljišč kot možnost za premagova- nje ovir, povezanih z lastnimi odnosi	121
5.5. Prometna povezanost oziroma dostopnost	123
5.6. Delovni potencial	125
6. KMETIJSKA PROIZVODNJA NA ZAŠČITENIH KMETIJAH	131
6.1. Intenzivnost izrabe zemlje	131
6.1.1. Spremembe v intenzivnosti izrabe zemlje	136

	Stran
6.1.2. Tipologija	136
6.2. Živinski fond	137
6.2.1. Spremembe števila GNŽ v zadnjih desetih letih	150
6.2.2. Število GNŽ na ha kmetijskih površin in na delovno moč	150
6.3. Proizvodna usmerjenost zaščitenih kmetij	152
6.4. Tržnost	153
6.4.1. Delež zaščitenih kmetij - združenih koope- rantov	160
6.4.2. Zadovoljnost v sodelovanju z zadrugo	160
6.5. Uporaba organskih in umetnih gnojil	161
7. POTENCIALNA KONFLIKTNA OBMOČJA MED INTERESI DRUŽBENEGA SEKTORJA IN ZAŠČITENIH KMETIJ - INDIVIDUALNIH PROIZVODNIH OBRATOV	164
7.1. Analitični prikaz vseh parcel glede na zemljiš- ke kategorije, ki so v lasti zaščitenih kmetij in družbenega sektorja	164
7.2. Opredelitev konfliktnih con	166
7.3. Predlogi za preprečitev pretiranih neskladij...	167
8. OCENA POTENCIALOV GLEDE NA DEMOGRAFSKE IN PROIZVODNE RAZMERE	170
8.1. Nasledstvo	170
8.1.1. Struktura nasledstva	175
8.1.2. Predvideni način dela naslednika na kmetiji....	175
8.2. Ocena problematike zemljiškega maksimuma.....	176
8.3. Opredelitev nosilcev razvoja zasebnega sektorja kmetijstva	181
9. PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE OBSTOJEČEGA ZAKONSKEGA DOLOČILA O ZAŠČITENIH KMETIJAH IN NJEGOVEGA IZVAJANJA V PRAKSI	182
10. ZAKLJUČKI	184
11. VIRI IN LITERATURA	189
12. SEZNAM TABEL	191
13. SEZNAM KART	198

1. U V O D

Raziskava Inštituta za geografijo o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric je pokazala, da zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in z njim povezan izbor zaščitenih kmetij v občini Ptuj še nista zaživela v polni meri.

S tem nočemo trditi, da je problematika v drugih področjih republike manj pereča. Trdimo lahko, da so nekatere dosedanje raziskave Inštituta za geografijo, pa tudi odgovornih republiških organov pokazale, da se sam zakon v praksi ne uresničuje dovolj dosledno, kar prinaša vrsto negativnih posledic v procesu nadaljnega drobljenja kmetijskih zemljišč, ki je v Sloveniji že preseglo vse norme z vidika moderne organizacije kmetovanja in doseganja visokoproduktivnih rezultatov.

Obenem smo ugotovili, da je stopnja osveščenosti o uvrščanju kmetij med zaščitene razmeroma nizka, saj smo naleteali na večje število kmetov, za katere se je pozneje izkazalo, da so zaščiteni, pa se obravnavanega dejstva niso zavedali. Na drugi strani je bilo tudi nekaj primerov, ko so se gospodinjstva izjasnila za zaščitene, vendar v ustreznem seznamu niso navedene. Vse to kaže na precejšnjo mero neživljenskosti in veliko vlogo administracije pri opredeljevanju ustreznih kmetij, pri čemer je samoupravno dogovarjanje očitno potisnjeno v ozadje, pa čeprav naj bi dokončni seznam potrjevali na razgovorih na nivoju krajevnih skupnosti.

Mnenja smo, da se je potrebno lotiti akcije z večjo mero odgovornosti. Potrebno je podrobno spoznati ustrezne proizvodnostne in demografske potencialne slehernega potencialnega gospodarstva, kar nedvomno zahteva znatno večje napore. Potrjene sezname je potrebno obdobjno (na primer vsakih pet let) kontrolirati in dopolnjevati, saj se razmere razmeroma hitro spreminjajo. Kratka analiza popisnega gradiva je namreč pokazala, da je od 3.124 registriranih zaš-

čitenih kmetij vsaj 50 takšnih, ki jih v popisnicah zaradi porušenega oziroma zapuščenega stanovanja nismo mogli najti. Vrsta (okrog 15 - 20 %) je primerov, ko so se zamenjali gospodarji kot nosilci kmetijske proizvodnje.

Menimo, da lahko spričo opredelitvenega kriterija površine obdelovalne zemlje, izbrane kmetije predstavljajo nosilce zasebne kmetijske proizvodnje v prihodnosti. Zato bo na podlagi v elaboratu zbranega gradiva potrebno v prihodnje proučiti dejanske potenciale vseh zaobseženih obratov ter v skladu z določili problematike zemljiškega maksimuma in različnih oblik povezovanja na eni strani ter s potenciali obdelovalne zemlje ter strategije dolgoročnega razvoja na drugi strani, določiti tista perspektivna produkcijska jedra, na katerih bi bilo potrebno graditi bodoči razvoj. Pri tem je potrebno upoštevati zlasti demografska vprašanja in stopnjo organiziranosti kmetijske proizvodnje.

Določeno agresivnost v planiranem razvoju kaže tudi družbeni sektor, še zlasti na področju pridobivanja novih primernih zemljišč. Zavedati se je potrebno, da bo spričo teženj zasebnega sektorja po povečanju maksimuma (bodisi v obliki nakupa ali zakupa zemlje) prišlo do konfliktov. Le-ti bodo močnejši voobmočjih, primernejših za kmetovanje, to je na ravnini Dravskega in Ptujkega polja.

Naš namen ni na dolgo in široko razpredati o pravnih vidikih delovanja kmetijskih zemljišč in problemih, povezanih s sprejetimi določili, pač pa je v ospredju operativni vidik. Z obsežno dokumentacijo smo skušali predstaviti probleme proizvodnje, prebivalstva in prostorske odnose. Vsekakor je na podlagi zbranih podatkov načrtovalcem prihodnega razvoja in kmetijskim organizacijam omogočeno spoznati

funkcijo zaščitene obratov na območju občine Ptuj. Prav tako je mogoče iz zbranega gradiva opredeliti slabosti pri izboru ustreznih kmetij za zaščito, saj je opazno, da je še precej močnih kmetij izven sistema varovanja. Ugotovitve smo obsežno dokumentirali s tabelami, zato smo v besedilu opozorili na najpomembnejše vidike in povezave. Zato smo prepričani, da je glavna vrednost raziskave v priloženi dokumentaciji, iz katere je mogoče razbrati vrsto podrobnosti, mnogokrat tudi za probleme, ki niso strogo vezani na zaščitenost kmetij.

Zanimiva je predvsem primerjava z ostalimi kmetijami in gospodinjstvi brez zemlje, s čimer smo podrobno osvetlili vlogo obravnavanih obratov v produkcijskem sistemu, tržnosti kmetijstva ter v nekaterih drugih elementih demografskega, socialnega in ekonomskega značaja.

Raziskava je v bistvu nadaljevanje študije Inštituta za geografijo o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric, v kateri so opredeljena osnovna izhodišča družbenoekonomskega in prostorskega razvoja v ptujski občini. Torej pričujoča študija v bistvu le dopolnjuje prejšnjo, zato ju je potrebno obravnavati vzajemno.

1.1. Teoretična izhodišča

V tem podglavju predstavljamo pravni vidik problematike zaščitene kmetij in razloge, ki so privedli do sprejema zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč v letu 1973.

V zakonu je kmetija tista kmetijska in gozdno gospodarska enota, ki zagotavlja lastniku s kmetijsko in drugo z njo

povezano dejavnostjo primerno preživljanje. Zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč, ki zagotavlja zaščitenost kmetije, ima osnovni namen ohraniti kmetijske gospodarske enote, ki so zmožne za kooperacijo, na ta način ustvariti kmetu delovno mesto in ga ob dedovanju kar najbolj razbremeniti bremen. Poleg teh splošnih meril za določanje zaščitene kmetije pa zakon navaja še posebna merila:

- ekonomskega značaja (ogroženost smotrnega izkoriščanja kmetijskih in gozdnih zemljišč, ki bi nastala zaradi drobitve kmetije ter možnosti proizvodnega sodelovanja z organizacijami združenega dela);

- prostorskega značaja (zaradi varstva krajine in s tem v zvezi potreb po urejenem prostoru posebej na območjih, ki so trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo) in

- splošno družbenega značaja (če je podan družbeni interes za ohranitev določenih kmetij zaradi potreb splošnega ljudskega odpora, zaradi zgodovinskih in kulturnih razlogov in podobno).

Zakon pomeni tudi uresničevanje sklepov in priporočil skupščine SR Slovenije o vprašanjih, ki so pomembna za nadaljnji razvoj gospodarjenja z gozdovi v republiki. Zaustavila naj bi se nesmotrna drobitev gozdne posesti.

V prihodnje bo potrebno izpopolniti sistem dedovanja kmetijskih posestev, tako da bo omejeval drobitev posestev ter okrepil ekonomsko moč in socialno varnost prevzemnikov, ki bodo nadaljevali s kmetovanjem.

Na kmetijah se ne sme zapostavljati zmogljivosti in možnosti, temveč je potrebno omogočiti, da le-te izkoristimo, ker so kmetije sposobne dati še večjo proizvodnjo. Zaščita

določenih kmetij pred drobitvijo je prav tako eden od faktorjev za podpiranje opremljanja in moderniziranja proizvodnje, da bi naraščala produktivnost in dohodek individualnih kmetijskih proizvajalcev ter se izboljševale njihove življenjske možnosti.

V zvezi z dedovanjem kmetij so pomembna zlasti naslednja načela:

- kakšne in katere kmetije ščititi pred drobitvijo?
- kateri dedič deduje na podlagi zakona kmetijo, ki jo sme dedovati samo en dedič? Pri tem je seveda potrebno določiti, kdo sme biti dedič kmetije. Ugotovimo lahko, da nekateri pravni sistemi ožijo krog zakonitih dedičev v primerjavi z določbami o splošnem dedovanju in sicer tako glede na poklicne in socialne lastnosti dedičev.
- Pravni sistem, ki ščiti kmetije pred delitvijo, mora rešiti tudi vprašanje vrstnega reda, to je kateri izmed dedičev, ki so sicer sposobni dedovati kmetijo, le-to deduje.
- Sama določitev dediča, ki kmetijo deduje, ne rešuje vseh problemov zaščite kmetije pred delitvijo, če ni določb, ki bi preprečevale, da bi bil dedič kmetije preveč obremenjen. Zato je določena tudi velikost dednega deleža.
- Nadaljne določbe, ki pri dedovanju kmetij odstopijo od principa enotnosti, rešujejo vprašanje, kaj v primeru, če bi dedič kmetijo prodal v določeni dobi potem, ko jo je podedoval ter vprašanje omejitev pri oporočnem razpolaganju s kmetijo.

Dedovanje je predvsem družbenoekonomski pojav. Je v najtesnejši zvezi z ustanovo lastnine. Marksizem uči, da so

lastninski odnosi "pravni izraz" produkcijskih odnosov, to je odnosov med ljudmi v proizvodnji. Produkcijski odnosi, ki so značilni za vsako posamezno družbenoekonomsko formacijo, se izražajo v določeni obliki lastnine in so odločilni tudi za dedovanje. Ta načelna ugotovitev velja seveda za tiste produkcijske odnose, ki so v določeni družbeni formaciji dominantni in kakor je primer v socializmu, tudi najnaprednejše. Taki odnosi pa tako v kapitalizmu, kakor tudi v socializmu niso odnosi na vasi, ki so iz različnih odnosov zaostajali posebno v naših prilikah, ki jih karakterizira drobna posest vaškega tipa in obstoj zasebne lastnine na nekmetijskem zemljišču (Kocjan, 1973).

Na področju dednega prava niso bile upošteevane globoke razlike med vaško in mestno družbo, zato so bila načela dedovanja enaka za kmete in meščane. S tem so se sicer skušale zgladiti neenakosti, vendar so bile zgrajene na škodo kmeta. Dedovanje po zakonu o dedovanju je glede razdelitve zapuščine za bogate dediščine in za tiste primere, ko je družina že izgubila značaj proizvodne skupnosti ter je ostala le še gospodarska skupnost, značilna za urbano okolje. Takšni pravni vzorci, ki niso nastali iz naše specifične vaške družbe, ne morejo rabiti svojemu namenu ker so preseljeni iz popolnoma drugačnega okolja, drugačne miselnosti in drugačne ureditve.

Dedovanje pa ni edini krivec drobitve zasebnih kmetijskih zemljišč. Žal ni na voljo podatkov, koliko je dedovanje pripomoglo k temu negativnemu pojavu. Če imamo pred očmi, da sedanji sistem dedovanja postavlja kot pravilo pri zakonitem dedovanju fizično delitev premoženja in da je prevzel pri nujnem deležu francoski sistem rezerve in ne sis-

tem denarne odprave, kakršen je bil poznan pred uveljavitvijo novega zakona o dedovanju, je očitno, da tovrsten negativni proces pospešuje. Ne smemo pa tega problema gledati poenostavljeno, tako da upoštevamo samo dedovanje kot neposredni pravni naslov, zaradi katerega je prišlo do drobitve kmetijskih zemljišč.

Če kmet razdeli za časa življenja svojo lastnino med otroke ali pa napiše oporoko, se bo oziral na veljavni sistem dedovanja. Zato bo popuščal zahtevam po zemlji s strani tistih, ki so jih že sredstva kmetije usposobila za samostojno in dostojno življenje (šolanje, oprema delavnic ipd.). Prevzemnik takšne zmanjšane kmetije pa je navadno še drugače obremenjen z raznimi izplačili, kar vse škoduje tako ohranitvi take zmanjšane kmetije kot tudi možnosti, da bi prevzemnik moderniziral tehnologijo pridelovanja. Poseben problem predstavlja dejstvo, da je prenos lastništva kmetij s starejše na mlajšo generacijo pogosto vezan šele na smrt starega gospodarja ali pa se opravi v času njegove onemoglosti, ko so življenjske sile in ambicije mlajše generacije že dodobra izčrpane.

Da bi zemljo kar najbolje izkoristili, bi morali spremeniti predpise o dedovanju zemlje, in sicer tako, da bi zemljo dosledno podedovali tisti, ki bo ostal na posestvu, hkrati pa bi odpravili pravico, da lahko zemljo podeduje tudi oni, ki so posestvo zapustili. S takšnimi spremembami v dednem pravu bi se nadalje drobljenje parcel občutno zadržalo, bile bi pa tudi pomemben prispevek k uveljavljanju kmečkega poklica in izboljševanju kmetijstva nasploh.

Problematiko je uzakonil zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmečkih gospodarstev, ki ureja poseben dedni režim za kmetijsko zemljišče in za posebej določene

kmetije, po katerem se omejuje prehod kmetijskih zemljišč v last tistih, ki zemlje ne obdelujejo, preprečuje drobitve določenih kmetij in omogoča prevzem kmetij pod pogoji, ki dediča ne obremenjujejo preveč. Na podlagi tega naj bi se ustvarili pogoji za smotrno uporabljanje kmetijskih zemljišč in za krepitev proizvodnega sodelovanja med tistimi, ki jim kmetijsko zemljišče rabi za osebno delo ter OZD.

Tudi dedni režim izhaja iz splošnih pravil dedovanja, s tem da določene vidike prilagaja dedovanju kmetij. Posebno ureditev dedovanja kmetij razširja zakon tudi na kmetije, ki so predmet razdruževalnega postopka. Zakon posebne določbe o tem, da bi se načelo nedeljivosti kmetije izvajalo tudi pri drugih pravnih poslih med živimi, nima. Zato prihaja do drobitve kmetij s prometom med živimi, seveda ob upoštevanju določb zakona o kmetijskih zemljiščih Kmetije pa s tem izgublja svojo zaščiteno kmetije in je njihov položaj ob dedovanju povsem drugačen kot ob prevzemu.

Zato se pojavljajo tudi predlogi, da bi načelo nedeljivosti zaščitene kmetij moralo biti upoštevano tudi v prometu med živimi. Ti predlogi pa ne upoštevajo, da naša agrarna in socialna politika nikdar nista imeli za cilj ohranjanja obstoječih vaških struktur. Potrebno je namreč upoštevati dinamiko razvoja ter tudi hotenja in osebne kvalitete lastnika zemlje. Pri tem pa prav gotovo ni pomembno ali ima kmetijsko zemljišče prav določen kmet.

S prometom kmetijskih zemljišč med živimi prehajajo kmetijska zemljišča v lastnino oziroma uporabo tistih, ki se bolj intenzivno ukvarjajo s kmetovanjem, medtem ko jih odtegujejo predvsem tisti, ki to dejavnost opuščajo.

V veljavi je prednostni vrstni red pri nakupu kmetijskih zemljišč, katerega upravičenci so razvrščeni v naslednjem zaporedju:

- zakupnik kmetijskega zemljišča, ki je kmet ali kmetijska organizacija, razen če gre za zakupna razmerja med kmeti, ki se sklepajo zaradi posebnih razlogov za čas, dokler ti razlogi trajajo,
- kmetijska organizacija, katere zemljišče meji na zemljišče je predmet ponudbe,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni glavno dejavnost in katerega zemljišče meji na zemljišče, ki je predmet ponudbe,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni dopolnilno dejavnost in katerega zemljišče meji na zemljišče, ki je predmet ponudbe,
- kmetijska zemljiška skupnost,
- kmetijska organizacija, ki ima zemljišče v primerni oddaljenosti,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni glavno dejavnost in ima zemljišča v primerni oddaljenosti,
- kmet, ki mu kmetijska dejavnost pomeni dopolnilno dejavnost in katerega zemljišče je v primerni oddaljenosti.

Sprejeti in upoštevati je potrebno načelo, da nekmet ne more podedovati njive, lahko pa podeduje določen minimum sadovnjakov, vinogradov in gozdov (Komisija zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije, 1982).

Okrog izvajanja zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih gospodarstev je prisotna vrsta problemov. Merila, ki jih določa zakon za določanje zaščitenih

kmetij, se v več primerih (velikost posesti, zagotovljeno nasledstvo, ipd.) neustrezno uporabljajo, kar povzroča, da med zaščitnimi kmetijami niso zajete vse kmetije, ki izpolnjujejo zakonske pogoje in obratno. Dogaja se, da se v okvir zaščitene kmetije določijo tudi zemljišča, ki so v že sprejetih prostorskih dokumentih namenjena za graditev.

Pri zavarovanju določenih kmetij pred drobitvijo moramo upoštevati dejstvo, da je za razmere pri nas in seveda tudi v občini Ptuj značilna drobna posest moškega tipa in da je kar 76,7 % zemljišč v zasebni lasti. Zato je pomembno, da zaradi pospeševanja kmetijske proizvodnje in uveljavljanja socialističnih odnosov v tej proizvodnji ne dopuščamo zmanjševanja ekonomskih sposobnosti posameznih kmetij kot proizvodnih enot zaradi njihovega drobljenja. Takšen proces pomeni v veliki meri odvzemanje možnosti proizvodnega sodelovanja med individualnimi kmetijskimi proizvajalci in organizacijami združenega dela.

Do drobitve kmetijskih površin pri zaščitnih kmetijah prihaja razmeroma redko. Za občino Ptuj ne razpolagamo s potrebnimi podatki, v območju Temeljnega sodišča v Mariboru pa je takšnih primerov približno 22 %.

Odprava vzrokov drobljenja kmetijskih površin in njihovo prehajanje v roke nekmetov presega okvir določil o zaščitnih kmetijah in je potrebno rešitev iskati predvsem v čimprejšnji določitvi namembnosti zemljišč za potrebe kmetijstva in gozdarstva ter razvrstitev kmetijskih zemljišč v zemljišča, ki so trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo. Pripomoglo bi tudi upoštevanje določil, ki urejajo dolžnost obdelovanja kmetijskih zemljišč.

Naslednji problem v zvezi z določanjem zaščitnih kmetij

je neupoštevanje določbe, da tako kmetijo sestavljajo samo kmetijska zemljišča, ki niso s prostorskimi oziroma urbanističnimi dokumenti namenjena za graditev. Veliko je namreč primerov, ko so med z odlokom določenimi zaščitenimi kmetijami tudi takšne, na katerih zemljiščih so določena območja zazidave in drugih gradenj. Kmetijska zemljišča zaščitene kmetij bi morala biti v prostorskem delu družbenega plana občine razvrščena vsaj v svojem večjem delu med zemljišča, ki so trajno namenjena za kmetijsko proizvodnjo.

Problem je tudi v zvezi z nasledstvom. Po zakonu lahko kmetijo deduje le tisti dedič, ki ima namen z osebnim delom obdelovati kmetijsko zemljo, pri tem pa ima prednosti tisti, ki je ta svoj namen izkazal tako, da je bodisi delal na kmetiji oziroma se je usposobil za obdelovanje kmetijskih zemljišč, bodisi je s svojim trudom, zaslužkom ali kako drugače prispeval k ohranitvi oziroma zboljšanju proizvodnih zmogljivosti kmetije. Dedič - prevzemnik kmetije, pridobi status kmeta s trenutkom, ko kmetijo obdeluje.

Z zaščito kmetij se glede na ugodnejše pogoje za prevzem kmetije ob dedovanju pospešuje tudi proces in možnost ponovne agrarizacije, saj se z njimi stimulira dedič, ki kmetijo prevzame, zato bo potrebno v tej smeri zakon dosledneje izvajati.

Čeprav je bil ustrezen občinski odlok sprejet že leta 1977, lahko rečemo, da se določila slabo izvajajo oziroma da ni ustrezne družbene klime, ki bi v zaščitene kmetijah vide-la potencialne nosilce razvoja kmetijske proizvodnje. Uvrščanje kmetij v omenjeni odlok je spremljal precejšen avtomatizem, saj se je izkazalo, da mnoge kmetije dejansko ne sodijo vanj. V času razprav je sicer prišlo do nekate-

rih sprememb (približno 200 kmetij je odpadlo ali se na novo priključilo), a izgleda, da je bila razprava po krajevnih skupnostih slabo organizirana, saj smo pri približno 20 % anketiranih kmečkih gospodarstev ugotovili, da menijo, da je njihova kmetija zaščitena, a je ni v odloku in obratno, kmetija naj ne bi bila zaščitena, pa je.

Naj omenimo še, da določitve, ki jih prinaša zakon o zaščitnih kmetijah, pri nas niso novost. V Sloveniji smo poznali dejansko nedeljivost kmetij z upoštevanjem koncesije rimskemu pravu do 1868 leta, ko je bil razveljavljen patent iz leta 1790. Pri tem je potrebno pripomniti, da Kranjska ni imela predpisov o nedeljivosti kmetij od francoske zasedbe dalje (začetek 19. stoletja) in je zato na Kranjskem stopil zakon iz leta 1868 v veljavo že po treh mesecih po objavi, drugje pa se je procedura zavlekla. Takrat so se začela v dedovanju kmetij v celoti uporabljati načela splošnega dedovanja. Leta 1889 so bile s posebnim državnim zakonom pooblašene posamezne dežele v avstroogrski monarhiji, da z nekaterimi omejitvami določijo nedeljivost kmetij srednjih velikosti. Vendar pa so v Avstriji izkoristile tovrstne možnosti samo Koroška, Tirolska in Češka, pri nas pa je proces drobitve prišel do polne veljave.

1.2. Metodologija dela

V grobem bi lahko metode dela razvrstili med kabinetne in terenske. Med prve lahko štejemo vrednotenje literature, različne analize in kartografska opravila, med druge pa anketiranje, kartiranje in razgovore s predstavniki različnih ustanov. Gradivo smo analizirali s pomočjo računalnika. Uporaba avtomatske obdelave podatkov nam je omogočila ugotavljanje številnih medsebojnih povezav, ki jih

drugače ne bi mogli dovolj temeljito proučiti. Številne tabele in seveda računalniške izpise nismo mogli v celoti priložiti k tekstu, zato smo se odločili za naslednjo razporeditev gradiva v prilogi:

- obdelava specifičnosti posameznih zaščiteneh kmetij (2 izvoda);
- obdelava splošne problematike zaščiteneh kmetij na podlagi podatkov popisa prebivalstva za leto 1981 (2 izvoda);
- obdelava splošne problematike zaščiteneh kmetij na podlagi v sondnih območjih izvedenega anketiranja (2 izvoda);
- zemljiški izpisi po katastrskih občinah (1 izvod).

Kljub temu, da sta samo dva izvoda podrobnih računalniških analiz, lahko rečemo, da je jedro naših konkretnih raziskav bilo usmerjeno v podrobno analizo popisa prebivalstva 1981 ter izvedene ankete in predstavitvi medsebojnega součinkovanja. Zaradi obilne argumentacije v obliki tabel se tekst omejuje pretežno na funkcijsko obravnavanje problematike, tabele pa naj služijo kot izhodiščno oziroma dokazno gradivo, kjer so podrobno prikazana razmerja in medsebojni odnosi. Podrobno opisovanje in navajanje tabelaričnih vrednosti se nam zdi nepotrebno.

Za lažje in boljše razumevanje priloženega računalniško obdelanega gradiva na kratko predstavljamo njegovo vsebino in metodologijo. Poglavitne značilnosti posameznih zaščiteneh kmetij smo obdelali kot opredeljitvene kriterije za realnejši izbor zaščiteneh kmetij, ki bo zajet v noveliranem odloku.

V predloženem računalniško obdelanem gradivu je sedem različnih enot, ki so med seboj tesno povezane:

1. starostna struktura gospodinjstev
2. poklicna struktura gospodinjstev
3. prevzemnik
4. število delovnih moči
5. površina zemljišča v lasti članov gospodinjstva
površina obdelovalne zemlje v lasti članov gospodinjstva
6. specifikacija gospodinjstev po KS
7. sinteza gospodinjstev

Gradivo je obdelano na podlagi popisa prebivalstva za leto 1981, v katerem so bili zbrani vsi obravnavani parametri. Na podlagi predloženega seznama predlaganih zaščitenih kmetij smo za vsako gospodinjstvo morali ugotoviti popisno identifikacijo, to je šifro, pod katero je uvrščeno v popisnih podatkih celotne občine določeno gospodinjstvo. Na ta način smo lahko gospodinjstva na predlaganih zaščitenih kmetijah ustrezno individualizirali. Za vsako enoto smo določili šifro popisnega okoliša, šifro stanovanja, šifro gospodinjstva in šifro stavbe. Na posebnih popisnicah so bili popisani tudi posamezni člani v gospodinjstvu in z upoštevanjem ustrezne popisne šifre gospodinjstva smo lahko izvedli tudi vrednotenje posameznih enot na podlagi pripadajočih družinskih članov.

Napak, ki so nastale ob popisu prebivalstva in pri njegovi kasnejši obdelavi na Zavodu SR Slovenije za statistiko nismo mogli odstraniti. Pomanjkljivosti pa so se pojavile tudi kasneje, pri iskanju ustreznih šifer za posamezna obravnavana gospodinjstva. Na seznamu predlaganih kmetij so tudi določeni obrati, katere nismo mogli na noben način identificirati. Tako se na nekaterih naslovih javljajo povsem druga imena, ustrezna gospodinjstva pa sploh ne obstajajo v navedenem naselju. Takšnih je 18 obratov. V mnogih primerih smo razlike v naslovih, nastale zaradi novega sistema

oštevilčenja ali morebitne preselitve gospodinjstev odkrili in jih popravili, tako da so navedeni naslovi gotovo točnejši od tistih, ki so v predloženem seznamu.

V posameznih primerih smo spreminjali tudi imena nosilca zaščitene kmetij, ko smo na navedenem naslovu naleteli na proizvodni obrat z elementi, ki so ustrezali zahtevam po zaščitenosti. Največkrat gre za prenos lastniške pravice na mlajšo generacijo, v našem primeru na zeta z drugim priimkom, v posameznih primerih pa sta gotovo prisotna tudi prodaja in nakup kmetije. Nekaj deset je tudi primerov, ko smo na navedenem naslovu naleteli na prazno stanovanje, kar pomeni, da lastniki žive drugje, vendar smo ugotovili, da so lastniki stavbe ustrezni, torej tisti, ki so predlagani za zaščito. Zaščita takšnih kmetij, katere gospodinjstva očitno niso eksistenčno vezana na kmetijsko proizvodnjo, je do neke mere vprašljiva. Če že ne zaščita sama, pa prav gotovo širša družbena podpora. Za tovrstna gospodinjstva tudi nismo mogli ugotoviti obravnavanih parametrov.

Vsa navedena dejstva kažejo, da sta evidenca perspektivnih obratov in iskanje možnih zaščitene kmetij razmeroma pomanjkljiva. Kljub temu, da naj bi pri snovanju predlaganega osnutka sodelovale tudi krajevne skupnosti, je še vedno prisotna vrsta pomanjkljivosti. V oči bode dejstvo, da se pogosto predlagajo imena tistih, ki so že davno umrli ali pa so že v visoki starosti in so kmetivanje prepustili naslednikom. Prav problem nasledstva je izredno pereč in slabo spremljan, s čimer je povezana tudi neažurna evidenca sprememb lastniških odnosov. Poseben problem predstavlja pravilno pisanje imen in priimkov ter naslovov bivališč. Tudi na tem področju bi bilo potrebno določene stvari poenotiti. Tako smo na primer naleteli na različno napisane pri-

imke v starem odloku o zaščitenih kmetijah (1977), v popisu prebivalstva in v novem predlogu zaščitenih kmetij. Prav tako se na različnih mestih različno pišejo naselja Mihovce, Cirkovce, Zg. Velovlek in Placerovci).

Starostno strukturo smo opredelili z razvrščanjem posameznikov v osnovne starostne kategorije in s prepletanjem letih:

0-19 in 20-60 let ali MLADO gospodinjstvo (perspektivno),
20-60 let ali ZRELO gospodinjstvo (pogojno perspektivno),
0-19, 20-60 in nad 60 let ali GENERACIJSKO gospodinjstvo (perspektivno),

20-60 let in nad 60 let ali STARAJOČE gospodinjstvo (pogojno perspektivno),

nad 60 let ali OSTARELO gospodinjstvo (neperspektivno),

0-19 in nad 60 let ali KOMBINIRANO gospodinjstvo (pogojno perspektivno).

Gospodinjstva so razvrščena po posameznih tipih ne glede na razvrstitev po krajevnih skupnostih.

Poklicno strukturo smo ugotavljali z ozirom na zaposlenost posameznih družinskih članov. Druga metoda za opredelitev poklicne strukture je na osnovi izvora dohodka, vendar je zaradi popisne metodologije nismo mogli uporabiti.

Posamezne družinske člane smo grupirali v zaposlene na kmetiji (kmetije v zasebnem sektorju in gospodinje, mlajše od 70 let, če pretežno delajo na kmetiji) ter na zaposlene v rednem delovnem razmerju in starostne upokojeence. Z ozirom na deleže obeh grup smo izoblikovali naslednjih pet poklicnih skupin:

ČISTA KMEČKA GOSPODINJSTVA (100 % vseh dela na kmetiji),
MEŠANA, PRETEŽNO KMEČKA GOSPODINJSTVA (67-99 %),
MEŠANA, ENAKOVREDNA GOSPODINJSTVA (34-66 %),
MEŠANA, PRETEŽNO NEKMEČKA GOSPODINJSTVA (1 - 33 %),
ČISTA NEKMEČKA GOSPODINJSTVA (0 % - nihče ni zaposlen
samo na kmetiji).

Gospodinjstva so razvrščena po posameznih tipih ne glede
na razvrstitev po krajevnih skupnostih.

Sledi analiza gospodinjstev glede na problematiko prevzem-
nika ter površino zemlje v lasti članov gospodinjstva, pri
čemer je ločena vsa zemlja in obdelovalna zemlja. Gospodinj-
stva so rangirana v smeri od tistih z največ zemlje do tis-
tih z najmanjšimi posestvi.

Ker je težko opredeliti vlogo vsakega posameznega elementa
posebej in se le-ti od kmetije do kmetije močno razliku-
jejo, smo se odločili za sintetično vrednotenje posameznih
gospodinjstev. Obravnavamo analitično obdelane štiri osnov-
ne elemente opredelitve. Namen smo dosegli s točkovnim
vrednotenjem razredov posameznih elementov:

1. mlado gospodinjstvo 6
zrelo gospodinjstvo 4
generacijsko gospodinjstvo 5
starajoče gospodinjstvo 2
ostarelo gospodinjstvo 1
kombinirano gospodinjstvo 3
2. čisto kmečko gospodinjstvo 5
mešano-pretežno kmečko gospodinjstvo 4
mešano - enakovredno gospodinjstvo 3
mešano - pretežno nekmečko gospodinjstvo 2
čisto nekmečko gospodinjstvo 2

3. ima prevzemnika 5
nima prevzemnika 1
4. glede na površino zemlje v lasti članov gospodinjstva
- a) druga skupina K.O. (odlok o davkih občanov v občini Ptuj, Uradni vestnik občin Ormož in Ptuj, 15.april 1976) obsega Dravsko-Ptujsko polje
do 3 ha obdelovalne zemlje	1
3 - 4 ha obdelovalne zemlje	2
4 - 5 ha obdelovalne zemlje	3
5 - 7 ha obdelovalne zemlje	4
8 in več ha obdelovalne zemlje	5
- b) tretja skupina K.O. (večji del Slovenskih goric, manjši del Haloz)
do 5 ha obdelovalne zemlje	1
5-6 ha obdelovalne zemlje	2
6-8 ha obdelovalne zemlje	3
8-10 ha obdelovalne zemlje	4
10 in več ha obdelovalne zemlje	5
- c) četrta skupina K.O. (odmaknjeni predeli Slovenskih goric, večina Haloz)
do 10 ha skupne zemlje	1
10-12 ha skupne zemlje	2
12-16 ha skupne zemlje	3
16-20 ha skupne zemlje	4
nad 20 ha skupne zemlje	5

Ker ima v zadnji skupini katastrskih občin pomembno vlogo izkoriščanje gozda, smo se pri vrednotenju odločili za opredelitev skupne velikosti posestva, medtem ko je v prej-

šnjih skupinah K.O. v ospredju poljedelstvo in živinoreja na osnovi travnikov in krmnih posevkov.

Vsa gospodinjstva so razvrščena glede na točkovni zbir. Podano je sintetično rangiranje v smeri od največje do najmanjše vsote točk. Več kot ima določeno gospodinjstvo točk, bolj je kmetija perspektivna. Na podlagi tovrstnega vrednotenja je mogoče izdelati ustrezno politiko pospeševanja zasebnega sektorja kmetijstva v občini.

Na koncu so vsa gospodinjstva z vrednostmi vseh obravnavanih parametrov razvrščena po krajevnih skupnostih po abecednem zaporedju, s čimer je podana osnova za izdelavo novega odloka o zaščitenih kmetijah.

Obdelali smo tudi delovne moči po posameznih predlaganih kmetijah, vendar le-ta element ni vključen v sistem vrednotenja. Oprli smo se na standardni princip vrednotenja posameznikov z ozirom na stopnjo zaposlenosti na kmetiji, starost in spol, s čimer je za posamezna gospodinjstva razmeroma natančno vrednoten potencial delovne sile. Menimo, da je vprašljivo vlagati v razvoj na kmetijah z manj kot 1,0 delovne moči, bežen pogled pa kaže, da so tovrstni obrati razmeroma številni.

Zaposleni samo na kmetiji:	koeficienti
MOŠKI 15 - 54 let	1,0
MOŠKI 55 - 64 let	0,7
MOŠKI nad 64 let	0,3
ŽENSKE 15 - 54 let	0,7
ŽENSKE 55 - 64 let	0,5
ŽENSKE nad 64 let	0,2

Na kmetiji delajo po delu oziroma občasno:

		koeficienti
MOŠKI	15 - 54 let	0,3
MOŠKI	nad 54 let	0,2
ŽENSKE	15 - 54 let	0,2
ŽENSKE	nad 54 let	0,1
OTROCI	10 - 14 let	0,2

V seznamih so upoštevani tudi naslednji predlogi za zaščitenе kmetije, katerih podrobne specifikacije nismo mogli podrobno obdelati zaradi tega, ker so na navedenih naslovih prazna poslopja. Lastniki takšnih objektov so predlagana gospodinjstva, vendar prebivajo drugje:

1. BRENČIČ Jože	Žabjak 10
2. CAFUTA Franc	Dežno 6
3. DRAŠKOVIČ Franc	Mihovce 54
4. KIRBIŠ Štefan	Starošince 15
5. KLAJNŠEK Alojz Neža	Mihovce 4
6. KORES Štefan Terezija	Njiverce 29
7. KRAJNC Vinko	Lasigovci 12
8. PIHLER Alojz	Svetinci 5
9. PLETERŠEK Ferdinand	Njiverce 26
10. POŽEGAR Franc	Bišečki vrh 30
11. RAKUŠ Martin Julijana	Medribnik 27
12. ROJKO Ivan Marija	Jiršovci 53
13. ŠILEC Angela	Vitomarci 74
14. TOPLAK Neža	Podvinci 97
15. VALENTIN Martin	Njiverce 30
16. VOGRINEC Jera	Gerečja vas 70
17. ZAKELŠEK Jože Marija	Zakl 15

Naj na tem mestu omenimo še opredeljitvene kriterije za določitev zaščitениh kmetij, ki naj bi jih uporabljali pri sprejemanju prvega odloka o zaščitениh kmetijah. Čeprav navajanim merilom nikakor ne velja oporekati, pa je močno vprašljivo njihovo upoštevanje spričo težavnega in zamudnega zbiranja ustreznih podatkov. Ugotavljamo, da je prvotni odlok izhodišča le deloma upošteval, še posebno pa je bilo pomankljivo informiranje o sprejetih ukrepih.

Merila za določitev zaščitениh kmetij, ki so jih uporabljali so sledeča:

1. Vse perspektivne kmetije, ki so že preusmerjene ali pa bodo preusmerjene po srednjeročnem načrtu kmetijskih organizacij.
2. Vse kmetije, ki so že specializirane v proizvodnji, pa so lahko tudi manjše, vendar imajo že urejene trajne nasade z ustrezno mehanizacijo in opremo. To so kmetije z 2 ha sodobnega vinograda ali slično.
3. Vse večje kmetije, ki sicer še niso vključene v kooperacijo po pogodbi o trajnem sodelovanju, če imajo, ne glede na sedanje stanje, vse izgleda, da bodo postale preusmerjene kmetije z dohodkom, ki bo zagotovil možnost preživljanja kmečke družine s potrebnim dohodkom polkvalificiranega delavca na 2 družinska člana.
4. Tudi vse večje kmetije, ki so že urejene ali pa bodo ter imajo vse pogoje, da poleg kmetijske dejavnosti lahko razvijejo kmečki turizem.
5. Vse tiste kmetije, ki imajo ali pa bodo v kratkem imele urejeno popolno pokojninsko, invalidsko in zdravstveno zavarovanje.

6. Vse tiste kmetije, ki bodo v javni razpravi zaprosile same, da bodo zaščitene pod pogojem, da kmetija izpolnjuje ekonomske pogoje samostojnega preživljanja kmečke družine in po drugih posebnih merilih.

7. Upoštevati bi kazalo tudi kmetije, ki so že opremljene s primerno kompletno kmetijsko mehanizacijo, opremo in zgradbami ne glede na velikost sedanjega obsega kmetije, če so izgledi, da bodo take kmetije z odkupom ali zakupom zemlje s pomočjo KZS v bližnji prihodnosti postale ekonomsko močnejše za samostojno preživljanje ter imajo naslednika.

8. Vse kmetije, ki trenutno še ne izpolnjujejo ekonomskih pogojev v celoti za samostojen obstoj preživljanja kmečke družine vendar imajo mladega naslednika s kmetijsko izobrazbo, ki ima namen ostati na kmetiji ter ima kmetija možnost povečanja zemljišč ali dohodka na osnovi kmetijske proizvodnje ali kmečkega turizma.

9. Vse večje kmetije, katere so zaradi svoje lege pomembne za potrebe splošnega ljudskega odpora.

10. Vse večje kmetije, katere so iz zgodovinskih in narodopisnih ter kulturnih razlogov pomembne za ohranitev kot celotna kmetija in, da se ne bi na podlagi dedovanja drobile in izgubile zgoraj omenjeni značaj.

11. Vse večje kmetije, ki so pomembne zaradi varstva krajine, da ostanejo kot celota za varstvo kmetijskega prostora po področju kmetijske proizvodnje, zato da se tak prostor ne spremeni v vrtničkarstvo ali vikendaško področje ampak drži značaj prostora čiste kmečke proizvodnje.

Zgornja merila je sprejela skupščina Kmetijske zemljiške skupnosti Ptuj na svoji seji 23.XII.1975.

Z obdelavo splošne problematike zaščitene kmetij smo na podlagi podatkov popisa prebivalstva skušali predstaviti demografsko ter socioekonomsko problematiko vseh gospodinjstev v občini, seveda s poudarkom na komporaciji zaščitene kmetij, ostalih kmetij, katere imenujemo nezaščitene kmetije ter gospodinjstev brez zemlje. Mejo med zadnjima kategorijama predstavlja opredeljitveni kriterij Zavoda SR Slovenije za statistiko (0,5 ha obdelovalne zemlje oziroma 0,25 GNŽ).

Večina parametrov je obdelana na nivoju naravnopokrajinskih enot, krajevnih skupnosti, starostne ter poklicne strukture gospodinjstev in seveda z ozirom na zaščitenost kmetij. Med tekstom so upoštevane samo izpeljave osnovnih spoznanj po naravnopokrajinskih enotah, vse ostalo gradivo pa je v prilogi. Poglejmo si na ta način obdelano gradivo in nivo obdelave:

- starostne piramide (izračunana je tudi starostna struktura po petletnih kontingentih) z ozirom na zaščitenost kmetij (ZK), po naravnopokrajinskih enotah (NPE) ter krajevnih skupnostih (KS);
- struktura gospodinjstev z ozirom na delovne moči: ZK, KS;
- stopnja strokovne izobrazbe: ZK, KS;
- število zdomcev in delež zdomcev od celotne populacije: ZK, NPE, KS, starostna struktura (SS) in poklicna struktura (PS);
- način dnevnega migriranja: ZK, KS;
- oddaljenost delovnega mesta od stanovanja: ZK, KS;
- sodelovanje z zadrugo: ZK, NPE, KS;
- povprečna površina vse zemlje v lasti članov gospodinjstva: ZK, NPE, KS, SS, PS;

- povprečna površina vse zemlje, ki jo uporablja gospodinjstvo: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- povprečna površina obdelovalne zemlje, ki jo uporablja gospodinjstvo: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- delež gospodinjstev s traktorji: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- število KW traktorjev na gospodinjstvo: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- delež gospodinjstev s prevzemniki: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- površina obdelovalnih zemljišč na delovno moč: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- število GNŽ (glav normalne živine) na hektar obdelovalnih površin: ZK, NPE, KS, SS, PS.

Glava normalne živine (GNŽ) pomeni na enoto 500 kg teške krave preračunane ekvivalentne posameznih vrst živine, pri čemer smo upoštevali naslednje pretvornike: krava - 1; junica - 0,7; telica - 0,15; biki - 1,4; voli - 1,2; konji - 1,3; svinje - 0,3; prašiči - 0,25; mladi pujski 0,03; ovce - 0,1; zajci - 0,02; purani - 0,005; druga odrasla perutnina - 0,0015.

- površina obdelovalnih zemljišč na en traktor: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- število GNŽ na delovno moč: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- povprečna površina stanovanja: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- delež gospodinjstev s sodobnim straniščem: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- delež gospodinjstev z električno napeljavo: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- delež gospodinjstev z vodovodom: ZK, NPE, KS, SS, PS;
- obdobje izgradnje stanovanja: ZK, NPE, KS, SS, PS.

Ker vseh potrebnih informacij s podatki uradnih ustanov in podatki Zavoda za statistiko nismo uspeli dobiti, na drugi strani pa so bili mnogi od njih zastareli (iz popisa 1971), smo organizirali obsežno terensko delo v obliki anketiranja ter kartiranja. Z anketo smo dobili dragocene informacije o demografski in socioekonomski strukturi, zaposlenosti, dnevni migraciji, kmečkih gospodarstvih, živinskem fondu, usmerjenosti kmetijske proizvodnje, kooperantskih odnosih, stavbnem fondu in infrastrukturni opremljenosti gospodinjstev.

Zaradi omejenih zmogljivosti smo se odločili za sondiranje tipičnih območij v občini. Zato smo izbrali po štiri katastrske občine v vsaki osnovni naravnopokrajinski enoti (Haloze, Dravsko-Ptujsko polje, Slovenske gorice) in anektirali vsa dosegljiva gospodinjstva v njihovih mejah. Na ta način smo skušali opredeliti prostorsko komponento, to je odnos med conama dela in bivanja. Stremeli smo za tem, da so bile izbrane katastrske občine čimbolj reprezentativne, čeprav proučevana populacija ne kaže dovolj značilnosti pretežno urbaniziranega Ptuja in njegovega neposrednega zaledja. Izbrane katastrske občine so bile: Sveča, Kočile, Ljubstava in Brezovec v Halozah, Mihovci, Sela, Prvenci in Gojevci na ravnini Dravsko-ptujskega polja ter Drstelja, Tmovski vrh, Drbetinci in Hlaponci v Slovenskih goricah.

Konec septembra 1981 smo izvedli ankete v 676 gospodinjstvih, s čimer smo zajeli 90,0 % v proučevanih katastrskih občinah živečih gospodinjstev oziroma 4,0 % celotne populacije gospodinjstev v občini. Čeprav je na videz vzorec relativno majhen, pa ga zaradi razmeroma številne populacije lahko imamo za dovolj reprezentativnega, da na njegovi osnovi izvajamo regionalno diferenciacijo med os-

novnimi naravnopokrajinskimi enotami, o čemer priča tudi analiza ostalih parametrov v obravnavanih sondah, saj se medsebojne zakonitosti povsem ujemajo z globalnimi analizami, čeprav so razmerja nekoliko drugačna. V anketirani populaciji je bilo 224 zaščitenih kmetij, 386 nezaščitenih in 66 gospodinjstev brez zemlje, ki v analize niso vključene.

Zakaj smo se odločili za nivo katastrskih občin, kar na videz ne bi mogli označiti kot modern pristop? Menimo, da lahko na ta način opredelimo prostorsko soodvisnost med prebivalstvom in naravnim potencialom - zemljo. Obenem so se katastrske občine pokazale za zadosti majhne enote, na podlagi katerih je mogoče izvesti zadovoljivo mikroregionalno diferenciacijo posameznih problemov. Tovrsten pristop nam delitev na krajevne skupnosti ne bi omogočila, saj so znotraj posameznih enot razlike, povprečja pa jih lahko v precejšnji meri zameglijo.

Omeniti velja, da smo tudi regionalizacijo na osnovne naravno-pokrajinske enote izvedli z razporejanjem posameznih naselij oziroma katastrskih občin. Členitev na osnovi krajevnih skupnosti se nam je zdela preveč groba, saj je v primerih KS Dolena, KS Videm pri Ptujju in KS Rogoznica del naselij krajevnih skupnosti na ravnini, del pa v gričevnatih slabše razvitih predelih. Pri formiranju osnovnih naravnopokrajinskih enot smo se strogo držali reliefne diferenciacije na ravnino Dravskega in Ptujskega polja ter na gričevje Haloz in Slovenskih goric. Zaradi specifičnega vpliva smo kot samostojno enoto izdvojili območje mesta Ptuj.

Računalniško analizo smo izvedli s pomočjo SPSS (Statistical Pocket for Social Sciences) programa in smo dobili poleg osnovnih tabel dvojne matrike, ki kažejo odnos med

dvema različnima parametroma. Pod tabelami so izračunane različne statistične vrednosti, ki pa za naše potrebe niso uporabne. Prva številka v omenjenih dvojnih matrikah predstavlja absolutno število, druga in tretja relativna deleža od celote posameznih proučevanih elementov in spodnja relativni delež od celote prepletenosti obeh elementov. Desno in spodaj so skupne vrednosti in deleži razredov obeh elementov.

Obdelani so naslednji parametri:

- 1 katastrska občina
- 2 naravnopokrajinska enota
- 3 število gospodinjstev
- 4 nadmorska višina
- 5 lega hiše
- 6 možnost dostopa
- 7 število družinskih članov
- 8 starostna struktura gospodinjstev
- 9 poreklo
- 10 izobrazbena struktura
- 11 poklicna grupa
- 12 poklicna struktura
- 13 število odseljenih
- 14 mobilnost - lokalni center
- 15 mobilnost - Ptuj
- 16 mobilnost - Maribor
- 17 mobilnost - Celje
- 18 mobilnost - Ljubljana
- 19 mobilnost - Avstrija
- 20 počitnice
- 21 posedovanje zemlje
- 22 velikost posesti (v ha)
- 23 delež obdelovalne zemlje (v %)

24. število parcel
- 25 število nad 1 km oddaljenih parcel
- 26 intenzivnost izrabe
- 27 intenzivnost - spremembe (spremembe v intenzivnosti)
- 28 tipologija sprememb
- 29 delež prizadetih površin (delež površin, kjer je prišlo do sprememb v izrabi)
- 30 vzroki sprememb intenzivnosti
- 31 delež posesti - Haloze
- 32 delež posesti - Slovenske gorice
- 35 delež posesti - ravnina
- 37 sprememba lastništva zemlje (ali je prišlo v zadnjih 10 letih do kakšnih sprememb v lastništvu zemlje)
- 38 možnost odločitev (če bi imeli možnost, za katere spremembe v lastništvu bi se odločili)
- 39 posedovanje živine 1981
- 40 število GNŽ 1981
- 41 število GNŽ 1971
- 42 spremembe v številu GNŽ
- 43 vzroki sprememb števila GNŽ
- 44 tržnost kmetijstva
- 45 artikli tržnosti
- 46 vrednost prodaje (v 10.000 din)
- 47 sodelovanje z zadrugo
- 48 zadovoljenost (kako so zadovoljni s kooperacijo)
- 49 posedovanje kmetijskih strojev
- 50 kmetijska mehanizacija
- 51 jemanje strojev v najem
- 52 pomoč pri kmetovanju
- 53 uporaba organskih gnojil
- 54 uporaba umetnih gnojil (v %)
- 55 kolobar
- 56 zaščiteno kmetije
- 57 nasledstvo - kmetovanje

- 58 predvideni naslednik
- 59 način kmetovanja (predvideni način kmetovanja naslednika)
- 60 zaposlovanje izven kmetijstva (vzroki za zaposlovanje izven kmetijstva)
- 61 posedovanje kmečkega gospodarstva (zakaj še vedno delajo na kmetiji, čeprav imajo drugo stalno zaposlitev)
- 62 zaposlenost na kmetiji (zakaj se niso zaposlili in še vedno delajo samo na kmetiji)
- 63 starost stanovanja
- 64 adaptacija
- 65 tipologija adaptacij (vrsta adaptacij)
- 66 obdobje adaptacij
- 67 razlog neadaptacije
- 68 površina stanovanja (v m²)
- 69 nasledstvo - stanovanje
- 70 ali imajo hlev
- 71 starost hleva
- 72 stanje hleva
- 73 oskrba z vodo
- 74 elektrika
- 75 telefon
- 76 stranišče v hiši
- 77 stranišče zunaj hiše
- 78 kopalnica
- 79 radio
- 80 televizor - črnobeli
- 81 televizor - barvni
- 82 hladilnik
- 83 zmrzovalna skrinja
- 84 pralni stroj
- 85 motor, moped
- 86 avtomobil
- 87 nimajo ničesar

- 88 brez odgovora
- 89 problemi v naselju
- 90 tipizacija problemov
- 91 delovne moči.

Vsi navedeni parametri so obdelani z ozirom na spremenljivko 56, ki predstavlja zaščitenost kmetij.

Zemljiški izpisi po katastrskih občinah predstavljajo zbirne površine po katastrskih občinah in za celotno občino o površinah posameznih zemljiških kultur v lasti zaščitenih kmetij (zgoraj), družbenega sektorja (v sredi) ter vseh zemljišč (spodaj). Za vsako osnovno lastniško kategorijo so na voljo tudi podatki o številu parcel, o povprečni velikosti parcele, o strukturi z ozirom na zemljiške kategorije ter o številu posestnih listov.

Naj na koncu pojasnimo še metodologijo za izbor kriterijev za usmerjene kmetije v družbeno organizirano tržno proizvodnjo, ki so jo izdelali strokovnjaki kmetijske zadruge Ptuj. Ločili so proizvodno usmerjenost v:

1. mlado pitano govedo
2. bekoni
3. plemenske svinje - odojki
4. mleko
5. poljedelstvo
6. vinogradništvo
7. sadjarstvo
8. trsničarstvo
9. kmečki turizem
10. živinoreja
11. večvrstna usmerjenost

V usmerjene kmetije so uvrščene tiste kmetije, ki se ukvarjajo z eno od naštetih vrst proizvodnje in zadoščajo pogoju površin in proizvodnje:

1. Kmetija razpolaga najmanj s 3 ha njivskih površin in pašnikov

V ta obseg površin se vštejejo tudi površine sadovnjakov in vinogradov, če je proizvodna usmerjenost v vinogradništvo ali sadjarstvo.

2. Kmetija daje po usmerjenosti naslednje letne minimalne tržne viške:

1. mlado pitano govedo - 5 t žive teže oz. prirastka z lastno krmo v nižinskih območjih
- 7 t teže oz. prirastka na pretežni bazi krmil v nižinskih območjih

2. bekoni /enako kot pod 1/

POGOJ ZA UVRSTITEV POD 1 ALI 2 SE V HRIBOVITEM OBMOČJU ZNIŽA ZA 30 %

3. plemenske svinje - 300 odojkov letno
4. mleko - 25.000 litrov letno
5. proizvodnja poljščin - angažirani ha v obsegu najmanj 5 ha
6. vinogradništvo - 8.000 kg grozdja letno
7. sadjarstvo - 30.000 kg namiznega sadja letno
8. trsničarstvo - 20.000 kom kakovostnih cepljenk letno
9. kmečki turizem - kapaciteta najmanj 8 ležišč

V primeru, da se na kmetiji javlja več proizvodenj, se upošteva, da je usmerjenost v živinorejo, če gre za proizvodnjo dveh ali več naslednjih proizvodenj: mlado pitano govedo, bekoni, plemenske svinje, mleko.

V primeru, da gre za več vrst proizvodnje iz področja živinoreje, poljedelstva ali sadjarstva, je kmetija uvrščena v "večvrstno usmerjenost".

Za uvrstitev pod točko 10. ali 11. je potrebno, da pred uvrstitvijo zadošča pogojem, ki je izražen v enotnem imenovalcu ha.

Pretvorniki so naslednji:

1. mlado pitano govedo	2 t = 1 ha
2. bekoni	2,6 t = 1 ha
3. bekoni	150 odojkov = 1 ha
4. mleko	6.000 l = 1 ha
5. vinogradništvo	4.000 kg = 1 ha
6. sadjarstvo	30.000 kg = 1 ha
7. trsničarstvo	10.000 kv.cep. = 1 ha
8. kmečki turizem	8 ležišč = 1 ha

Pogoj, da se uvrsti kmetija pod točko 10 ali 11 je, da znaša produkcija, izražena v ha najmanj 3 ha.

2. PROSTORSKA DISTRIBUCIJA ZAŠČITENIH KMETIJ

Predlog za nov odlok o zaščitenih kmetijah obsega 2544 kmečkih gospodarstev, ki so tudi osnova naše nadaljnje obravnave. Pripomniti moramo, da nekaj predlaganih obratov nismo uspeli identificirati, zato je dejansko število obravnavanih kmetij nekaj nižje od predlaganega števila. Razloge za zmanjšanje števila in poimensko navedene izvzete kmetije smo prikazali v uvodnem poglavju o metodologiji.

Po doslej veljavnem odloku je bilo zaščitenih 3124 kmečkih gospodarstev, kar predstavlja 27,8 % vseh gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi v občini. Največji delež zaščitenih kmetij je bil v letu 1981 na Dravskem polju (35,2 %), najmanjši pa na Ptujskem polju (24,0 %) in v Halozah (24,4 %). Podrobnejša diferenciacija, prikazana na karti v atlasu v prilogi raziskave o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric, kaže, da so najvišji deleži (nad 50 %) na zahodnem Dravskem polju in v Pesniški dolini (katastrske občine Pongrec, Sp. Jablana, Dragonja vas, Mihovce, Pleterje, Župečja vas, Tmovec, Loncova vas, Ložina, Mala Vemica, Biš, Trnovska vas, Ločič, Hvaletinci, Zgornji Velovlek, Spodnji Velovlek in Pocinje), najnižji (pod 10 %) pa Sporadično v Halozah (katastrske občine Janški vrh, Stojna, Jablanec, Sedlašek, Majski vrh, Gradišča, Mali Otič, Slatina, Pohorje, Cirkulane, Belski vrh in Ptuj). V katastrskih občinah Zadrč in Veliki vrh sploh ni bilo zaščitenih kmetij.

2544 kmetij, ki so predlagane za zaščito v noveliranem predlogu predstavlja 12,2 % celotne populacije gospodinjstev v občini Ptuj. Razen njih živi na kmečkem gospodar-

TABELA 1: Struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj (leto 1981)

	Zaščitene kmetije		Nezaščitene kmetije		Brez zemlje		S K U P A J	
Haloze	651	12,2	1652	31,1	3012	56,7	5315	100,0
Dravsko polje	627	17,2	588	16,1	2437	66,7	3652	100,0
Ptujsko polje	510	16,6	801	26,1	1761	57,3	3072	100,0
Ptuj	18	0,4	76	1,8	4122	97,8	4216	100,0
Slovenske gorice	738	16,2	1330	29,2	2482	54,6	4550	100,0
S K U P A J	2544	12,2	4447	21,4	13818	66,4	20805	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

1
33
-

stvu še 4447 gospodinjstev ali 21,4 %, vendar njihovi obrati niso predlagani za zaščito pred nenadzorovanim drobljenjem, medtem ko dve tretjini gospodinjstev (66,4 %) zemlje ne poseduje. Podatek je zanimiv v toliko, ker potrjuje razmeroma visoko stopnjo deagrarizacije.

Delež zaščiteneh kmetij z ozirom na celotno populacijo gospodinjstev je najvišji na Dravskem polju (17,2 %), le malenkostno pa je nižji na Ptujskem polju (16,6 %) in v Slovenskih goricah (16,2 %). V Halozah je delež precej nižji (12,2 %), v primerjavi z ostalimi naravnopokrajinskimi enotami pa je bistveno višji delež nezaščiteneh kmetij (31,1 %). Zanimivo je, da je delež zaščiteneh kmetij na Dravskem polju večji kot delež nezaščiteneh gospodarstev.

Največja stopnja deagrarizacije je razumljivo v urbanizirani coni mesta Ptuja, kjer kar 97,8 % gospodinjstev živi izven kmetije. Nekoliko povišan delež tovrstnih gospodinjstev je tudi na Dravskem polju, medtem ko je v ostalih naravnopokrajinskih enotah razmeroma identičen (med 54 % in 57 %).

Poudariti moramo, da smo za potrebe elaborata določili mejo med kmetijo in nekmetijo (gospodinjstvo brez zemlje) pri 1 ha obdelovalne zemlje, ker smo mnenja, da manjša posestva ne morejo nuditi osnove za primerno kmetijsko produkcijo in so po svojem značaju mnogo bližje neagrarnim gospodinjstvom. Od tod izhaja tudi različnost v rezultatih našega vrednotenja in vrednotenja, ki izhaja iz opredelitev Zavoda SRS za statistiko, ki so pri določanju pojma kmetija bistveno bolj ohlapne in zajemajo kar 11239 obratov v občini, kar znaša 54,0 % vse populacije gospodinjstev.

TABELA 2: Zaščiteni kmetije po krajevnih skupnostih občine Ptuj

	Število zaščitenih kmetij	Število gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi	Delež zaščitenih kmetij od vseh kmetij
Cirkovce	211	491	43,0
Cirkulane	71	585	12,1
Destrnik	152	558	27,2
Dolena	80	219	36,5
Dornava	62	257	24,1
Gorišnica	182	720	25,3
Grajena	51	335	15,2
Hajdina	141	666	21,2
Juršinci	125	478	26,2
Kidričevo	35	330	10,6
Leskovec	79	383	20,6
Lovrenc na Dravskem polju	119	233	51,1
Majšperk	82	431	19,0
Markovci	184	848	21,7
Podlehnik	74	485	15,3
Polenšak	85	327	26,0
Ptuj ^{x)}	86	1076	8,0
Ptujska gora	43	286	15,0
Rogoznica heroja Lacka	116	573	20,2
Stoperce	56	160	35,0
Trnovska vas	127	263	48,3
Videm pri Ptujju	162	642	25,2
Vitomarci	93	268	34,7
Zavrč	44	292	15,1
Žetale	84	333	25,2
S K U P A J	2544	11239	22,6

Vir: Predlog za odlok o zaščitenih kmetijah, Kmetijska zemljiška skupnost Ptuj
 Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

x) združene KS, v računalniških tabelah v prilogi so ločene.

V tabeli št. 2 smo še podrobneje razdelali problematiko stopnje razširjenosti zaščitenih kmetij, saj smo vzeli kot primerjalno enoto krajevno skupnost. Izračunani so deleži od gospodinjstev s kmečkimi gospodarstvi, kot jih opredeljuje statistična služba. Z ozirom na prej navedene razlike v kriterijih je razumljivo, da je na ta način vključenih v zaščito le 22,6 % kmetij, pri čemer pa se ustrezni deleži gibljejo od 8,0 % v združenih krajevnih skupnostih na območju Ptuja do 51,1 % v KS Lovrenc na Dravskem polju. Zelo visoki deleži (nad 40 %) so še v krajevnih skupnostih Cirkovce in Tmovaška vas, nizki (pod 15 %) pa v KS Cirkulane, Kidričevo in Ptujška gora.

Če na kratko razčlenimo še rezultate terenskega dela v sondnih območjih, s katerimi bomo v nadaljnjem besedilu pogosto operirali, vidimo, da v proučeni populaciji odpade na zaščitene kmetije 36,7 % kmečkih gospodarstev, preostala pa lahko opredelimo kot nezaščiteni.

Največ zaščitenih kmetij je v kategoriji mešanih - pretežno kmečkih gospodinjstev (55,8 % vseh obratov), le nekoliko nižji pa je pri čistih kmečkih gospodinjstvih, kjer še vedno presega polovico (51,8 %) obratov. Z upadanjem agrarnega značaja gospodinjstev se delež zaščitene kmetij zmanjšuje, tako, da doseže v kategoriji čistih nekmečkih gospodinjstev komaj 10,8 % obratov. Vendar pa je tudi tolikšen delež v bistvu visok, saj je potrebno upoštevati, da so vsi aktivni družinski člani zaposleni izven kmetije, kar ne govori v prid zadovoljivi intenzivnosti obdelovanja.

Podrobna proučevanja v naslednjih poglavjih bodo pokazala, da se cone največje intenzivnosti pojavljanja zaščitenih kmetij ujemajo z manj razdrobljeno posestno struk-

TABELA 3: Delež zaščitениh kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev v občini Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto ne-kmečko	S K U P A J
Zaščitene kmetije	51,8	55,8	29,4	22,8	10,8	36,7
Nezaščitene kmetije	48,2	44,2	70,6	77,2	89,2	63,1
S K U P A J	27,5	17,0	26,7	16,6	12,1	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

- 31 -

turo v tradicionalnih, živinorejsko usmerjenih območjih kmetovanja. Vendar lahko rečemo, da število zaščitениh kmetij ni porok za optimalne rezultate v kmetijski proizvodnji, pač pa lahko spričo opredelitvenih kriterijev ugotovimo, da je odraz naprednejših stremljenj. Brez dvoma drži, da lahko v prihodnosti ob poudarjeni vlogi naraščajoče produktivnosti kmečkih opravil, zaščitene kmetije predstavljajo produkcijska jedra teženj zasebnega sektorja, pri čemer je potrebno okrepiti njihovo vlogo v gričevnatem svetu, kjer bo predvidoma interes družbenega sektorja manjši.

V nadaljevanju raziskave bomo dokazali, da je tudi znotraj samih zaščitениh kmetij prisotna precejšnja razčlenjenost, najpogosteje vezana na različne demografske in socialnoekonomske razmere, zato je potrebno pri opredeljevanju njihove vloge uporabljati tudi parcialni pristop, ko je problematiko potrebno proučiti od primera do primera. To pa vsekakor že presega okvir naše raziskave.

3. DEMOGRAFSKE RAZMERE

Demografske poteze so eden izmed najpomembnejših dejavnikov in činiteljev pri obravnavanju sleherne človekove dejavnosti. Tudi kmetijstvo ni izjema. Zato jih opredeljujemo tudi pri proučevanju zaščitениh kmetij, pa čeprav samo osnovne elemente. Demografske razmere močno učinkujejo na uspešnost kmetovanja na posameznih kmečkih gospodarstvih, prav tako vplivajo tudi na odnos določene grupe do aktualnih problemov. Obenem pa se v demografskih razmerah odraža perspektivnost določenih usmeritev.

Na zaščitениh kmetijah na območju občine Ptuj živi 11447 prebivalcev, kar predstavlja 16,75 % celotne populacije

TABELA 4: Število družinskih članov z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	1	2-3	4-5	6-7	8 in več	S K U P A J
Zaščiteni kmetija	5,8	23,7	42,0	23,7	4,9	100,0
Nezaščiteni kmetija	8,8	35,1	34,5	18,2	3,4	100,0
S K U P A J	7,7	30,8	37,4	20,2	3,9	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

občine. Delež prebivalstva je z ozirom na delež gospodinjestev, lastnikov zaščitene kmetij nekoliko višji, kar pomeni, da so zaščiteni obrati nadpovprečno demografsko močni.

3.1. Število družinskih članov

Število družinskih članov je pomemben pokazatelj z vidika delovnih moči v kmetijski proizvodnji, čeprav velja pri tem upoštevati tudi starostno strukturo. Računati je potrebno, da samo ustrezna delovna kapaciteta lahko zagotovi uspešno obvladovanje potencialov, ki jih nudi kmetijsko zemljišče. Seveda je v zvezi s tem potrebno omeniti tudi proizvodno usmerjenost. Več o tovrstnih odnosih smo spregovorili v elaboratu o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric.

Povprečno pride na zaščiteno kmetijo 4,5 družinskih članov. Sicer strogo aritmetični podatek kaže, da se je spričo deagrarizacije tradicionalna velika kmečka družina bistveno zmanjšala, da pa še ne moremo govoriti o demografski ogroženosti, saj je še vedno precej mladih družinskih članov.

Podrobnejša členitev kaže, da je v populaciji zaščitene kmetij kar 5,8 % takšnih, ki imajo samo enega družinskega člana. To je sicer manj kot na nezaščitene obratih (8,8 %), vendar vseeno zbuja skrb, saj je ogroženo smotrno izkoriščanje obdelovalnih zemljišč. Največkrat gre za ostarelo gospodinjstvo, kjer prevladujejo nad 60 let stare osebe. Drug ekstrem predstavljajo gospodinjstva z 8 in več družinskimi člani, ki tvorijo 4,9 % populacije gospodinjestev in predstavljajo preostanek nekdanjih številčno prevladujočih velikih družin. Takšna gospodinjstva so po naših ugotovit-

vah nadpovprečno zastopana predvsem v zahodnih gozdnatih Halozah, kjer je mnogo družin s številnim naraščajem.

V kategoriji zaščitenih kmetij prevladujejo gospodinjstva s štirimi do petimi družinskimi člani (42,0 %), na nezaščitenih obratih pa je že opazna rahla prevlada gospodinjstev z dvema oziroma tremi člani (35,1 %).

3.2. Starostna struktura

Starostna struktura je v povprečju v občini Ptuj razmeroma ugodna (glej elaborat Socialnogeografska raziskava razseljevanja Haloz in Slovenskih goric). Indeks stanja se je v zadnjem desetletju precej povečal, kar kaže na latentne tendence po slabšanju starostne strukture, kar je še posebno izrazito na območju Haloz.

Podrobnejši pregled po osnovnih dvajsetletnih starostnih kontingentih z ozirom na zaščitenost kmetij kaže na razmeroma zelo podobno starostno strukturo na zaščitenih in nezaščitenih kmetijah, medtem ko je stanje pri gospodinjstvih brez zemlje bistveno bolj ugodno (tabela št. 5). To je tudi posledica dejstva, da je deagrarizacija še vedno močna, podvržena pa ji je predvsem mlajša generacija kot sproščen delovni višek spričo modernizacije kmetovanja.

V najmlajšem starostnem kontingentu je opazen nadpovprečno visok delež v kategoriji gospodinjstev brez zemlje (32,0 %), medtem ko je delež na nezaščitenih kmetijah le malenkostno višji kot pri zaščitenih (29,6 % oziroma 29,1 %). Še večje so razlike v naslednjem starostnem kontingentu (20 - 39 let), kjer je dinamika preslojanja najintenzivnejša. Prevlada deleža gospodinjstev brez zemlje je še izrazitejša (33,0 %), vendar pa je delež pri zašč-

Tabela5:

Starostna struktura posameznikov z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	0 - 19 LET			20 - 39 LET			40 - 59 LET			60 LET IN VEČ			SKUPAJ		
	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje
Haloze	29,3	30,4	30,3	27,8	25,6	30,3	25,7	25,9	23,6	17,1	18,0	15,8	26,3	35,9	17,3
Dravsko polje	28,2	26,1	31,9	26,0	26,4	33,8	26,1	28,5	23,7	19,7	19,0	10,6	22,9	13,0	19,8
Ptujsko polje	28,6	29,1	36,2	27,6	26,1	30,8	26,1	25,7	20,7	17,6	19,0	12,3	20,5	19,1	15,5
Ptuj	26,7	26,9	29,3	28,0	31,9	35,9	24,0	26,5	22,6	21,3	14,6	12,2	0,7	1,5	29,0
Slovenske gorice	29,8	30,4	34,5	26,8	26,4	31,7	25,8	24,7	21,8	17,6	18,6	12,0	29,6	30,5	18,4
SKUPAJ	29,1	29,6	32,0	27,1	26,2	33,0	25,9	25,8	22,6	18,0	18,5	12,5	100,0	100,0	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

čitenih kmetijah že višji kot pri nezaščitenih (27,1 % oziroma 26,2 %), kar kaže na večjo perspektivnost tovrstnih obratov in na intenzivnejše preslojanje z manjših kmečkih gospodarstev. Že v naslednjem starostnem kontingentu (40 -59 let) je delež gospodinjestev brez zemlje nižji kot pri obeh tipih na kmetiji, pri čemer sta vrednosti slednjih razmeroma identični (22,6 %, 25,8 % in 25,9 %). Odraz vseh zgoraj navajanih postavk je jakost najstarejšega kontingenta (nad 60 let), ki je pri gospodinjestvih brez zemlje izrazito nizek (12,5 %), medtem ko je pri sicer visokem deležu ostarelih na kmetijah opazna poudarjeno visoka vrednost na nezaščitenih obratih (18,0 % oziroma 18,5 %).

Pregled po naravnopokrajinskih enotah kaže, da je nadpovprečno negativno stanje na kmetijah na Ptujju, medtem ko je položaj v vseh drugih sredinah razmeroma podoben. Menda je presenetljivo, da je stanje v Halozah in Slovenskih goricah na zaščitenih kmetijah in še posebno na nezaščitenih obratih nekoliko boljše kot na Dravskem in Ptujskem polju. To pa je posledica intenzivnejšega poklicnega preslojenja mladih v polpreteklem obdobju, zato je na ravnini starostna struktura v družinah brez zemlje bolj ugodna, še posebno izrazito na Ptujskem polju. V Halozah in Slovenskih goricah pa je preslojanje še danes permanentno.

S starostno strukturo je tesno povezana spolna struktura, ki pa tudi odraža usmeritev socioekonomskih dogajanj. Znano je, da se rodi več dečkov kot deklic, zato je razumljivo, da je v starostnem kontingentu 0 - 19 let delež moških nekoliko višji kot žensk in to pri vseh tipih gospodinjestev v vseh prirodnopokrajinskih enotah. Izjemo predstavljajo samo zaščitene kmetije na Ptujskem polju,

Tabela: 6

Delež moških v starostnih kontingentih z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	0 - 19 LET			20 - 39 LET			40 - 59 LET			60 LET IN VEČ			SKUPAJ		
	zaščitene kmetij	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje
Haloze	51,4	51,9	52,6	57,2	58,3	55,5	46,9	45,0	44,7	41,1	39,4	35,4	50,1	49,5	48,9
Dravsko polje	51,0	50,3	52,2	54,4	54,1	50,8	46,1	44,7	48,5	46,3	44,3	39,6	49,7	48,6	49,5
Ptujsko polje	49,3	51,2	53,8	56,8	55,2	50,1	46,7	45,0	48,4	41,4	37,0	34,8	49,3	47,9	49,2
Ptuj	50,0	52,9	51,0	61,9	51,8	49,1	33,3	40,6	46,4	56,3	36,8	36,0	50,7	46,9	47,4
Slovenske gorice	52,2	53,2	49,5	57,3	57,4	51,4	45,0	45,8	47,6	43,6	39,2	36,3	50,2	50,0	48,1
SKUPAJ	51,1	52,0	51,7	56,6	56,8	51,0	46,1	45,1	47,0	43,3	39,5	36,3	49,9	49,2	48,5

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko

kjer je rahla prevlada ženske populacije (tabela št. 6).

Razmere se zaostrijo v naslednjem starostnem kontingentu (20 - 39 let). Izgleda, da se odseljujejo predvsem mlada dekleta in to v dveh smereh: na eni strani s kmetije v gospodinjstva brez zemlje in na drugi strani iz manj razvitih, gričevnatih, prometno odmaknjenih območij v ravninska območja. Seveda so prisotne tudi selitve izven občinskih meja. Zato je prisoten precejšen deficit deklet na kmetijah (tako zaščitenih kot nezaščitenih) v vseh naravnopokrajinskih enotah. Nekateri mladi moški si s težavo najdejo življenjsko sopotnico, zato je nadaljnja dejavnost kmetije ogrožena. Tako na primer pride na 100 ljudi na zaščitenih kmetijah v Halozah 57,2 moških, v Slovenskih goricah 57,3, na Ptujju pa kar 61,9.

Vendar predstavlja odseljevanje mladih žensk šele drugo fazo deagrarizacije. V prvi fazi je deagrarizacija pospeševala predvsem odseljevanje moške populacije, kar kaže prevlado ženske populacije v vseh tipih v vseh prirodnogeografskih enotah v kontingentu 40 - 59 let. Pomanjkanje moške delovne sile je že posebno izrazito na manj perspektivnih, nezaščitenih kmečkih gospodarstvih.

Ženske žive povprečno dlje kot moški, zato je razumljiva njihova prevlada v najstarejšem kontingentu (nad 60 let). Težko pa je razložljivo dejstvo, da je delež moških na zaščitenih kmetijah bistveno večji kot v ostalih dveh tipih. Izgleda, da krepko delo tudi v pozni starosti ohranja vitalnost in podaljšuje življenjsko dobo.

Oglejmo si še starostno strukturo gospodinjstev (tabela št. 7). Ugotavljamo, da je starostna struktura razmeroma ugodna. Tako je pri zaščitenih kmetijah skoraj dve tret-

Tabela ...?:

Starostna struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah leta 1981

	ZAŠČITENE KMETIJE							NEZAŠČITENE KMETIJE							BREZ ZEMLJE						
	mlado	zrelo	genera- cijsko	stara- joče	ostarelo	kombi- nirano	skupaj	mlado	zrelo	genera- cijsko	stara- joče	ostarelo	kombi- nirano	skupaj	mlado	zrelo	genera- cijsko	stara- joče	ostarelo	kombi- nirano	skupaj
Haloze	33,5	9,7	32,7	18,4	4,3	- 1,4	100,0	32,9	15,2	23,2	14,8	12,2	1,7	100,0	27,9	13,7	5,4	5,9	10,2	36,8	100,0
Dravsko polje	33,0	11,5	27,8	18,3	7,2	2,2	100,0	34,0	15,0	21,6	13,8	15,0	0,7	100,0	49,5	20,7	7,8	7,3	8,9	5,7	100,0
Ptujsko polje	38,8	11,0	30,6	13,1	6,1	0,4	100,0	37,2	12,7	24,2	11,7	12,9	1,3	100,0	51,8	16,0	7,5	6,5	9,4	8,8	100,0
Ptuj	27,8	-	33,3	33,3	5,6	-	100,0	47,4	17,1	10,5	9,2	13,2	2,6	100,0	46,4	25,4	4,3	6,8	12,0	5,2	100,0
Slovenske gorice	33,7	11,4	33,9	13,6	5,8	1,6	100,0	34,4	14,4	23,5	12,9	12,6	2,2	100,0	42,9	14,9	7,7	6,0	8,6	19,9	100,0
SKUPAJ	34,5	10,8	31,4	16,0	5,8	1,5	100,0	34,5	14,5	23,0	13,5	12,8	1,7	100,0	43,0	18,9	6,2	6,5	10,1	15,3	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

jini perspektivnih gospodinjstev (34,5 % mladih in 31,4 % generacijskih), kar je več kot v obeh ostalih tipih. V kategoriji gospodinjstev brez zemlje je sicer kar 43,0 % mladih gospodinjstev, vendar je delež generacijskih enot izrazito nizek (6,2 %). Zato je zanimivo opazovati, kako se delež generacijskih gospodinjstev z upadanjem agrarnega značaja znižuje, kar je jasen dokaz za razkroj klasične agrarne strukture. Težak položaj v Halozah v kategoriji gospodinjstev brez zemlje kaže podatek, da je samo 27,9 % mladih gospodinjstev in kar 36,8 % takoimenovanih kombiniranih gospodinjstev, kjer je srednja generacija odsotna.

Vrnimo se ponovno k zaščitenim kmetijam. Opažamo, da med posameznimi naravnopokrajinskimi enotami ni bistvenih razlik. Radi bi opozorili na dejstvo, da je 5,8 % predlaganih kmetij za zaščito ostarelih (148 kmetij) in po našem mnenju ne sodijo med zaščitene kmetije, saj nimajo nobene perspektive. Največ tovrstnih obratov je na Dravskem polju (7,2 %), najmanj pa - zanimivo v Halozah (4,3 %).

V tabelah št. 8, št. 9, št. 10 in št. 11 so prikazane starostne piramide za prebivalstvo zaščitenih ter nezaščitenih kmetij, gospodinjstev brez zemlje in za celotno populacijo občine. V piramidah za zaščitene in nezaščitene kmetije je zelo lepo izražena zarez pri ženskem prebivalstvu mlajše srednje generacije, ki kaže na njihovo izrazito pomanjkanje. V primerjavi s piramido gospodinjstev brez zemlje, ki ima precej izrazito zvonasto obliko, imata obe preostali piramidi bolj pravokotno obliko, kar kaže nekoliko slabšo starostno strukturo.

ICU LJUBLJANA

DATUM 03/05/09.

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV

SKUPAJ

ZASCITENE

Starostna skupina	Prebivalci	Zastitene	Prebivalci	Zastitene
0-4	0.00	NE ZNAN	0.00	0
5-9	0.00	NA D 90	0.00	0
10-14	0.00	85-89	0.00	0
15-19	57 1.17	80-84	1.46	84
20-24	133 2.33	75-79	3.22	185
25-29	207 3.63	70-74	4.90	281
30-34	231 4.40	65-69	5.30	304
35-39	334 4.10	60-64	5.45	313
40-44	303 5.31	55-59	7.81	448
45-49	415 7.84	50-54	7.74	444
50-54	327 5.73	45-49	6.95	399
55-59	259 5.24	40-44	5.37	308
60-64	263 4.61	35-39	4.37	251
65-69	357 6.43	30-34	4.67	268
70-74	503 8.81	25-29	5.70	327
75-79	619 10.84	20-24	8.71	500
80-84	535 9.37	15-19	8.63	495
85-89	453 7.93	10-14	7.63	438
90-94	383 6.71	5-9	6.74	387
95-99	329 5.76	00-4	5.33	306

5709

5738

Tabela 9:
IČL LJUBLJANA

DATUM 03/05/09.

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV
SKUPAJ

NEZASCITENE

*****		*****		*****	
0	0.00	*	NE ZNAN *	0.00	0
0	0.00	*	NAC 90 *	0.00	0
0	0.00	*	95-99 *	0.00	0
99	1.18	*****	80-84 *****	1.38	120
195	2.32	*****	75-79 *****	3.75	326
328	3.50	*****	70-74 *****	5.28	459
331	3.94	*****	65-69 *****	5.94	516
353	3.49	*****	60-64 *****	5.61	488
412	4.90	*****	55-59 *****	7.51	653
570	6.78	*****	50-54 *****	7.38	642
547	6.51	*****	45-49 *****	7.32	636
464	5.52	*****	40-44 *****	5.68	494
483	5.77	*****	35-39 *****	4.66	405
523	6.22	*****	30-34 *****	4.72	410
675	8.03	*****	25-29 *****	5.49	477
856	10.18	*****	20-24 *****	7.38	642
865	10.29	*****	15-19 *****	9.47	823
721	8.58	*****	10-14 *****	7.72	671
586	6.97	*****	5-9 *****	5.94	516
455	5.41	*****	00-4 *****	4.78	416

8403

8694

Tabela 10:

DATEM 03/03/05.

TCU LJUBLJANA

STAROSTNA STRUKTURA PREGIVALCEV
SKUPAJ

PREZ. ZEMLJE

NEZNANI *

NAC. 90 *

95-89 *

80-84 *

75-79 *

70-74 *

65-69 *

60-64 *

55-59 *

50-54 *

45-49 *

40-44 *

35-39 *

30-34 *

25-29 *

20-24 *

15-19 *

10-14 *

5-9 *

00-4 *

6400

0

0

0

1450

307

251

514

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

344

704

20484

6720

1269

1693

797

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

803

1645

Tabela 11:

100 LJUBLJANA

DATEM 83/05/09.

STAROSTNA STRUKTURA PREBIVALCEV
SKUPAJ

SKUPAJ

Starostna skupina	Prebivalci	Prebivalci	Prebivalci
* NE ZNAN *	0.00	0	0
* NAC 90 *	0.00	0	0
* 85-89 *	0.00	0	0
80-84	375	1.13	511
75-79	358	1.07	1025
70-74	935	2.80	1444
65-69	1072	3.21	1636
60-64	999	2.99	1624
55-59	1424	4.35	2203
50-54	2021	6.05	2282
45-49	2060	6.19	2254
40-44	2035	6.09	2035
35-39	2325	6.96	2072
30-34	2598	7.78	2337
25-29	2996	8.97	2555
20-24	3057	9.15	2738
15-19	3196	9.57	2919
10-14	2992	8.96	2754
5-9	2731	8.18	2536
00-4	2080	6.23	1991
SKUPAJ	33404		34916

3.3. Izobrazbena struktura

S podatki o izobrazbeni strukturi ne razpolagamo, zato si pomagamo s kvalifikacijsko strukturo, ki je odraz izobrazbene strukture (tabela št. 12). Ugotavljamo, da je kvalifikacijska struktura najbolj ugodna pri članih gospodinjestev brez zemlje, kjer je samo 22,3 % nekvalificiranih delavcev, pa 19,3 % s srednjo, 4,9 % z višjo in 3,3 % z visoko izobrazbo. Za prebivalce zaščitenih kmetij je struktura v primerjavi z nezaščitenimi kmetijami bistveno bolj ugodna (27,5 % proti 32,2 % nekvalificiranih, 40,6 % proti 33,9 % kvalificiranih in 10,3 % proti 8,5 % s srednješolsko izobrazbo), čeprav je potrebno v isti sapi reči, da je še vedno slaba, saj prevladujejo kategorije z najnižjimi stopnjami strokovnosti.

4. SOCIOEKONOMSKA ANALIZA

4.1. Opredelitev zaščitenih kmetij z ozirom na socioekonomsko strukturo

Predlagane zaščitene kmetije v občini Ptuj se grupirajo takole: 9,6 % jih je v kategoriji čistih kmečkih gospodinjestev, 9,8 % v kategoriji mešanih - pretežno kmečkih gospodinjestev, 30,0 % v kategoriji mešanih - enakovrednih gospodinjestev, 44,2 % v kategoriji mešanih - pretežno nekmečkih gospodinjestev in 6,4 % v kategoriji čistih nekmečkih gospodinjestev (tabela št. 13).

Tabela št.12

Kvalifikacijska struktura z ozirom na zaščitenost kmetij v občini
Ptuj leta 1981

	Nekvalifi- cirani	Priučeni	Kvalifi- cirani	Visokokvali- ficirani	Nižja izobr.	Srednja izobr.	Višja izobr.	Visoka izobr.	Skupaj
Zaščitene kmetije	27,46	17,40	40,60	1,09	0,86	10,29	1,72	0,59	100,00
Nezaščitene kmetije	32,24	19,92	33,89	2,10	0,96	8,49	1,42	0,98	100,00
Brez zemlje	22,27	13,69	31,44	3,16	1,88	19,27	4,94	3,34	100,00
S K U P A J	24,78	15,31	32,87	2,74	1,59	16,21	3,91	2,59	100,00

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

TABELA 13: Poklicna struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	ZAŠČITENE KMETIJE						NEZAŠČITENE KMETIJE						BREZ ZEMLJE					
	Čisto kmečko	Meša- no PK	Meša- no E	Meša- no PN	Čisto ne- kmečko	SKUPAJ	Čisto kmečko	Meša- no PK	Meša- no E	Meša- no PN	Čisto ne- kmečko	SKUPAJ	Čisto kmečko	Meša- no PK	Meša- no E	Meša- no PN	Čisto ne- kmečko	SKUPAJ
Haloze	8,8	8,3	31,5	45,9	5,5	100,0	11,4	5,6	20,9	43,2	18,9	100,0	2,8	0,6	5,3	12,0	79,3	100,0
Dravsko polje	10,0	11,3	29,7	41,8	7,2	100,0	7,7	1,5	12,4	42,7	35,7	100,0	0,9	0,1	1,8	7,7	89,5	100,0
Ptujsko polje	10,2	9,0	29,0	44,7	7,1	100,0	7,9	2,0	14,7	51,3	24,1	100,0	2,0	0,1	3,8	12,8	81,3	100,0
Ptuj	5,6	11,1	11,1	38,9	33,3	100,0	-	-	5,3	7,9	86,8	100,0	0,0	0,0	0,0	0,2	99,7	100,0
Slovenske gorice	9,5	10,3	30,1	44,4	5,7	100,0	12,8	5,0	18,5	44,7	19,0	100,0	2,3	0,4	3,1	11,0	83,2	100,0
S K U P A J	9,6	9,8	30,0	44,2	6,4	100,0	10,5	4,1	17,7	44,4	23,3	100,0	1,4	0,2	2,5	7,7	88,2	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Sicer močno posplošeno stanje kaže, da se v vse večji meri uveljavlja neagrarni značaj, ki je še posebno prisoten pri nezaščitenih kmetijah (kar 23,3 % je čistih nekmečkih gospodinjstev) in razumljivo, pri gospodinjstvih brez zemlje (88,2 %). Vendar je zanimivo, da se tudi pri slednjih pojavljajo posamezna čista kmečka gospodinjstva (1,4 %), čeprav imajo manj kot 1 ha obdelovalne zemlje. Gre za ostarela gospodinjstva, ki so zemljo prepustila mlajši generaciji.

Menimo, da bi bilo potrebno razmisliti o ustreznosti uvrščanja čistih nekmečkih gospodinjstev med zaščitene kmetije, ker eksistenčno niso odvisna od dela na zemlji, kar so pokazale tudi številne analize o rezultatih njihovega kmetovanja, ki jih navajamo v nadaljevanju. Vendar bi bilo z ozirom na dejstvo, da gre za površinsko razmeroma velike obrate, ki nudijo zadovoljivo osnovo za preživljanje s kmetijstvom in jih nikakor ne bi veljalo drobiti, potrebno razmisliti o morebitni reagrarizaciji mlajših družinskih članov, seveda ob nudenju ustrezne materialne in strokovne podpore za usmeritev kmetijske proizvodnje.

Na Dravskem in Ptujskem polju je največ tako čistih kmečkih kot čistih nekmečkih gospodinjstev, medtem ko je v Halozah in Slovenskih goricah povdarjen visok delež mešanih gospodinjstev, še posebno mešanih-enakovrednih in mešanih-pretežno nekmečkih. Ugotovljeno stanje izpričuje, da je samo od kmetijstva težko živeti in je najboljši način dopolnjevanja redne zaposlitve in kmetovanja, ko lahko produkti ene zvrsti plemenitijo drugo. Pri tem so praviloma vselej sredstva iz neagrarne dejavnosti namenjena posodabljanju kmetovanja. Redna zaposlitev je pomembna zato, ker zagotavlja reden vir dohodka

in s tem socialno varnost, kar je razumljivo ob upoštevanju nizke stopnje tržnosti kmetijske proizvodnje. Na tem mestu velja omeniti še problem brezposelnosti. Samo na zaščitениh kmetijah čaka na zaposlitev 151 oseb, kot je znano, pa je občina Ptuj po stopnji brezposelnosti v samem republiškem vrhu.

4.2. Zdomstvo

Pomanjkanje delovnih mest v bližini bivališč, neustrezen spekter delovnih mest, slabo organizirana kmetijska proizvodnja z nizko stopnjo tržnosti in želja po boljšem zaslužku so vodili pretežno mlajše ljudi od srede šestdesetih let dalje na začasno delo v tujino. V zadnjem času se je tovrstno zaposlovanje ustavilo, močan pa je povratni tok zdomcev, ki v območja doseljevanja prinašajo marsikatero inovacijo. Vendar izkušnje kažejo, da se vsi zdomci ne bodo vrnili. Še posebno ne tisti, ki so spričo dolgoletnega dela na tujem tam že pognali korenine.

Delež zdomcev (2,16 %) je na zaščitениh kmetijah nekoliko nižji kot na nezaščitениh (2,65 %) in pri gospodinjstvih brez zemlje (2,78 %) (tabela št. 14), kar kaže na nekaj večjo stabilnost gospodinjstev na večjih kmetijah. Kljub temu ni zanemarljiv, saj je absolutno vzeto z zaščitениh kmetij na začasnem delu v tujini kar 247 oseb.

Največji delež zdomcev je na Ptujskem polju, sledi območje Slovenskih goric in Haloz. Z Dravskega polja je zdomcev relativno gledano bistveno manj.

TABELA 14: Delež zdomcev z ozirom na zaščiteno kmetij po naravno pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v % od vseh preb.)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	2,06	1,90	2,60	2,23
Dravsko polje	1,07	1,89	3,02	2,42
Ptujsko polje	3,50	4,07	4,12	3,98
Ptuj	0,00	1,92	2,31	2,28
Slovenske gorice	2,21	3,00	2,32	2,52
S K U P A J	2,16	2,65	2,78	2,64

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

4.3. Dnevna migracija delovne sile

Dnevne migracije delovne sile so odraz zaposlitvenih možnosti in razvitosti prometnega omrežja. Ugotavljamo, da je dnevna migracija na območju občine Ptuj zelo izrazita in pogosto usmerjena tudi v oddaljene zaposlitvene centre. Tako je z Dravskega polja pa tudi z drugih področij z ugodnimi avtobusnimi zvezami usmerjena v veliki meri v Maribor, z zahodnih Halož pa je precej pogosto zaposlovanje v Celju in okolici.

V oddaljenosti delovnega mesta od bivališča (tabela št. 15) med zaščitnimi in nezaščitnimi kmetijami ni pomembnejših razlik, pač pa je specifično stanje pri gospodinjstvih brez zemlje, ki so skoncentrirana v urbanih območjih z delovnimi mesti v bližini, zato ne preseneča, da je kar 40,8 % delovne sile zaposleno bližje kot 1 km od bivališča. Tvrstne deleže sta pri zaščitnih in nezaščitnih kmetijah 15,9 % oziroma 14,9 %.

V primeru, da je delovno mesto v bližini, je pogosto tudi migriranje v oddaljenosti 2 - 3 km, na katerega odpade približno četrtnina zaposlenih. V oddaljenosti 4 - 5 km ni zaposlena niti dvajsetica delavcev, v conah večje oddaljenosti pa se deleži ponovno povečujejo. Pri zaščitnih in nezaščitnih kmetijah dosega sekundarni višek prav v oddaljenosti 11 - 20 km, pri gospodinjstvih brez zemlje pa v oddaljenosti nad 20 km.

Globalno stanje je seveda posledica regionalnih razlik. Tako je na Dravskem polju in Ptujskem polju ter seveda na Ptujju poudarjeno visok delež tistih, ki so zaposleni v oddaljenosti do 3 km, medtem ko so za Halože in Slovenske gorice značilne dnevne migracije na daljše

Tabela ..15.:

Oddaljenost delovnega mesta od bivališča z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v km)

	DO 1			2 - 3			4 - 5			6 - 10			11 - 20			NAD 20		
	ZK	NK	BZ	ZK	NK	BZ	ZK	NK	BZ	ZK	NK	BZ	ZK	NK	BZ	ZK	NK	BZ
Haloze	14,49	14,61	25,25	18,60	20,53	17,62	5,61	3,66	3,31	13,55	13,42	13,06	28,32	26,75	25,83	19,44	21,04	14,93
Dravsko polje	17,58	12,12	29,32	31,27	37,60	26,91	4,40	3,65	2,94	14,79	16,25	15,28	9,49	12,98	9,46	22,48	17,40	16,08
Ptujsko polje	19,18	17,35	24,54	30,52	25,31	28,43	2,77	4,73	4,85	20,27	25,31	18,41	17,61	17,90	14,68	9,65	9,40	9,09
Ptuj	28,13	58,45	66,47	43,75	22,54	13,38	3,13	0,70	0,79	9,38	3,52	6,06	3,13	2,11	2,02	12,50	12,68	11,28
Slovenske gorice	13,11	11,73	33,91	24,17	23,12	29,54	3,84	5,20	3,64	18,91	18,86	11,25	23,10	26,14	11,15	16,86	14,95	10,50
SKUPAJ	15,94	14,87	40,82	25,91	24,84	21,97	4,22	4,27	2,71	16,68	17,68	11,71	19,84	22,19	10,45	17,42	16,15	12,34

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko

razdalje. Še posebno je izrazito zastopano "pendlerstvo" v coni 11 - 20 km. Najvišji delež migrantov na razdalje z več kot 20 km je na Dravskem polju, kjer je močno zaposlovanje v Mariboru. Tovrstno migriranje pa je na Ptujskem polju povdarjeno nizko, medtem ko je v Halozah in Slovenskih goricah vezano na tradicionalne delavske avtobusne linije (glej elaborat o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric).

Način odhajanja na delo (tabela št. 16) je v prvi vrsti odvisen od oddaljenosti delovnega mesta, pomemben pa je tudi vpliv razvitosti prometnega omrežja in javnih prevoznih sredstev, nenazadnje pa je pomemben tudi socio-ekonomski nivo posameznih gospodinjstev.

Največjo vlogo pri odhajanju na delo ima pri zaščitenih in nezaščitenih kmetijah avtobusni prevoz (53,1 % oziroma 54,0 %), pri gospodinjstvih brez zemlje pa je spričo bližine delovnih mest najpogostejše pešačenje in kolesarjenje (51,4 %). Slaba desetina prevozov odpade na osebne avtomobile, nekaj odstotkov pa tudi na motorno kolo in vlak.

Vloga avtobusov je povdarjena v Halozah in Slovenskih goricah, vloga pešačenja in kolesarjenja pa na ravnini Dravskega in Ptujkega polja, kjer je tudi pogostejše prevažanje z vlakom, pa čeprav se ga kot obliko kombiniranega prevoza poslužujejo tudi posamezniki iz Haloz in še posebno iz Slovenskih goric. Odveč je povdarjati, da je vloga motornih koles v manj razvitih območjih Haloz in Slovenskih goric nadpovprečna, obratno pa je na ravnini nadpovprečna vloga osebnih avtomobilov. Vendar na takšno stanje v veliki meri vpliva tudi slaba kvaliteta cestnega omrežja.

Tabela ...¹⁶...

Najpogostejši način odhajanja na delo z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	PEŠ, KOLO			MOTORNO KOLO			OSEBNI AVTOMOBIL			AVTOBUS			VLAK		
	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje	zaščitene kmetije	nezaščitene kmetije	brez zemlje
Haloze	27,20	28,96	35,85	5,05	4,64	3,96	7,01	5,07	7,66	59,72	60,65	51,34	1,03	0,68	1,18
Dravsko polje	36,66	38,37	43,41	2,50	4,13	1,86	12,29	11,92	12,74	40,46	39,13	36,25	8,09	6,44	5,75
Ptujsko polje	34,38	31,82	41,37	3,02	3,84	2,28	9,53	9,67	13,59	50,78	51,44	40,70	2,29	3,22	2,06
Ptuj	43,75	59,15	69,37	3,13	2,11	0,81	6,25	13,38	10,08	43,75	24,65	18,46	3,13	0,70	1,28
Slovenske gorice	27,75	26,73	48,85	3,57	5,79	4,24	7,31	7,23	14,55	60,04	57,22	31,51	1,43	2,52	0,85
SKUPAJ	31,26	30,92	51,38	3,58	4,68	2,32	8,91	7,83	11,63	53,10	53,97	32,44	3,16	2,60	2,23

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko

4.4. Stopnja mobilnosti gospodinjstev

Mobilnost je v precejšnji meri povezana z dnevnim migriranjem, pa čeprav je v bistvu upoštevana pogostnost opravkov v določenih centralnih naseljih v vidu oskrbne funkcije, bodisi da gre za kratkoročno, srednjeročno ali dolgoročno oskrbo oziroma zadovoljevanje drugih potreb, ki jih nudijo centralni kraji.

Med vsemi centralnimi kraji ima za prebivalce ptujske občine najpomembnejšo vlogo mesto Ptuj, sledi Maribor, medtem ko sta vlogi Celja in Ljubljane čeprav identično močni, povsem potisnjeni v ozadje.

Pomembnejše za raziskavo od vloge centralnosti posameznih naselij je spoznanje, da je stopnja mobilnosti zaščitenih kmetij nekoliko nižja kot na nezaščitenih obratih, kar je posledica večje avtarkičnosti in nižje stopnje zaposlovanja. Takšen zaključek temelji na primerjavi števila gospodinjstev, ki se poslužujejo uslug najbolj pogosto v obeh najpomembnejših centralnih naseljih. Vendar je na drugi strani očitno tudi dejstvo, da na zaščitenih kmetijah prevladuje srednjeročna oskrba pred dolgoročno, medtem ko je dolgoročna v primerjavi z nezaščitenimi kmetijami ponovno šibkejša. Pač pa je znatno manj gospodinjstev na zaščitenih kmetijah, ki v določene kraje sploh ne hodijo.

Podobno je z obiskovanjem Avstrije, kjer je intenziteta na splošno šibka, a pri zaščitenih kmetijah nekoliko močnejša. Izgleda, da se spričo večje odvisnosti od kmetovanja pogosteje oskrbujejo z repromaterialom, medtem ko prevladuje pri nezaščitenih kmetijah oskrba, namenjena dvigu osebnega standarda.

TABELA: 17 Pogostnost opravkov v nekaterih centralnih krajih ter v Avstriji z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	PTUJ		MARIBOR		CELJE		LJUBLJANA		AVSTRIJA	
	zašči- tene kmetije	nezašči- tene kmetije	zašči- tene kmetije	nezašči- tene kmetije	zašči- tene kmetije	nezašči- tene kmetije	zašči- tene kmetije	nezašči- tene kmetije	zašči- tene kmetije	nezašči- tene kmetije
Vsak dan	11,2	20,0	3,6	4,4	1,8	1,6	-	-	-	-
Večkrat tedensko	12,9	9,4	1,8	1,3	-	-	-	0,3	-	-
Enkrat tedensko	8,9	9,9	0,9	0,8	-	0,3	0,4	-	-	-
Večkrat mesečno	27,7	20,3	3,1	4,7	-	0,3	0,4	0,3	-	-
Enkrat mesečno	21,4	19,0	9,8	8,8	-	0,3	1,3	0,3	-	-
Večkrat letno	15,6	14,8	29,0	25,5	5,8	3,1	4,9	6,0	7,6	4,9
Enkrat letno	0,9	4,2	23,2	20,3	6,3	8,3	8,0	11,9	11,6	10,9
Ne hodi	1,3	2,6	28,6	34,3	86,2	86,2	84,8	81,3	80,8	84,2
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

4.5. Prosti čas

Nekatere analize Inštituta za geografijo kažejo, da imajo kmetje razmeroma malo prostega časa in še to povdarjeno v zimskem času. Še slabše je s polkmeti, ki dopolnjujejo svoj redni poklic z vsakodnevnim nekajurnim delom v popoldanskem času na zemlji, medtem ko ob koncu tedna vsaj soboto žrtvujejo za kmečka opravila.

Povprečno dela slovenski kmet 10 - 12 ur dnevno, v času proizvodnih konic pa tudi 14 - 16 ur. Če je prosti čas, je v nedeljo. Njegova izraba je specifična, namenjena predvsem počitku.

Dopustovanje je spričo zgoraj povedanega razmeroma redek pojav. Pomemben zaviralni element je nedvomno tudi živina, ki zahteva redno vsakodnevno oskrbo. Zato si nekatere družine kljub željam in finančnim možnostim počitnikovanja ne morejo privoščiti.

Iz tega zornega kota je delež gospodinjestev na zaščitnih kmetijah (4,5 %), kjer vsi družinski člani redno odhajajo na počitnice, razmeroma visok. Več je gospodinjestev (9,4 %), kjer počitnikujejo samo pripadniki mlajše generacije. Ker je kmetovanje na nezaščitnih kmetijah manj življenjsko pomembno, je razumljiv nekoliko višji delež tistih gospodinjestev, ki v popolni zasedbi odhajajo na počitnice (9,6 %).

TABELA 18: Dopustovanje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Zaščitene kme- tije	Nezaščitene kme- tije	S K U P A J
Na počitnice hodijo vsi	4,5	9,6	7,7
Na počitnice hodijo le otroci	9,4	8,8	9,0
Nihče ne hodi na počitnice	86,2	81,6	83,3
S K U P A J	100,0	100,0	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

5. OCENA PROIZVODNIH POTENCIALOV

Med proizvodne potencialne ne uvrščamo samo kmetijskih zemljišč, temveč tudi infrastrukturo na kmetiji, kamor sodijo predvsem hlev, mehanizacija in tudi stanovanje, seveda pa je potrebno upoštevati tudi človeški faktor kot delovni potencial.

5.1. Stavbni fond

Za kmetovanje je nedvomno pomembnejše vrednotenje hleva kot stanovanjskih objektov, žal pa smo spričo pomanjkajna podatkov prisiljeni več pozornosti nameniti analizi stanovanjskega fonda. Vendar tudi tovrsten pristop ni nepomemben. V kvaliteti stanovanjskih objektov se namreč posredno odraža gospodarska moč posameznih tipov gospodinjstev, pa naj si jih opredelimo z ozirom na zaščitenost kmetij, starostno strukturo ali pa poklicno strukturo. Odraža se tako vpliv kmetijske kot nekmetijske komponente oziroma kot je opazno v praksi, prepletanje obeh.

5.1.1. Kvaliteta stanovanj z oceno obdobja in načina adaptacij. V celotnem stanovanjskem fondu zaščitenih kmetij prevladujeta dve kategoriji z ozirom na obdobje izgradnje. Največ (35,3 %) je takšnih objektov, ki so bili zgrajeni pred letom 1900, v najnovejšem obdobju po letu 1970 pa je bilo zgrajenih 20,4 % objektov. Navidezno je presenetljivo, da je samo dobra tretjina starih kmečkih domov in da je kar dobra petina novozgrajenih objektov, vendar je struktura pri nezaščitenih kmetijah in gospodinjstvih brez zemlje še ugodnejša, kar kaže, da so na zaščitenih kmetijah v večji meri vlagali v povečan obseg proizvodnje, medtem ko so še posebno

TABELA 19: Obdobje izgradnje stanovanj z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	DO 1900	1900-1918	1918-1945	1946-1960	1961-1970	PO 1970	S K U P A J
Zaščiteni kmetija	35,34	7,82	10,69	12,50	13,29	20,36	100,0
Nezaščiteni kmetija	29,59	6,93	12,57	14,28	14,17	22,46	100,0
Brez zemlje	21,43	3,35	7,32	14,36	15,99	37,55	100,0
S K U P A J	24,87	4,66	8,85	14,12	15,27	32,22	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

gospodinjstva brez zemlje skrbela za dvig osebnega standarda (tabela št. 19). Po letu 1970 je bilo pri tej grupi zgrajenih kar 37,6 % stanovanj, medtem ko živi v stanovanjih, zgrajenih pred letom 1900 le 21,4 % gospodinjstev brez zemlje. Delež bi bil še nižji, če ne bi na ugotovljeno stanje vplivale stare stavbe na Ptuju.

Stare kmečke hiše so površinsko večje od objektov, ki so bili zidani v času do leta 1960. Šele v zadnjih dvajsetih letih, v času naglega naraščanja življenjskega standarda, se je površina novozgrajenih stanovanjskih objektov povečala. Zato ni presenetljivo, da je povprečno največja površina stanovanj pri zaščitenih kmetijah ($56,6 \text{ m}^2$), sledijo nezaščiteni kmetije ($53,7 \text{ m}^2$), v povprečno najmanjših stanovanjih pa žive gospodinjstva brez zemlje ($50,4 \text{ m}^2$). Med posameznimi naravnopokrajinskimi enotami so precejšnje razlike. Zlasti skromne so hišice gospodinjstev brez zemlje v Halozah ($41,5 \text{ m}^2$), kar kaže na njihovo precejšnjo bedo. Povprečno so v Halozah stanovanja velika $46,0 \text{ m}^2$, največja - $56,3 \text{ m}^2$ pa so na Dravskem polju. Zanimivo je, da povprečne površine po naravnopokrajinskih enotah pri zaščitenih kmetijah le malo variirajo (med 54,9 % v Slovenskih goricah in 58,0 % na Dravskem polju).

Analiza povprečne velikosti stanovanj zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo je pokazala, da živi v največjih stanovanjih mlada, generacijska in zrela gospodinjstva, a so razlike minimalne (med $57,2 \text{ m}^2$ in $57,6 \text{ m}^2$), v najmanjših pa prebivajo ostarela in kombinirana gospodinjstva ($45,5 \text{ m}^2$ oziroma $48,0 \text{ m}^2$) (tabela št. 21). Razmerja so praktično konstantna v vseh naravnopokrajinskih enotah.

TABELA 20: Povprečna površina stanovanja z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v m²)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	56,6	49,5	41,5	46,0
Dravsko polje	58,0	55,2	56,2	56,3
Ptujsko polje	57,5	58,5	54,3	55,9
Ptuj	57,2	54,2	51,7	51,5
Slovenske gorice	54,9	55,2	48,9	51,6
S K U P A J	56,6	53,7	50,4	51,8

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 21: Povprečna površina stanovanj zaščitene kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v m²)

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	57,8	54,3	55,8	58,0	49,4	39,7	56,6
Dravsko polje	59,2	56,4	58,0	58,6	49,8	50,0	58,0
Ptujsko polje	58,7	58,6	58,8	55,9	39,7	37,0	57,5
Ptuj	50,0	-	59,8	70,5	33,0	-	57,2
Slovenske gorice	55,3	51,8	57,3	54,7	43,1	53,8	54,9
S K U P A J	57,6	55,0	57,4	57,2	45,5	48,0	56,6

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 22: Povprečna površina stanovanj zaščitenih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v m²)

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	S K U P A J
Haloze	54,0	58,7	55,3	57,7	49,1	56,6
Dravsko polje	53,1	57,3	58,4	59,9	47,5	58,0
Ptujsko polje	49,9	64,6	59,5	57,6	45,1	57,5
Ptuj	33,0	60,0	57,5	51,7	72,5	57,2
Slovenske gorice	46,8	54,3	56,4	55,5	54,0	54,9
S K U P A J	50,7	58,1	57,2	57,5	49,9	56,6

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Manjše so razlike z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev (tabela št. 22), pri čemer velja poudariti, da je le-ta precej tesno odvisna od starostne strukture. Značilno je, da so povprečno najmanjša stanovanja v obeh skrajnih grupah - v kategorijah čistih kmečkih ter čistih nekmečkih gospodinjstvih ($50,7 \text{ m}^2$ oziroma $49,9 \text{ m}^2$). V vseh treh mešanih tipih so v povprečju precej identične vrednosti (med $57,2 \text{ m}^2$ in $58,1 \text{ m}^2$). Vendar podrobnejša analiza po naravnopokrajinskih enotah kaže precejšnjo notranjo diferenciacijo, čeprav se razmerja bistveno ne spreminjajo. Največje variranje je na Ptujskem polju. Zanimivo je, da so v Slovenskih goricah in na Ptujju izrazito majhna stanovanja v kategoriji čistih kmečkih gospodinjstev, pri čistih nekmečkih gospodinjstvih pa so v mejah povprečja, medtem ko je stanje na Dravskem polju in v Halozah ravno nasprotno: majhna stanovanja pri čistih nekmečkih gospodinjstvih in večja na čistih kmetijah.

Stanovanjske objekte, zgrajene pred koncem druge svetovne vojne, so adaptirala gospodinjstva $86,4 \%$ zaščitenih in $89,0 \%$ nezaščitenih kmetij (tabela št. 23). Razmerje potrjuje že večkrat navajano dejstvo, da lastniki zaščitenih kmetij v prvi vrsti vlagajo sredstva v dvig nivoja kmetovanja.

Najpogostejše oblike adaptacij na zaščitenih kmetijah (tabela št. 24) predstavljajo urejanje notranjosti ($26,3 \%$), celotna preureditev objekta ($22,7 \%$) ter urejanje notranjosti ($20,1 \%$). Pri nezaščitenih kmetijah so v ospredju enake oblike renovacij, vendar je zamenjan vrstni red - urejanje zunanosti ($24,2 \%$), celotna preureditev ($23,5 \%$) ter urejanje notranjosti ($22,4 \%$).

TABELA 23: Izvajanje adaptacij z ozirom na zaščiteno kmetij v občini Ptuj leta 1981 (samo za objekte zgrajene pred 1945)

	DA	NE	SKUPAJ
Zaščitene kmetije	86,4	13,6	100,0
Nezaščitene kmetije	89,0	11,0	100,0
S K U P A J	87,9	87,9	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 24: Tipologija adaptacij z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (samo za objekte zgrajene pred 1945)

	Menjava oken in vrat	Urejanje notranjo- sti	Urejanje zunanjsosti	Dozidava	Nadzidava	Preurejanje objekta v celoti	S K U P A J
Zaščitene kmetije	16,5	23,3	20,1	11,3	3,1	22,7	100,0
Nezaščitene kmetije	15,7	22,4	24,2	12,5	1,8	23,5	100,0
S K U P A J	16,0	24,0	22,5	12,0	2,3	23,1	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 25: Obdobje adaptacij z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (samo za objekte zgrajene pred 1945)

	1945-1950	1951-1960	1961-1970	1971-1975	PO 1975	Brez od- govora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	3,7	12,2	31,1	26,2	25,0	1,8	100,0
Nezaščitene kmetije	3,2	17,2	28,8	22,0	25,6	3,2	100,0
S K U P A J	3,4	15,2	29,7	23,7	25,4	2,7	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

Obdobje adaptacij je v največji meri vezano na čas od leta 1960 dalje (tabela št. 25). V šestdesetih letih je bilo opravljenih na zaščitenih kmetijah 31,1 % prenovitev, v obdobju 1971-1975 26,2 % in po letu 1975 25,0 %. Izgleda, da gospodarska kriza zmanjšuje vlaganja v izboljšanje kvalitete stanovanj. Manj težav je očitno na nezaščitenih kmetijah, kjer se je število adaptacij nekoliko povišalo. Izgleda, da je pri njih vprašljivo pretirano vlaganje v napredek kmetovanja.

5.1.2. Infrastrukturna opremljenost gospodinjstev

Infrastrukturna opremljenost gospodinjstev na zaščitenih kmetijah se naglo izboljšuje. Seveda še precej zaostaja za gospodinjstvi brez zemlje, a se razlika počasi zmanjšuje.

Z izrazom infrastrukturna opremljenost gospodinjstva opredeljujemo stopnjo opremljenosti z gospodinjskimi aparati, aparati za razvedrilo in prosti čas, s prevoznimi sredstvi ter opremljenost s sanitarijami. Navedeni predmeti so pomembni za lajšanje življenja človeka na kmetiji, predvsem kot pomoč v gospodinjstvu, pri čemer je še posebno razbremenjena kmečka ženska. Za neposredno kmečko delo pa imajo še poseben pomen električna napeljava, vodna oskrba in telefonski priključek. Vsi elementi infrastrukturne opremljenosti so zelo dober pokazatelj stopnje družbenoekonomskega razvoja, čeprav so do neke mere odvisni od splošnega nivoja infrastrukture opremljenosti (tekoča voda, kanalizacija, elektrika - trofazni tok).

Podatki popisa prebivalstva nam nudijo analize za celotno populacijo samo za kopalnice, stranišča, tekočo vodo in električno napeljavo (tabela št. 26). V populaciji zašč-

Tabela 26
.....:

Stopnja infrastrukturne opremljenosti gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v %)

	ZAŠČITENE KMETIJE				NEZAŠČITENE KMETIJE				BREZ ZEMLJE				SKUPAJ			
	kopalni- ca	sodobno strani- šče	tekoča voda	elektrika	kopalni- ca	sodobno strani- šče	tekoča voda	elektrika	kopalni- ca	sodobno strani- šče	tekoča voda	elektrika	kopalni- ca	sodobno strani- šče	tekoča voda	elektrika
Haloze	28,4	35,3	57,3	97,5	23,1	27,6	43,7	90,7	29,0	36,8	40,3	79,6	27,1	33,7	43,5	85,3
Dravsko polje	47,7	31,3	88,0	99,0	54,6	46,4	83,6	98,5	71,7	73,0	86,7	96,0	65,3	62,4	86,4	96,8
Ptujsko polje	53,4	41,1	79,4	98,7	57,1	50,9	76,0	98,6	66,2	66,7	79,4	94,7	61,9	58,8	78,6	96,3
Ptuj	65,2	69,6	73,9	100,0	75,0	77,7	95,5	99,1	78,8	82,4	90,1	96,2	78,4	81,9	90,1	96,3
Slovenske gorice	30,6	27,9	68,8	98,9	30,5	31,3	55,8	96,3	54,7	59,9	67,6	89,9	44,1	46,8	64,5	91,6
SKUPAJ	39,2	33,6	72,8	98,5	36,6	36,4	59,5	95,0	61,8	65,6	74,3	91,6	54,0	55,8	71,1	93,1

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

Tabela 27:

Stopnja infrastrukturne opremljenosti zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	KOPALNICA						SODOBNO STRANIŠČE						TEKOČA VODA						ELEKTRIKA					
	mlado	zrelo	gene- racij- sko	sta- ra- joče	osta- relo	kom- bini- rano	mlado	zrelo	gene- racij- sko	sta- ra- joče	osta- relo	kom- bini- rano	mlado	zrelo	gene- racij- sko	sta- ra- joče	osta- relo	kom- bini- rano	mlado	zrelo	gene- racij- sko	sta- ra- joče	osta- relo	kom- bini- rano
Haloze	31,2	28,6	30,0	21,7	10,7	0,0	37,6	31,7	37,1	30,0	25,0	11,1	56,9	61,9	64,8	50,0	39,3	22,2	97,7	96,8	97,7	98,3	92,9	88,7
Dravsko polje	56,4	41,7	46,6	32,2	28,9	21,4	36,7	19,4	29,9	26,1	22,2	21,4	91,3	86,1	88,5	83,5	75,6	71,4	99,0	98,6	100,0	99,1	97,8	92,9
Ptujsko polje	60,1	51,8	56,4	26,9	16,1	0,0	48,0	33,9	39,7	22,4	16,1	0,0	84,3	76,8	78,8	68,7	51,6	0,0	99,0	100,0	99,4	98,5	90,3	100,0
Ptuj	60,0	-	83,3	66,7	0,0	-	60,0	-	66,7	100,0	0,0	-	60,0	-	83,3	83,3	100,0	-	100,0	-	100,0	100,0	100,0	-
Slovenske gorice	32,5	27,4	32,8	25,0	14,0	33,3	28,5	23,8	32,0	22,0	18,6	25,0	70,7	66,7	71,6	67,0	39,5	66,7	99,6	95,2	100,0	97,0	95,3	100,0
SKUPAJ	44,2	36,4	40,1	27,0	18,2	18,9	37,3	26,5	34,7	26,7	20,3	18,9	75,1	72,7	75,0	67,2	53,4	54,1	98,9	97,5	99,2	98,3	94,6	94,6

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

Tabela 28
.....:

Stopnja infrastrukturne opremljenosti zaščitenih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	KOPALNICA				SODOBNO STRANIŠČE					TEKOČA VODA					ELEKTRIKA					
	čisto kmečko	mešano PK	mešano E	mešano PN	čisto nekmečko	čisto nekmečko-kmečko	mešano PK	mešano E	mešano PN	čisto nekmečko	čisto nekmečko-kmečko	mešano PK	mešano E	mešano PN	čisto nekmečko	čisto nekmečko-kmečko	mešano PK	mešano E	mešano PN	čisto nekmečko
Haloze	24,6	22,2	24,9	30,1	33,3	38,6	33,3	29,8	36,5	41,7	49,1	48,1	53,7	62,9	61,1	74,7	96,3	97,6	98,3	94,4
Dravsko polje	27,0	39,4	40,9	53,8	42,2	19,0	22,5	25,3	35,5	37,8	79,4	83,1	88,7	89,7	80,0	96,8	100,0	98,9	99,6	97,8
Ptujsko polje	23,1	39,1	54,1	58,3	44,4	19,2	26,1	37,8	45,2	41,7	63,5	71,7	82,4	78,9	75,0	96,2	100,0	100,0	99,1	91,7
Ptuj	0,0	100,0	0,0	71,4	83,3	0,0	50,0	100,0	71,4	83,3	100,0	100,0	50,0	89,7	66,7	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Slovenske gorice	18,6	25,0	29,3	33,2	35,7	14,3	28,9	22,5	32,9	33,3	48,6	72,4	68,0	72,3	61,9	91,3	98,7	99,1	99,4	97,6
SKUPAJ	23,0	31,7	35,6	42,5	40,6	22,2	27,7	28,3	37,2	40,0	60,1	70,3	72,0	75,3	69,7	95,5	98,8	98,8	99,1	95,8

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko

čitenih kmetij ima kopalnico 39,2 % gospodinjstev, sodobno stranišče pa 33,9 %. Znatno boljše je stanje na področju električne napeljave in vodne oskrbe. Vodovodno napeljavo (bodisi iz javnega vodovoda bodisi s pomočjo hidrofora) ima 72,8 % gospodinjstev, električno pa 98,5 %. Pri primerjavi z nezaščitenimi kmetijami ugotavljamo, da je stopnja opremljenosti s sanitarijami razmeroma podobna, da pa je precej boljša vodooskrba in tudi preskrba z električno energijo. Primerjava z gospodinjstvi brez zemlje pa pove, da je opremljenost s sanitarijami bistveno slabša, opremljenost z vodo je podobna, dočim je v stopnji električne napeljave bistveno boljše.

Kljub temu, da je razmeroma malo zaščitenih kmetij brez električne napeljave, se sprašujemo o njihovih možnostih za modernizacijo kmetovanja.

Stanje po naravnopokrajinskih enotah se bistveno razlikuje. V vseh elementih, razen pri elektriki, so opazne znatno boljše razmere na Dravskem in Ptujskem polju, v Halozah in Slovenskih goricah pa je zaostanek približno enak. To velja tako za zaščitene kot nezaščitene kmetije, ne pa za gospodinjstva brez zemlje, kjer je tudi v Slovenskih goricah opazna znatno višja stopnja opremljenosti.

Praviloma je pri vseh elementih v vseh naravnopokrajinskih enotah najboljša infrastrukturna opremljenost v grupi mladih in generacijskih gospodinjstev, najslabša pa v kategorijah ostarelih gospodinjstev (tabela št. 27). Izjema je do neke mere elektrika, kjer so razlike spričo univerzalne opremljenosti nižje. Značilno je tudi, da perspektivne grupe v Halozah in Slovenskih goricah v stopnji opremljenosti ne dosežajo sorodnih grup na ravnini.

V vseh relacijah so razlike manjše z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev, vendar je opazno, da so pri vseh elementih najslabše opremljena čista kmečka gospodinjstva (tabela št. 28). Najboljše so praviloma opremljena mešana, pretežno kmečka gospodinjstva, dočim se stopnja opremljenosti pri čistih nekmečkih gospodinjstvih ponovno bistveno zniža.

Druge elemente infrastrukture opremljenosti smo proučili s pomočjo ankete (tabela št. 29). Značilno je, da so zaščitene kmetije v veliki večini elementov bolje opremljene kot nezaščitene, pri čemer pa seveda stopnja opremljenosti s posameznimi elementi močno niha. Zanimiva je naslednja primerjava. Na zaščitelih kmetijah prevladujejo zmrzovalne skrinje in omare pred hladilniki zelo izrazito, na nezaščitelih kmetijah pa sta stopnji opremljenosti skoraj identični.

V zadnjem času postaja vse pomembnejši dejavnik, še posebno pri usmeritvi v živinorejo, telefonija. Le-ta je na področju občine Ptuj, še posebno v gričevnatem svetu Haloz in Slovenskih goric, razmeroma skromno razvita. Razveseljivo dejstvo pa je, da ima že skoraj vsaka deseta zaščitena kmetija telefonski priključek in je stopnja opremljenosti v primerjavi z nezaščitnimi obrati bistveno višja.

Podrobnajša analiza vodooskrbe pokaže manj ugodno podobo, kot smo jo navajali posplošeno iz popisnih podatkov (tabela št. 30). Predvsem v Halozah in Slovenskih goricah problem zanesljive in zadostne vodne oskrbe eden izmed pglavitnih zaviralnih momentov pri načrtih za posodabljanje kmetovanja. Stanje na zaščitelih kmetijah pa je v

TABELA 29: Infrastrukturna opremljenost gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (v %)

	Elek- trika	Tele- fon	Stra- nišče v hiši	Kopal- nica	Radio	Televi- zor - črno- beli	Televi- zor - barvni	Hla- dil- nik	Zmrzoval- na skri- nja, omara	Pralni stroj	Motor, moped	Osebni av- tomobil
Zaščitene kmetije	99,1	7,1	38,8	43,8	88,4	60,3	5,4	46,4	75,9	75,0	35,3	31,7
Nezaščitene kmetije	95,6	3,1	35,2	34,4	87,2	60,4	4,7	51,8	56,8	65,6	26,4	27,9
S K U P A J	96,9	4,6	36,6	37,9	87,7	60,4	4,9	49,9	63,9	69,1	29,6	29,2

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 30: Oskrba z vodo z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Javni vo- dovod	Lastni vo- dovod	Studenč- nica	Vodnjak	Kapnica	V bližini ni vode	S K U P A J
Zaščitene kmetije	37,1	36,6	15,6	6,3	3,1	1,3	100,0
Nezaščitene kmetije	19,7	35,8	21,0	10,4	8,8	4,2	100,0
S K U P A J	26,1	36,2	19,0	8,9	6,7	3,1	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 31: Obdobje izgradnje hleva za živino z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Pred 1914	1914-1945	1946-1960	1961-1970	Po 1970	S K U P A J
Zaščitene kmetije	43,2	18,9	9,0	9,9	18,9	100,0
Nezaščitene kmetije	35,1	14,8	13,1	15,4	21,6	100,0
S K U P A J	38,4	16,5	11,4	13,1	20,7	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 32: Stanje hleva z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Nov hlev	Star, moderni- ziran	Star, se ne uporablja več	Star, prede- lan v druge namene	S K U P A J
Zaščitene kmetije	24,7	47,5	26,5	1,3	100,0
Nezaščitene kmetije	25,9	31,1	34,8	8,2	100,0
S K U P A J	25,5	38,0	31,2	5,7	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

primerjavi z nezaščitenimi bistveno boljše. Kot 37,1 % objektov je priključenih na javni vodovod, 36,6 % pa jih ima lasten vodovod. Vendar , kar 15,6 % zaščitenih kmetij se oskrbuje s studenčnico, 6,3 % oziroma 3,1 % iz nezanesljivih vodnjakov ter s prav tako nezanesljivo kapnico, medtem ko pri 1,3 % obratih sploh ni vode v bližini (do 200 m).

5.1.3. Analiza funkcionalnosti hleva: Urejen, primerno opremljen in vzdrževan hlev je ena izmed najpomembnejših postavk pri prizadevanjih za boljše rezultate v živinoreji. Vemo pa, da je pretežni del kmetij v Ptujski občini usmerjen v živinorejo.

Podatki o obdobju izgradnje hlevov so navidezno za zaščitene kmetije neugodni, saj je struktura v primerjavi z nezaščitenimi kmetijami (tabela št. 31) slabša. Kar 43,2 % objektov je bilo zgrajenih v času pred prvo svetovno vojno, v zadnjih dvajsetih letih pa samo 28,7 %. Na nezaščitenih kmetijah sta ustrezna deleža 38,4 % oziroma 37,0 %. Dejstvo je, da so hlevi za živino v večini primerov zastareli in za sodobno živinorejo neprierni.

Pa vendar, na zaščitenih kmetijah je modernizirano kar 47,5 % objektov, na nezaščitenih pa le 31,1 %. V obeh grupah je približno četrtnina sodobnih objektov, presenetljivo pa je, da je celo nekaj višji delež starih hlevov, ki se sploh ne uporabljajo več. Na nezaščitenih kmetijah je razmeroma pogost pojav predelava hleva za druge namene (delavnica, garaža, drvarnica ...) (tabela št. 32).

5.2. Stopnja opremljenosti s kmetijsko mehanizacijo

Mehaniziranost kmetijske proizvodnje predstavlja pomemben korak pri prizadevanju po proizvodnji čim večjih količin hrane, ker je omogočeno intenzivnejše izkoriščanje obdelovalnih površin ob hkratnem razbremenjevanju delovne sile pri najtežavnejših opravilih. Vendar se v našem kmetijstvu na področju mehaniziranosti pojavljajo svojstveni paradoksi. Kljub visoki nabavni ceni želi imeti vsakdo čimbolj kompletno strojno verigo, ne oziraje se v zadostni meri na velikost kmetije. Tako je del površin z mehanizacijo preobremenjen, del pa je skoraj brez mehaniziranosti. Stroji so pretežno slabo izkoriščani. Strojne skupnosti v obstoječi obliki niso optimalna rešitev, pomenijo pa velik korak k racionalnejšemu izkoriščanju kmetijske mehanizacije. Stroji so mnogovrstni, zato se v primerih okvar pojavljajo mnoge težave.

Zaščitene kmetije so prav pri vseh strojih bolje opremljene kot nezaščitene, kar je razumljivo spričo večjih kmečkih gospodarstev (tabela št. 33). Največ zaščitениh kmetij poseduje traktor s priključki (59,8 %), kosilnico (44,2 %) in motorno žago (33,9 %). Zastopanost vseh drugih strojev ne dosega 10 % populacije. Vendar je še posebno na ravnini precej kombajnov in molznih strojev, kar kaže na višjo obliko proizvodne usmerjenosti.

Traktor je zaradi univerzalnosti uporabe nedvomno najpomembnejši kmetijski stroj. Po podatkih popisa prebivalstva za leto 1981 (tabela št. 34) je prišlo na 100 zaščitениh kmetij 64,5 traktorjev, na 100 nezaščitениh kmetij 21,1 traktorjev in na 100 gospodinjestev brez zemlje 1,2 traktorja. Podatki potrjujejo uvodna razmišljanja o nesmotrni mehaniziranosti. Le zakaj potrebujejo traktor gospodinjestva z manj kot hektarjem obdelovalne zemlje?

TABELA 33: Kmetijska mehanizacija z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (v %)

	Freza	Traktor brez pri- ključkov	Traktor s pri- ključki	Kombajn	Kosilni- ca	Mlatil- nica	Molzni stroj	Valil- nica	Motorna žaga
Zaščitene kme- tije	2,3	4,5	59,8	8,5	44,2	7,8	6,7	0,4	33,9
Nezaščitene kmetije	1,3	3,6	14,0	0,3	12,7	1,6	0,3	-	8,3
S K U P A J	1,6	3,9	30,8	3,3	24,3	3,8	2,6	0,2	17,7

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 34: Število traktorjev na 100 gospodinjstev z ozirom na zaščitenoost kmetij po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	42,0	12,9	1,1	10,0
Dravsko polje	83,8	39,3	1,6	20,3
Ptujsko polje	72,6	33,2	2,7	21,2
Ptuj	65,2	3,6	0,1	0,4
Slovenske gorice	62,2	16,6	1,5	15,3
S K U P A J	64,5	21,1	1,2	12,7

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 35: Število traktorjev na 100 zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	41,8	49,2	50,7	38,3	16,0	22,2	42,0
Dravsko polje	88,9	69,4	99,4	78,3	31,1	28,6	83,8
Ptujsko polje	80,8	64,3	73,7	52,2	25,8	0,0	72,6
Ptuj	40,0	-	116,7	66,7	0,0	-	65,2
Slovenske gorice	65,9	50,0	72,8	54,0	14,0	16,7	62,2
S K U P A J	68,1	57,8	73,2	56,1	21,6	21,6	64,5

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 36: Število traktorjev na 100 zaščitnih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto ne- kmečko	S K U P A J
Haloze	38,6	43,0	41,0	44,1	47,2	42,0
Dravsko polje	49,2	88,7	91,9	89,7	33,3	83,8
Ptujsko polje	34,6	65,2	79,7	75,9	41,7	72,6
Ptuj	0,0	50,0	100,0	85,7	66,7	65,2
Slovenske gorice	31,4	71,1	67,1	64,6	31,0	62,2
S K U P A J	38,3	68,7	68,7	67,4	38,8	64,5

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 37: Površina obdelovalne zemlje na traktor z ozirom na zaščitenost kmetij po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	12,40	20,76	15,38	16,00
Dravsko polje	7,16	6,32	9,68	7,05
Ptujsko polje	6,30	5,78	8,59	6,27
Ptuj	4,87	130,87	46,46	35,01
Slovenske gorice	8,26	14,90	11,13	10,46
S K U P A J	8,11	11,84	11,70	9,61

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 38: Površina obdelovalne zemlje na traktor na zaščiteneh kmetijah z ozirom na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	3,07	9,67	10,24	14,70	33,99	16,36	12,40
Dravsko polje	6,84	7,91	6,15	9,05	13,39	6,38	7,16
Ptujsko polje	5,62	6,54	6,32	10,56	13,58	D	6,30
Ptuj	5,70	-	3,43	6,11	D	-	4,87
Slovenske gorice	8,00	9,50	7,54	9,13	26,78	10,88	8,26
S K U P A J	7,73	8,36	7,39	10,38	18,58	10,09	8,11

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

1
95
1

TABELA 39: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč na zaščitениh kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	S K U P A J
Haloze	5,16	3,06	4,75	3,29	6,21	3,12
Dravsko polje	6,40	4,29	4,09	3,76	10,09	4,03
Ptujsko polje	3,90	3,20	3,09	2,86	9,41	3,08
Ptuj	D	1,37	3,67	3,18	8,08	3,32
Slovenske gorice	4,21	3,19	3,00	3,32	8,14	3,26
S K U P A J	4,89	3,43	3,19	3,32	8,38	3,37

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 40: Število Kw traktorjev na gospodinjstvo z ozirom na zaščitenost kmetij po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	15,0	4,0	0,3	3,3
Dravsko polje	30,4	12,3	0,4	7,0
Ptujsko polje	25,7	9,3	0,8	6,8
Ptuj	17,9	1,4	0,0	0,1
Slovenske gorice	22,2	5,3	0,4	5,2
S K U P A J	23,1	6,4	0,3	4,2

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 41: Število Kw traktorjev na zaščiteno kmetijo z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	14,4	18,2	18,2	13,1	4,5	5,9	15,0
Dravsko polje	32,6	25,2	35,8	28,5	9,9	9,5	30,4
Ptujsko polje	29,5	22,4	24,4	18,6	7,8	0,0	25,7
Ptuj	10,5	-	32,7	18,2	0,0	-	17,9
Slovenske gorice	23,7	17,9	25,8	18,6	4,1	6,7	22,2
S K U P A J	24,7	20,8	25,7	19,8	6,2	7,2	23,1

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Število

TABELA 42: Kw traktorjev na zaščiteno kmetijo z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	S K U P A J
Haloze	13,7	15,4	14,8	15,8	15,7	15,0
Dravsko polje	17,5	31,0	33,8	32,8	10,3	30,7
Ptujsko polje	12,6	26,6	28,2	25,6	14,0	25,7
Ptuj	0,0	12,5	31,5	24,9	16,0	17,9
Slovenske gorice	11,6	23,6	23,9	23,0	12,8	22,2
S K U P A J	13,8	24,4	24,7	23,9	13,1	23,1

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Največji delež gospodinjstev s traktorji na zaščitenih kmetijah je na Dravskem polju (83,8 %), sledi Ptujsko polje (72,6 %), najslabše pa je stanje v Halozah (42,0 %). Najvišjo stopnjo opremljenosti smo z ozirom na starostno strukturo (tabela št. 35) ugotovili pri obeh perspektivnih grupah, pri mladih in generacijskih gospodinjstvih (68,1 oziroma 73,2), najnižjo pa pri ostarelih in kombiniranih gospodinjstvih (pri obeh 21,6). Z ozirom na poklicno strukturo (tabela št. 36) je opazna močna nadpovprečna stopnja zastopanosti traktorjev pri vseh treh mešanih tipih gospodinjstev (med 67,4 in 68,7), medtem ko je opremljenost čistih kmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstvih razmeroma šibka (38,3 % oziroma 38,8 %). Prvim manjka za izboljšanje stanja sredstev, drugim pa interesa. Zanimivo je, da je v Halozah najvišja zastopanost traktorjev prav pri čistih nekmečkih gospodinjstvih, kar kaže na pripravljenost tamkajšnjega človeka, da ostane aktiven kljub mnogim vsakdanjim tegobam.

Na zaščitenih kmetijah pride na traktor 8,11 ha obdelovalne zemlje, na nezaščitenih 11,84 ha, pri gospodinjstvih brez zemlje pa 11,70 ha (tabela št. 37). Seveda zadnja številka izkazuje zgolj povprečno stanje. Na območju Ptujja pride na zaščiteni kmetiji traktor na 4,87 ha, na Ptujskem polju na 6,30 ha, na Dravskem polju na 7,16 ha, v Slovenskih goricah na 8,26 ha in v Halozah na 12,40 ha. Najboljše stanje je tudi ob upoštevanju obravnavanega kriterija pri mladih in generacijskih gospodinjstvih, dosti pa ne zaostajajo zrela gospodinjstva (tabela št. 38). Največja obremenjenost obdelovalnih površin s traktorji je presenetljivo v Halozah, kjer pride pri mladih gospodinjstvih en traktor le na 3,67 ha. Vendar je tudi druga skrajnost v Halozah kajti pri ostarelih gospodinjstvih pride

traktor kar na 33,99 ha.

Obremenjenost kmetijskih površin s traktorji z ozirom na poklicno strukturo (tabela št. 39) kaže, da je najugodnejše stanje v kategoriji mešanih pretežno nekmečkih in čistih nekmečkih gospodinjstev (7,51 ha oziroma 7,60 ha). Le malo zaostajata obe preostali mešani grupi, več pa čiste kmetije (14,04 ha).

Poglejmo si na kratko še obremenjenost gospodinjstev s KW traktorjev, kar odraža moč strojev (tabele št. 40, št. 41 in št. 42). Razmere so podobne kot pri obravnavanju prejšnjih parametrov. Na zaščiteno kmetijo pride povprečno 23,1 KW, na nezaščiteno 6,4 KW in na gospodinjstvo brez zemlje 0,3 KW.

5.3. Lastništvo nad zemljo

V občini Ptuj je v last zaščitениh kmetij 50,1 % vse zemlje v privatni lasti. 40,7 % zemlje posedujejo nezaščitene kmetije, preostalih 9,2 % pa je v lasti gospodinjstev brez zemlje (tabela št. 43). Največ zemlje v rokah zaščitениh kmetij je na Dravskem polju (65,9 %), najmanj pa na Ptujju in v njegovi ožji okolici (9,7 %). V Halozah je v lasti nezaščitениh kmetij več zemlje kot v lasti zaščitениh kmetij (50,4 % proti 41,8 %), v Ptujju pa je več kot polovico zemljišč (51,9 %) v rokah gospodinjstev z manj kot 1 ha obdelovalnih zemljišč oziroma takoimenovanih gospodinjstev brez zemlje.

Če upoštevamo samo površino obdelovalne zemlje v zasebni lasti (tabela št. 44) posedujejo zaščitene kmetije nekoliko višji delež - 50,8 %, nezaščitene kmetije 41,3 %

TABELA 43: Delež zemlje v lasti osnovnih tipov gospodinjstva po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	41,8	50,4	7,8	100,0
Dravsko polje	65,9	24,6	9,5	100,0
Ptujsko polje	55,5	34,0	10,5	100,0
Ptuj	9,7	38,4	51,9	100,0
Slovenske gorice	51,2	42,1	6,7	100,0
S K U P A J	50,1	40,7	9,2	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 44: Delež obdelovalne zemlje v lasti osnovnih tipov gospodinjstva po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981.

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	41,1	52,2	6,7	100,0
Dravsko polje	67,1	24,9	8,0	100,0
Ptujsko polje	54,7	35,2	10,1	100,0
Ptuj	10,4	53,4	36,2	100,0
Slovenske gorice	50,2	44,1	5,7	100,0
S K U P A J	50,8	41,3	7,9	100,0

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

in gospodinjstvo brez zemlje le 7,9 %. Vendar so razmerja več ali manj konstantna, kar kaže na to, da večina kmetij poleg obdelovalnih zemljišč poseduje tudi gozdove in ponekod tudi pašnike. Zaradi omejitev posedovanja obdelovalne zemlje s strani nekmetov, je razumljiv nekoliko nižji delež obdelovalnih površin v lasti gospodinjstev brez zemlje. To se najlepše vidi na primeru Ptuja, kjer večino obdelovalnih zemljišč posedujejo nezaščitene kmetije, če pa upoštevamo vsa zemljišča, je kot že rečeno prisotna prevlada gospodinjstev brez zemlje.

Deleže vse zemlje in obdelovalnih zemljišč smo tudi kartografsko prikazali na nivoju katastrskih občin, kar omogoča podrobnejšo členitev stanja. Obe dve karti se navezujeta le v nepomembnih podrobnostih, ko se določene katastrske občine uvrščajo v sosednje velikostne razrede. Najvišji deleži zemljišč v lasti zaščitene kmetij (nad 70 % vseh zemljišč v lasti zasebnega sektorja) so na Dravskem polju (katastrske občine Pongrce, Spodnja Jablane, Dragonja vas, Mihovce, Pleterje, Župečja vas), v Pesniški dolini (katastrske občine Biš, Tnovska vas, Ločič, Levanjci, Spodnji Velovlek in Pacinje) ter sporodično na Ptujskem polju in v Halozah (katastrske občine Gajevci, Mala Varnica ter Bolečka vas). Najnižji deleži (do 30 % površin) so vezani izključno na Haloze in to pretežno na vzhodne, vinorodne Haloze (katastrske občine Zavrč, Turški vrh, Belski vrh, Pestike, Gradišča, Cirkulane, Meje, Pohorje, Slatina, Mali Okič, Sedlašek, Strajna in Jablovec). Nizek delež je tudi na Ptuju in v njegovem zaledju, predvsem Sevsmo na območju Slovenskih goric.

Zaenkrat smo navajali le podatke, izračunane na osnovi analize popisa prebivalstva. Podatki katastra (tabela št. 45) navedene mere v celoti potrjujejo, razlike pa

KATASTRSKE OBČINE V OBČINI PTUJ

DELEŽ ZEMLJE V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ OD VSEH ZEMLJIŠČ ZASEBNEGA SEKTORJA V OBČINI PTUJ L. 1982

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

DELEŽ V %

	DO 30,0
	30,1-40,0
	40,1-50,0
	50,1-60,0
	60,1-70,0
	70,1 IN VEČ

DELEŽ OBDELOVALNIH POVRŠIN V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ OD VSEH OBDELOVALNIH POVRŠIN ZASEBNEGA SEKTORJA OBČINE PTUJ L. 1982

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

DELEŽ V %

[White box]	DO 30,0
[Diagonal lines /]	30,1-40,0
[Diagonal lines \]	40,1-50,0
[Dark diagonal lines /]	50,1-60,0
[Dark diagonal lines \]	60,1-70,0
[Solid black box]	70,1 IN VEČ

TABELA 45: Delež vseh zemljišč ter delež obdelovalnih površin v lasti zaščitenih kmetij od vseh zemljišč v zasebni lasti po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj

	Haloze	Dravko polje	Ptujsko polje	Slovenske gorice
Vsa zemljišča	48,1	64,7	53,5	54,0
Obdelovalne površine	64,5	64,9	53,3	53,1

Vir: Zemljiški izpisi (stanje 31.12.1980 in 31.12.1981) Zavod SR Slovenije za statistiko

razen v Halozah ne presegajo treh odstotkov. Kaže, da so anketiranci v Halozah navajali pri velikosti zemljišč v last nekoliko preskromne vrednosti. Razlike pa vseeno opozarjajo, da je pri navajanju številčnih vrednosti potrebno določena rezerva, previdnost in precejšnja mera kritičnosti.

Vsa zemlja pa ni v neposredni bližini sedežev kmečkih gospodarstev. Mnogo parcel v gričevnatem svetu Haloz in v manjši meri Slovenskih goric je v lasti kmetov ter nekmetov z ravnine Dravskega in Ptujskega polja. Gre za tradicionalne lastninske odnose, katerih predmet so predvsem vinogradi in gozdovi. V tabeli št. 46 smo prikazali rezultate analize anketirane populacije. V Halozah je posedovalo določen kos zemljišča kar 37,0 % zaščitenih kmetij izven omenjene naravnopokrajinske enote, v Slovenskih goricah pa je 7,6 % tovrtnih primerov. Čeprav je gotovo prisotno tudi lastništvo zemlje s strani prebivalcev Slovenskih goric in Haloz na ravnini Dravskega in še posebno Ptujskega polja, mi z anketiranjem tega pojava nismo registrirali.

5.3.1. Velikost posesti: Površina zaščitenih kmetij od primera do primera precej varira, vsekakor pa je v primerjavi z nezaščitenimi kmetijami bistveno večja. Prav površina predstavlja enega od osnovnih opredelitvenih kriterijev za izbor zaščitenih kmetij.

Distribucijo velikostnih razredov smo ugotavljali na osnovi anketiranja, vendar smo pri tem upoštevali odlok, ki je vseboval 3124 kmetij (tabela št. 47). Distribucija pa kaže tudi podrobna analiza posameznih zaščitenih kmetij,

TABELA 46: Lastništvo zemlje izven matičnih naravnopokrajinskih enot z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (v %)

	Haloze	Dravsko-Ptujsko polje	Slovenske gorice
Zaščitene kmetije	37,0	0,0	7,6
Nezaščitene kmetije	7,7	0,0	2,0
S K U P A J	19,1	0,0	4,2

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 47: Velikost posesti z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981 (v ha)

	DO 1	1,01-2	2,01-3	3,01-5	5,01-10	10,01-20	NAD 20	Brez od- govora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	0,9	1,3	4,0	18,3	46,4	24,4	2,7	0,9	100,0
Nezaščitene kmetije	27,0	18,2	19,0	23,6	10,1	1,8	0,3	-	100,0
S K U P A J	17,4	12,1	13,4	21,6	23,4	10,5	1,1	0,3	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 48: Povprečna površina zemlje v lasti z ozirom na zaščitenoost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	10,44	4,95	0,42	3,06
Dravsko polje	8,34	3,32	0,31	2,17
Ptujsko polje	6,80	2,65	0,37	2,03
Ptuj	4,90	4,58	0,11	0,21
Slovenske gorice	7,94	3,63	0,31	2,52
S K U P A J	8,43	3,93	0,28	2,06

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 49: Povprečna površina obdelovalne zemlje v lasti z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	5,28	2,65	0,19	1,57
Dravsko polje	6,11	2,42	0,19	1,56
Ptujsko polje	4,60	1,89	0,25	1,40
Ptuj	3,29	3,99	0,05	0,13
Slovenske gorice	5,08	2,47	0,17	1,64
S K U P A J	5,28	2,45	0,15	1,30

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

POVPREČNA VELIKOST POSESTI ZAŠČITENIH KMETIJ V OBČINI PTUJ LETA 1981

ki kaže veliko raznolikost. Po navedbah popisa prebivalstva naj bi imelo 9 kmetij več kot 30 ha zemlje (verjetno gre za napako pri šifriranju), 24 zaščitene kmetij naj bi imelo manj kot 1 ha zemlje (vključno z gozdom), kar 77 pa naj bi jih bilo brez zemlje sploh. Verjetno ni potrebno navajati, da za takšne kmetije v odloku o zaščiti ne bi smelo biti prostora.

V kategoriji zaščitene kmetij prevladujejo posestva s 5 - 10 ha zemlje (46,4 %), sledijo pa posestva v velikostnem razredu 10 - 20 ha (24,4 %). Vendar so tudi med nezaščitene kmetijami, kjer je največ posestev v razredu do 1 ha (27,0 %) in v razredu 3 - 5 ha (23,6 %), nekaj obratov, ki so dovolj veliki, da bi jih veljalo zaščititi. V okviru anketirane populacije je v grupi nezaščitene kmetij 13,2 % gospodarstev z več kot 5 ha zemlje.

Povprečna površina zaščitene kmetije je 8,43 ha, od tega 5,28 ha obdelovalne zemlje. Povprečna površina nezaščitene kmetije je 3,93 ha skupne in 2,45 ha obdelovalne zemlje, ustrezni vrednosti za takoimenovana gospodinjstva brez zemlje pa sta 0,28 ha in 0,15 ha (tabeli št. 48 in št. 49). Največje zaščitene kmetije so v Halozah (povprečno 10,44 ha), vendar skoraj polovica (5,16 ha) površin odpade na gozd in pašnike. Zaščitene kmetije na Dravskem in Ptujskem polju ter v Slovenskih goricah so manjše (8,34 ha, 6,80 ha oziroma 7,96 ha), vendar so obdelovalne površine v primerjavi s haloškimi podobne, na Dravskem polju pa celo večje (6,11 ha), ker je delež neobdelovalnih zemljišč nižji.

Karta povprečne velikosti zaščitene kmetij v občini Ptuj kaže, da je območje največjih zaščitene kmetij v

zahodnih, gozdnatih Halozah, kjer se pojavlja sklenjeno območje s povprečno nad 15 ha velikimi gospodarstvi, pri čemer pa znaten delež odpade na gozd (katastrske občine Dolena, Kočice, Dobrina, Sitež, Bolfenk, Kupčinja vrh in Sveča). V najvišjem velikostnem razredu sta tudi dve katastrski občini v vzhodnih Slovenskih goricah (Polenci in Bodkovci). Najmanjše zaščitene kmetije (z manj kot 6 ha zemlje) so na Ptujskem polju ter sporedično v vzhodnih Halozah in Slovenskih goricah (katastrske občine Zamušani, Gorišnica, Zagojiči, Šturmovci, Dornava, Zavrč, Majski vrh, Destrnik, Kičar, Gradiščak ter Slavšina).

5.3.2. Zemljiške kategorije: Zemljiška struktura (tabela št. 50) za zaščitene kmetije kaže močno prevlado treh zemljiških kategorij - gozda (30,9 %), njiv (27,4 %) in travnikov (25,8 %). Skupaj pokrivajo navedene kategorije kar 84,1 % zemljišč v lasti zaščitene kmetij. Med preostalimi kategorijami je z ozirom na površino omembe vredni še delež pašnikov (10,6 %), zaradi pomembne proizvodne funkcije pa velja izdvojiti tudi deleža sadovnjakov in še posebno vinogradov (2,2 % oziroma 1,7 %).

Primerjava z zemljiško strukturo preostalega zasebnega sektorja kaže nekoliko večje deleže njiv, gozdov in še posebno travnikov, manj pa je pašnikov in še zlasti izrazito vinogradov ter sadovnjakov, kar je tudi posledica družbeno opredeljenih lastninskih odnosov in pa seveda proizvodne usmerjenosti. Struktura družbenega sektorja pa kaže večji delež gozdov (32,5 %) in še posebno nerodovitnih površin (javno dobro - reke, poti, železnica, urbane površine... - 23,1 %), manj pa je njivskega in travniškega sveta. Povdarjeno visoki je tudi površinski delež vinogradov (2,7 %).

TABELA 50: Struktura izrabe tal na zaščitениh kmetijah, ostalih zemljiščih v privatni lasti in v družbenem sektorju v občini Ptuj

	Zaščitene kmetije	Privatni sektor	Družbeni sektor	Občina SKUPAJ
Njiva	27,4	26,9	15,7	24,4
Travnik	25,8	22,1	18,4	22,7
Sadovnjak	2,2	3,7	2,1	2,7
Vinograd	1,7	3,6	2,7	2,6
Vrt	0,0	0,0	0,1	0,0
Pašnik	10,6	11,9	5,0	9,7
Gozd	30,9	29,4	32,5	30,7
Močvirje	0,1	0,1	0,4	0,1
Neplodno	1,4	2,4	23,1	6,9
S K U P A J	100,0	100,0	100,0	100,0

Vir: Zemljiški izpisi (stanje 31.12.1980 in 31.12.1981). Zavod SR Slovenije za statistiko

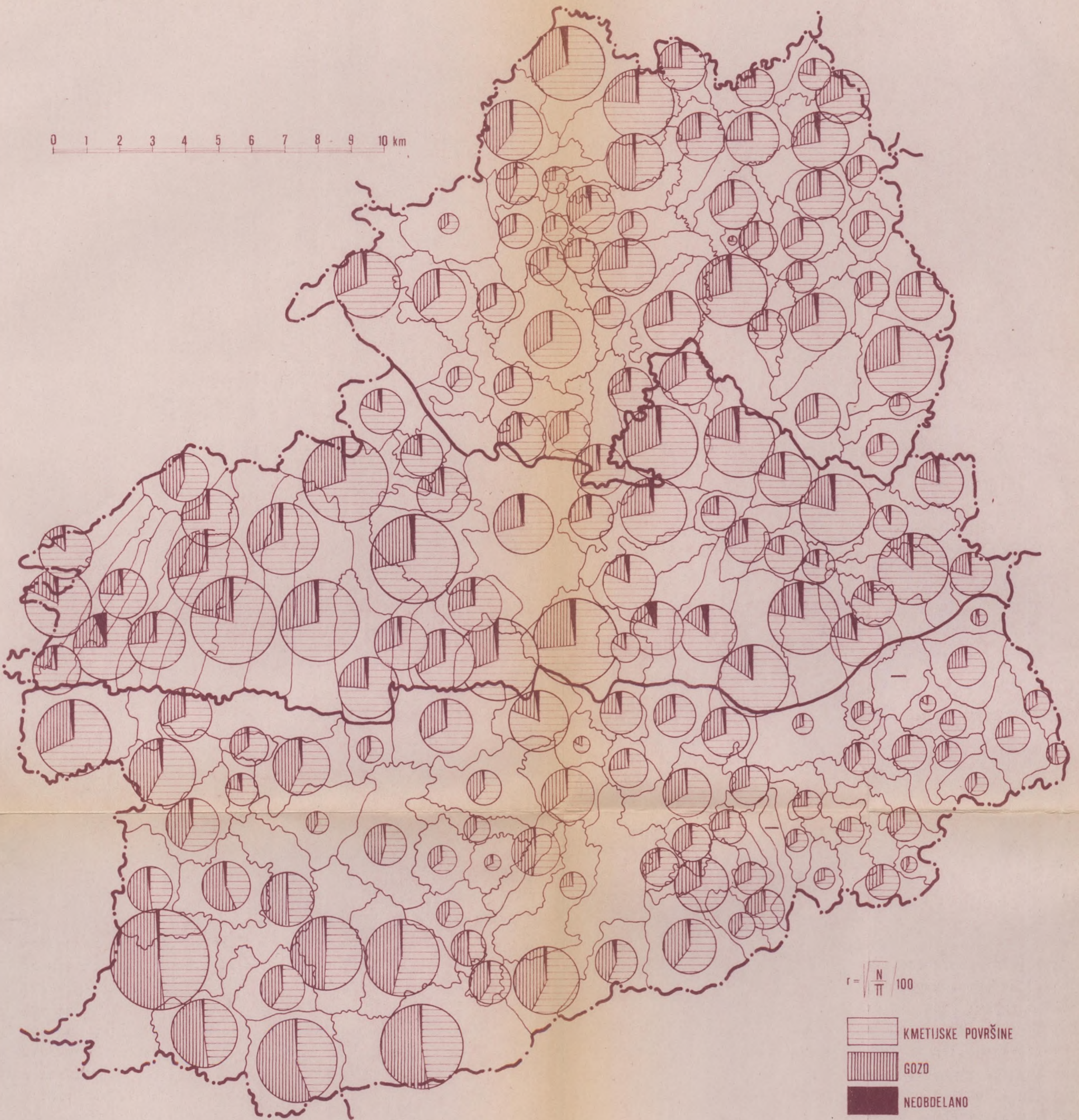
TABELA 51: Delež zemljišč v lasti zaščiteneh kmetij od vseh zemljišč v zasebni lasti po zemljiških kategorijah v občini Ptuj

Kategorija	Njiva	Travnik	Sadov- njak	Vino- grad	Vrt	Pašnik	Gozd	Močvir- je	Neplod- no	SKUPAJ
Delež	53,5	56,8	39,8	33,7	7,8	50,1	54,3	54,7	39,5	53,0

Vir: Zemljiški izpisi (stanje 31.12.1980 in 31.12.1981). Zavod SR Slovenije za statistiko

STRUKTURA POVRŠIN ZAŠČITENIH KMETIJ V OBČINI PTUJ LETA 1981

0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 km

$$r = \sqrt{\frac{N}{\pi}} \cdot 100$$

- KMETIJSKE POVRŠINE
- GOZO
- NEOBDELANO

— K.O. BREZ ZAŠČITENIH KMETIJ

Podrobnejše relacije zemljiške strukture prikazuje karta na ravni katastrskih občin. Upoštevane so le tri osnovne zemljiške grupe kmetijske površine, gozd in nerodovitna zemljišča. Delež gozda je povdarjeno visok v Halozah, vendar se njegov delež v smeri z zahoda proti vzhodu zmanjšuje, medtem ko je delež nerodovitnih površin povdarjeno izračunan na ravnini Dravskega in Ptujkega polja. Na Ptujskem polju je izrazito visok delež kmetijskih površin, ki v večini tamkajšnjih katastrskih občin presega tri četrtine vseh zemljišč.

Tabela št. 51 kaže deleže površin posameznih zemljiških kategorij v lasti zaščitene kmetij od vsega zasebnega sektorja. Rezultati so v tesni zvezi z vrednostmi, navajanimi v tabeli št. 50.

5.3.3. Zemljiško posestna razdrobljenost. Ugotavljamo, da je zemljiško posestna razdrobljenost na območju občine Ptuj zelo velika, kar velja tako za zaščitene kmetije kot še zlasti za preostala zemljišča v zasebni lasti.

Med vzroki zemljiške razdrobljenosti sta primarno učinkovanje reliefa in dedovalne politike. Učinki reliefa so primarni v gričevnatih območjih, učinki dedovalne politike pa v ravninskih predelih. Res pa je, da je vloga dedovanja tudi v reliefno razgibanih predelih zelo pomembna, zlasti pri dinamiki drobljenja, medtem ko je bil relief v ravninskih predelih odločilen dejavnik pri formiranju sistemov poljske razdelitve ter na delitev različno kvalitetnih zemljiških kompleksov. Med preostalimi činitelji velja izdvojiti v novejšem času vse bolj izrazite procese razraščanja deagrarnizacije in urbanizacije ter intenzivno deagrarnizacijo, ki jo spremlja prehajanje zemlje v roke nekmečkega prebivalstva.

Učinke zemljiške razdrobljenosti lahko grupiramo na splošno v demografske, fiziognomske in ekonomske. Posebno izraziti so ekonomski učinki, ki jih opredeljuje zmanjševanje produktivnosti kmečkega dela, večja poraba neefektivnega delovnega časa, zmanjševanje učinkovitosti kmetijske proizvodnje, kar vse vpliva na nenormalno visoke cene kmetijskih proizvodov.

Povprečna parcela zaščitene kmetije meri 34,6 arov (tabela št. 52), parcela drugih zemljišč v zasebnem sektorju pa 22,2 arov. Velikost z ozirom na zemljiške kategorije je odvisna predvsem od potrebne intenzivnosti obdelave. Bolj kot je intenzivna obdelava, manjša je parcela. Tako ne preseneča, da je povprečno največja gozdna parcela (74,3 arov), sledi travniška (37,2 arov), njivska (36,4 arov), pa vinogradniška in sadovnjaška (obe 19,8 arov). Velikost parcel pri vseh zemljiških kategorijah pri preostalem privatnem sektorju manjša, v družbenem sektorju pa je bistveno večja (povprečno za 73 %).

Povprečno pride na zaščiteno kmetijo 29,6 parcel (tabela št. 53). Čeprav je število zemljiških kosov (ugotavljanje je zelo zamudno) manjše, pa je podatek vseevno zgovoren dokaz velike prostorske razdrobljenosti obravnavanih kmečkih gospodarstev. Po številu prevladujejo štiri zemljiške kategorije: njive (7,7), travniki (7,1), pašniki (5,3) ter gozdovi (4,3). Povprečno ima vsaka zaščitena kmetija sadovnjak (1,1), velika večina pa naj bi imela tudi vinograd (0,9). Seveda pa je dejansko stanje bistveno bolj pestro.

Po navajanju anketirancev v sondnih območjih naj bi imelo nad 20 parcel samo 7,1 % zaščitene kmetije. Očitno so

TABELA 52: Povprečna površina parcel po zemljiških kategorijah na zaščitениh kmetijah, ostalih zemljiščih v privatni lasti in v družbenem sektorju v občini Ptuj (v arih)

	Zaščitene kmetije	Privatni sektor	Družbeni sektor	Občina skupaj
Njiva	36,37	24,66	58,63	32,21
Travnik	37,22	25,75	50,73	34,30
Sadovnjak	19,82	17,82	49,63	21,00
Vinograd	19,81	17,63	60,22	22,02
Vrt	3,32	5,74	10,72	10,24
Pašnik	20,72	15,63	29,50	18,74
Gozd	74,34	50,09	165,60	78,17
Močvirje	23,80	22,96	69,89	40,07
Neplodno	4,34	2,64	40,60	11,77
S K U P A J	34,61	22,23	59,92	31,49

Vir: Zemljiški izpisi (stanje 31.12.1980 in 31.12.1981). Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 53: Povprečno število parcel posameznih zemljiških kategorij na zaščiteno kmetijo v občini Ptuj

Njiva	Travnik	Sadov- njak	Vino- grad	Vrt	Pašnik	Gozd	Močvir- je	Neplod- no	SKUPAJ
7,72	7,10	1,14	0,85	0,0	5,25	4,25	0,03	3,25	29,59

Vir: Zemljiški izpisi (stanje 31.12.1981). Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 54: Število parcel in število nad 1 km oddaljenih parcel z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	ŠTEVILO VSEH PARCEL								Vse - bliž- je	ŠTEVILO NAD 1 KM ODDALJENIH PARCEL							
	1-2	3-5	6-10	11-15	16-20	Nad 20	Brez odgo- vora	SKUPAJ		1-2	3-5	6-10	11-15	16-20	Nad 20	Brez odgo- vora	SKUPAJ
Zaščitene kmetije	0,9	4,0	37,9	27,2	14,7	7,1	8,0	100,0	21,4	36,6	22,8	11,2	2,7	0,4	0,4	4,5	100,0
Nezaščite- ne kmetije	21,6	27,1	37,8	7,6	2,3	-	3,6	100,0	63,3	26,8	6,8	1,8	0,3	-	-	1,0	100,0
SKUPAJ	14,0	18,7	37,8	14,8	6,9	2,6	5,3	100,0	47,9	30,4	12,6	5,3	1,1	0,2	0,2	2,3	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj leta 1981

TABELA 55: Spremembe lastništva zemlje v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj (v %)

	Darovanje	Prodaja sorodnikom	Prodaja tujim ljudem	Dajanje v najem	Najemalnje	Nakup
Zaščitene kmetije	6,7	1,3	15,2	1,3	2,2	18,8
Nezaščitene kmetije	7,0	1,6	9,9	2,1	1,6	14,5
S K U P A J	6,9	1,5	12,0	1,8	1,8	16,1

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj leta 1981

TABELA 56: Interes za spremembe lastništva zemlje z ozirom na zaščiteno kmetij v občini Ptuj leta 1981 (v %)

	Nakup	Prodaja	Dajanje v najem	Najemanje
Zaščitene kmetije	12,9	9,8	0,4	1,8
Nezaščitene kmetije	14,8	5,2	0,3	1,6
S K U P A J	14,3	6,9	0,3	1,6

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

navajali število zemljiških kosov, upoštevali pa so le plodna zemljišča. Največ obratov naj bi imelo v lasti 6 - 10 parcel (37,9 %) in 11-15 parcel (27,2 %). Nezaščiteni obrati imajo manj parcel kot zaščiteni, a so tudi velikostno manjši. Razmisleka vredni pa so podatki, ki govore o velikem številu zelo oddaljenih parcel (tabela št. 54). 3 -5 nad 1 km oddaljenih parcel naj bi posedovalo 22,8 % zaščitenih kmetij, 6 - 10 11,2 %, posamezne kmetije pa naj bi imele tudi več kot 20 tovrstnih parcel. Res je, da so vštete tudi vinogradniške in gozdne parcele izven matične naravnopokrajinske enote, vendar je učinek tolikšne razdrobljenosti brez dvoma večstransko negativen, zato bo potrebno pospešeno izvajati prostorsko ureditvene operacije, predvsem komasacije.

5.3.4. Spremembe lastništva zemlje: Različne oblike sprememb lastništva zemlje so razmeroma redke, kar izpričuje velik tradicionalizem in konservativnost, ki pa ni nikakršna posebnost v severovzhodni Sloveniji. Zaščiteni kmetije pri tem ne kažejo bistveno večje prožnosti (tabela št. 55). V zadnjih desetih letih je 18,8 % zaščitenih kmetij (14,5 % nezaščitenih obratov) nakupilo zemljo, 15,2 % pa jo je prodalo tujim ljudem (9,9 % nezaščitenih kmetij). To sta tudi poleg darovanja najizrazitejši obliki spremembe lastništva zemlje, ostale pa skoraj niso omembe vredne. Preseneča, da je v primerjavi z nezaščitenimi kmetijami interes za prodajo zelo velik, obenem pa kaže na tendence po drobitvi sicer zaščitenih gospodarstev. Presenetljivo je tudi izredno slabo zastopano najemništvo, vendar stanje pojasnjuje velike površine neobdelane zemlje na eni in neizpolnjena hotenja po obdelavi večjih površin na drugi strani.

5.3.5. Sedanji interes za spremembo lastništva zemlje: Izgleda, da tudi v prihodnje ni pričakovati večjega pritiska na spremembo lastništva zemlje (tabela št. 56). To še posebno izrazito velja za najemanje zemljišč. Zanimivo je, da je na nezaščitenih kmetijah večji interes za nakup zemlje kot na zaščitenih obratih (14,8 % oziroma 12,9 %), obratno pa je na zaščitenih kmetijah višji interes za prodajo zemlje (9,8 % oziroma 5,2 %). Hote nja, ki so povsem v nasprotju z željenimi cilji, ki jih usmerja zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč!

5.4. Podružbljanje zemljišč kot možnost za premagovanje ovir, povezanih z lastninskimi odnosi

Proces izenačevanja lastninske pravice in družbene lastnine pomeni, da lastninska pravica na kmetijskih zemljiščih čedalje bolj izgublja svoj pomen. Mišljena je predvsem lastnina kot podlaga za prisvajanje produktov. V našem socialističnem samoupravnem sistemu pa prisvajanje produktov tudi v primeru lastnine temelji predvsem na pravici razpolaganja z rezultati dela enako kot v primeru dela z družbenimi sredstvi.

Enako razpolaganje z rezultati dela v primeru dela s kmetijskimi zemljišči v lastnini kot s tistimi v družbeni lastnini pride posebej do izraza pri družbeno organizirani proizvodnji kmetov, trajnejši medsebojni povezanosti oziroma pri trajnejšem poslovnem sodelovanju na podlagi združevanja dela, zemljišč in drugih sredstev, ki so lastnina kmetov, z delom delavcev in z družbenimi sredstvi v organizaciji združenega dela, torej ob tistih oblikah združevanja kmetov, ki so družbene pravne osebe. To pa seveda ne pomeni samo izenačevanje družbenega in ekonomskega statusa kmeta z delavcem, ki dela z družbe-

nimi sredstvi, ampak tudi to, da postajata pravica upravljanja v tistih oblikah združevanja kmetov, ki so družbene pravne osebe, in dohodek pomembnejša od same lastnine na kmetijskih zemljiščih.

Površine z visoko produktivnim družbenoorganiziranim načinom pridelovanja je treba širiti povsod, kjer je mogoče obdelovalno zemljo bolj smotrno izkoristiti in to predvsem:

- na račun površin, ki so last nekmetov,
- ostarelih kmetov,
- mešanih kmetij, ki zemlje ne izkoriščajo dovolj,
- neobdelanih površin.

Danes nekateri napredni kmetje, veliki tržni proizvajalci, ugotavljajo, da bi lahko obdelali več zemlje, pri tem pa ne zahtevajo odpravo zemljiškega maksimuma, marveč nacionalizacijo vse kmetijske zemlje, ki bi poenostavila organizirano obdelovanje vse zemlje, oziroma "prerazporeditev zemlje" tistim, ki jo bodo obdelovali. Prerazporeditev ne v lastnino, marveč v obdelovanje (Glinšek, 1982).

Morda je tako razmišljanje še preuranjeno za uresničitev, vendar kaže, da se kmetje zavedajo, da ne more biti lastnine zemlje, temveč produktivno delo v kmetijstvu osnova za enakopraven družbeno-ekonomski položaj kmeta.

Podružbljanje zemlje v okviru že sprejetih zakonskih ukrepov omogoča oblikovanje večjih obratov, sposobnih za rentabilnejše kmetovanje. Ob podružbljanju se mora formirati zemljiški sklad, nakar bi se v skladu s potrebami proizvajalcev zemlja delila v obdelavo tistim, ki bi jo bili pripravljene obdelovati s skrbjo dobrega gospodarstva.

darja. Stremeti bi bilo potrebno, da se uveljavijo čim bolj površinsko zaokroženi kompleksi, kar je predpogoj za dvig produktivnosti. Posamezni proizvajalci bi se morali medsebojno dogovarjati o načrtovanju proizvodnje, tako da bi se istovrstne zemljiške - proizvodne enote še povečale. Zato je nujno podpirati vse oblike združevanja dela, sredstev in zemlje.

V zemljiški sklad naj se vključujejo zemljišča, ki niso obdelana s skrbjo dobrega gospodarja, zemljišča, ki se pridobijo na podlagi določil o preživninskem varstvu, presežki zemljišč ob strogem upoštevanju 10 ha lastninskega maksimuma obdelovalnih zemljišč, kar je še posebej pogost pojav pri izvajanju prostorsko ureditvenih operacij.

5.5. Prometna povezanost oziroma dostopnost

Prometna povezanost se je z razmahom avtomobilizma v zadnjih dveh desetletjih znatno izboljšala. S tem v zvezi se je močno izboljšala tudi dostopnost kmetij, še posebno na ravnini Dravskega in Ptujkega polja, medtem ko je položaj v Halozah še vedno precej pereč (glej raziskavo o razsejavanju Haloz in Slovenskih goric). Zlasti je položaj neugoden v zimskem času. Na to vplivajo večje množine snežnih padavin in nenazadnje sistem raztrešenih naselij, ko je vzdrževanje splošnih poti zamudno in dolgo opravilo.

Onemogočen dostop z modernimi prometnimi sredstvi preprečuje specializirano proizvodnjo oziroma tržno usmeritev kmetij. Samo infrastrukturno ustrezno opremljene kmetije, kamor sodi tudi dostop z vsemi vozili v vseh letnih časih omogoča trajnejšo preusmeritev proizvodnje z večjimi tržnimi viški.

TABELA 57: Dostopnost z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Samo peš	Z vprego	S trak- torjem	Z osebnim avtomobi- lom	S tovor- njakom	S K U P A J
Zaščitene kmetije	0,4	2,2	5,4	29,0	62,9	100,0
Nezaščitene kmetije	-	4,4	7,3	42,3	46,0	100,0
S K U P A J	0,2	3,6	6,6	37,5	52,1	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

Analiza dostopnosti (tabela št. 57) kaže, da je samo 62,9 % zaščitene kmetije dostopne z vsemi, tudi s tovornimi vozili, nadaljnih 29,0 % pa samo z osebnimi vozili. Kar 8 % obratov z modernimi prometnimi sredstvi ni mogoče doseči, pri čemer je do 5,4 % kmetij mogoče priti s traktorjem. 2,2 % gospodarstev je mogoče doseči samo z vprego, nekatere pa celo samo peš. Vendar je stanje v primerjavi z nezaščitene obrati bistveno boljše.

5.6. Delovni potencial

Delovni potencial predstavlja človeški faktor, ki s svojim hotenjem in prizadevanjem vodi in usmerja proizvodne odnose. Najlažje ga opredelimo z delovnimi močmi, to je s koeficienti, ki izražajo delovno sposobnost posameznikov z ozirom na starost, spol in zaposlenost. V raziskavi o razseljevanju Haloz in Slovenskih goric smo ugotovili, da delovni potencial v globalu še zdaleč ni ogrožen. Še več, obstaja celo prikrita agrarna prenaseljenost, ki pa spričo velikega deleža ostarele kmečke delovne sile ni pretirano izrazita.

Analiza strukture gospodinjstev z ozirom na število delovnih moči (tabela št. 58) tudi pri zaščitene kmetijah kaže prevlado gospodinjstev z manj kot 1 delovno močjo (37,9 %), ki je v grupah nezaščitene kmetij ter gospodinjstev brez zemlje še bistveno bolj izrazita (60,4 % oziroma 89,0 %). Brez dvoma je vprašljivo, če takšna skromna delovna sila lahko obvladuje razmeroma velike in predvsem intenzivno razdrobljive kmetijske površine.

Šele zaščitene kmetije z več kot 1 delovno močjo lahko opredelimo za dovolj obremenjene z delovno silo. Na dru-

gi strani pa smo mnenja, da so zaščitene kmetije z več kot dvema delovnimi močema z delovno silo preobremenjene, saj proizvodni proces na velikostno omejenih (10 ha obdelovalne zemlje) obratih ob upoštevanju najpogostejše proizvodne usmeritve (živinoreja) ne zahteva tolikšne udeležbe živega dela. Seveda pa ima pri tem veliko vlogo zemljiška razdrobljenost. Zaščitениh kmetij, z več kot dvema delovnimi močmi je 20,6 %, takšnih pa je tudi 9,3 % nezaščitениh kmetij.

Na zaščitениh kmetijah pride na delovno moč 3,37 ha obdelovalne zemlje, na nezaščitениh 2,10 ha in pri gospodinjstvih brez zemlje 0,28 ha (tabela št. 59). Z ozirom na naravnopokrajinske enote je delovna sila na zaščitениh kmetijah izrazito najbolj obremenjena na Dravskem polju (4,0 ha), drugje pa vrednosti nihajo v razponu 3,1 - 3,3 ha na delovno moč.

Najbolj obremenjena so ostarela gospodinjstva (6,53 ha), ki seveda ne zmorejo obvladovati zemljišč v lasti (tabela št. 60). Še posebno visoka je vrednost pri ostarelih zaščitениh kmetijah v Halozah (9,7 ha). Najmanj je obremenjena delovna sila v grupi mladih in generacijskih gospodinjstev (3,1 ha oziroma 3,2 ha). Z ozirom na poklicno strukturo je opazna največja obremenjenost pri čistih nekmečkih gospodinjstvih (8,4 ha), povdarjeno pa je visoka tudi na čistih kmetijah (4,9 ha) (tabela št. 61). Največja registrirana obremenjenost je v grupi čistih nekmečkih gospodinjstev na Dravskem polju (10,1 ha), najnižja pa (če izvzamemo Ptuj) v kategoriji mešanih - pretežno nekmečkih gospodinjstev na Ptujskem polju (2,9 ha).

Tabela št. 58

Struktura gospodinjstev glede na delovne moči z ozirom na
zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Do 1	1,1 - 1,5	1,6 - 2,0	2,1 - 2,5	2,6 - 3,0	nad 3,0	Skupaj
Zaščitene kmetije	37,85	21,23	20,36	10,97	5,62	3,97	100,00
Nezaščitene kmetije	60,40	16,84	13,49	5,13	2,97	1,17	100,00
Brez zemlje	88,96	5,57	3,84	0,90	0,49	0,24	100,00
S K U P A J	76,61	9,90	7,92	3,03	1,65	0,89	100,00

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

TABELA 59: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	3,12	2,01	0,33	1,73
Dravsko polje	4,03	2,36	0,32	1,95
Ptujsko polje	3,08	1,70	0,41	1,58
Ptuj	3,32	7,93	0,12	3,54
Slovenske gorice	3,26	2,20	0,31	1,84
S K U P A J	3,37	2,10	0,28	1,61

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 60: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	2,87	3,37	2,86	4,20	9,71	5,45	3,12
Dravsko polje	3,55	4,49	3,75	6,17	7,21	6,38	4,03
Ptujsko polje	2,84	3,36	2,99	4,35	5,17	0,70	3,08
Ptuj	2,28	-	3,43	4,89	D	-	3,32
Slovenske gorice	3,12	3,38	3,16	3,88	5,36	5,44	3,26
S K U P A J	3,10	3,64	3,17	4,67	6,53	5,38	3,37

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 61

Površina obdelovalne zemlje na delovno moč na zaščitenih kmetijah
z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih
enotah občine Ptuj leta 1981 (v ha)

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	Skupaj
Haloze	5,16	3,06	4,75	3,29	6,21	3,12
Dravsko polje	6,40	4,29	4,09	3,76	10,09	4,03
Ptujsko polje	3,90	3,20	3,09	2,86	9,41	3,08
Ptuj		1,37	3,67	3,18	8,08	3,32
Slovenske gorice	4,21	3,19	3,00	3,32	8,14	3,26
S K U P A J	4,89	3,43	3,19	3,32	8,38	3,37

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

6. KMETIJSKA PROIZVODNJA NA ZAŠČITENIH KMETIJAH

V poglavju o kmetijski proizvodnji opredeljujemo odnos do dela na zemlji, analize živinskega fonda (mimopede - od vseh proizvodnih elementov ga je mogoče najlažje in najbolj natančno opredeliti, tako da je izvrsten pokazatelj razvitosti kmetovanja pri posameznih socialnih grupah), tržnost, sodelovanje z zadrugo ter uporabo gnojil. Kot je razvidno iz povedanega se omejujemo samo na določene vidike kmetijske proizvodnje, ki pa po našem mnenju v zadovoljivi meri opredeljujejo vlogo zaščitnih kmetijskih obratov in njihovo gospodarsko premoč.

6.1. Intenzivnost izrabe zemlje

Vsa zemlja je intenzivno obdelana na 84,8 % zaščitnih kmetijah (tabela št. 62). Zanimivo je, da je stopnja intenzivne obdelanosti na nezaščitnih obratih celo nekoliko višja - 85,7 %. Izgleda, da je pri zaščitnih kmetijah prisotno opuščanje takoimenovanih marginalnih zemljišč, medtem ko takšen proces na majhnih kmetijah nujno potegne za sabo zmanjšanje proizvodnje.

Na 13,4 % zaščitnih kmetijah je obdelan samo del zemljišč, vendar se pojavljajo tudi posamezna gospodarstva, kjer se zemlja obdeluje samo občasno (1,3 %) ali pa je celo v celoti opuščena (0,4 %). Stanje pa je v primerjavi z nezaščitnimi obrati precej bolj ugodno, saj je pri njih v celoti opuščena obdelava zemlje v 1,3 % primerih.

TABELA 62: Intenzivnost izrabe kmetijskih površin z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Vsa zemlja je intenzivno obdelana	Intenzivno se obdeluje le del zemljišč	Zemlja se obdeluje občasno	Zemljišča so v celoti opuščena	S K U P A J
Zaščitene kmetije	84,8	13,4	1,3	0,4	100,0
Nezaščitene kmetije	85,7	10,2	2,9	1,3	100,0
S K U P A J	85,4	11,3	2,3	1,0	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 63: Spremembe v intenzivnosti izrabe zemlje v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj (v %)

	DA	NE	S K U P A J
Zaščitene kmetije	33,9	66,1	100,0
Nezaščitene kmetije	25,0	74,7	100,0
S K U P A J	28,2	71,6	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 64: Vzroki sprememb intenzivnosti izrabe zemlje z ozirom na zaščenost kmetij v občini Ptuj

	Ostarela kmečka delovna sila	Pomanjka- nje kmečke delovne sile	Nemogoča uporaba mehaniza- cije	Nerodovit- na zem- ljišča	Oddalje- nost zemljišč	Pretirana zemljiška razdrob- ljenost	Usmeri- tev kme- tijske proiz- vodnje	Koope- racija z zad- rugo	Drugi vzro- ki	SKUPAJ
Zaščitene kmetije	12,1	33,0	6,6	7,7	3,3	2,2	22,0	5,5	7,7	100,0
Nezaščite- ne kmetije	30,6	21,8	5,6	13,7	3,2	0,8	18,5	-	5,6	100,0
S K U P A J	22,8	26,5	6,0	11,2	3,3	1,4	20,0	2,3	6,5	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 65: Tipologija sprememb intenzivnosti izrabe zemlje z ozirom na zaščenost kmetij v občini Ptuj

	Ozelenje- vanje	Ogozdova- nje	Intenzifi- kacija	Ozelenjeva- nje in ogoz- dovanje	Ozelenjeva- nje in in- tenzifika- cija	SKUPAJ
Zaščitene kmetije	60,5	3,9	19,7	9,2	6,6	100,0
Nezaščitene kmetije	65,6	2,1	22,9	8,3	1,0	100,0
S K U P A J	63,4	2,9	21,5	8,7	3,5	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

6.2.1. Spremembe v intenzivnost izrabe zemlje: Pri naši analizi se omejujemo na dogajanja v zadnjem desetletju. Zanimivo je, da je prišlo do sprememb v intenzivnosti na 33,9 % zaščitenih kmetij in le 25,0 % nezaščitenih kmetij (tabela št. 62).

Vzroke, ki vplivajo na spremembe v intenzivnosti izrabe zemlje lahko v grobem razdelimo na dve vrsti: na tiste, ki povzročajo proizvodnostno ekstenzifikacijo in na tiste, ki povzročajo intenzifikacijo. Že bežen pogled v tabelo št. 64 pove, da so prvi v prevladi tako po zaščitenih kot pri nezaščitenih kmetijah, vendar je njihova prevlada pri slednjih veliko bolj izrazita.

Poglavitni razlog za spremembo intenzivnosti obdelave na zaščitenih kmetijah naj bi bil po navedbah anketirancev pomanjkanje kmečke delovne sile (33,0 %), na drugem mestu pa naj bi bila usmeritev kmetijske proizvodnje (22,0 %). V prvem primeru gre za ekstenzifikacijo, v drugem pa za intenzifikacijo. Vsi drugi razlogi se redkeje pojavljajo. Med njimi presega višino 10 % navajanj le faktor ostarele kmečke delovne sile (12,1 %). Pri nezaščitenih kmetijah je ostarela kmečka delovna sila v ospredju (30,6 %), sledijo pa pomanjkanje kmečke delovne sile (21,8 %), usmeritev kmetijske proizvodnje (18,5 %) ter nerodovitna zemljišča (13,7 %).

6.1.2. Tipologija sprememb: Med vsemi oblikami spreminjanja intenzivnosti izrabe je tako na zaščitenih kot nezaščitenih kmetijah opazna močna prevlada procesa ozelenjevanja (60,5 % oziroma 65,6 % vseh sprememb) (tabela št. 65). Gre za spreminjanje bolj intenzivnih zemljiških kategorij - njiv, sadovnjakov ter vinogradov v travnike.

Na drugem mestu je v obeh tipih kmetij proces intenzifikacije (19,7 % oziroma 22,9 %), to je spreminjanje manj intenzivnih v bolj intenzivne zemljiške kategorije v zaporedju gozd - pašnik - travnik - njiva - sadovnjak - vinograd.

Delež vseh ostalih sprememb ne dosega niti desetine. Tej vrednosti se približa zastopanost ozelenjevanja in ogozdovanja skupaj, medtem ko je samo ogozdovanje prisotno še redkeje (na 3,9 % zaščitenih kmetij). Čeprav se pojavlja redko (6,6 %), je na zaščitenih kmetijah v primerjavi z nezaščitenimi prisotna močna prevlada kategorije, ko se na istem obratu pojavljajo procesi ozelenjevanja in intenzifikacije obenem, kar je posledica usmeritve v živinorejo na eni ter opuščanja slabše kvalitete na drugi strani.

6.2. Živinski fond

Povprečno pride v po podatkih popisa prebivalstva za leto 1981 na eno zaščiteno kmetijo v Ptujski občini 6,865 GNŽ (glav normalne živine - glej pojasnila v podpoglavju o metodologiji), na nezaščiteno kmetijo 2,249 GNŽ in na gospodinjstvo brez zemlje 0,121 GNŽ (tabela št. 66). Menimo, da je pomen zaščitenih kmetij v živinoreji že iz teh skromnih podatkov dobro razviden.

Vendar so tudi znotraj populacije zaščitenih kmetij z ozirom na naravnopokrajinske enote precejšnje razlike. Na Dravskem polju, kjer je živinoreja najbolj razvita, pride na zaščiteno kmetijo 8,855 GNŽ, v Halozah pa samo 5,544 GNŽ. Zanimivo je, da je vrednost v Slovenskih goricah (6,776 GNŽ) višja kot na ravnini Ptujskega polja (6,335 GNŽ).

Tabela št. 66

Število GNŽ na gospodinjstvo glede na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	Skupaj
Haloze	5,544	2,184	0,191	1,496
Dravsko polje	8,855	2,414	0,100	1,833
Ptujsko polje	6,335	2,187	0,213	1,665
Ptuj	4,695	0,688	0,006	0,036
Slovenske gorice	6,776	2,392	0,194	1,843
S K U P A J	6,865	2,249	0,121	1,349

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 67

Število GNŽ na gospodinjstvo na zaščitениh kmetijah z ozirom na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Mlado	Zrelo	Generacijsko	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	Skupaj
Haloze	5,743	5,651	5,779	5,133	3,250	2,222	5,544
Dravsko polje	9,314	7,569	9,862	8,991	4,422	2,500	8,855
Ptujsko polje	6,611	5,500	6,436	6,358	4,129	0,500	6,335
Ptuj	3,600	-	5,833	5,667	3,000	-	4,695
Slovenske gorice	6,871	6,202	7,816	6,330	3,302	1,333	6,776
S K U P A J	7,090	6,291	7,434	6,723	3,804	1,946	6,865

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

TABELA 68: Število GNŽ na gospodinjstvo na zaščitjenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto ne- kmečko	S K U P A J
Haloze	4,842	5,462	6,098	5,600	1,972	5,544
Dravsko polje	6,286	9,535	11,237	8,263	2,867	8,855
Ptujsko polje	5,673	7,260	7,365	5,995	2,500	6,335
Ptuj	3,000	6,000	11,500	5,286	2,500	4,695
Slovenske gorice	5,514	7,434	7,882	6,570	2,881	6,776
S K U P A J	5,580	7,562	8,128	6,582	2,582	6,865

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 69: Struktura gospodinjstev glede na število GNŽ z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Ni živine	DO 1	1,1-3	3,1-5	5,1-10	10,1-20	Nad 20	S K U P A J
Zaščitene kmetije	0,4	1,3	7,1	23,7	40,6	21,4	5,4	100,0
Nezaščitene kmetije	6,0	26,0	38,2	19,2	8,1	1,8	0,8	100,0
S K U P A J	3,9	17,0	26,7	20,8	20,0	9,0	2,5	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 70: Spremembe v številu živine v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj

	Porast	Stagnacija	Padec	S K U P A J
Zaščitene kmetije	40,2	29,5	30,4	100,0
Nezaščitene kmetije	27,7	33,2	39,1	100,0
S K U P A J	32,4	31,7	35,9	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 71: Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje z ozirom na zaščitenost kmetij po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	1,065	0,813	1,085	0,932
Dravsko polje	1,476	0,971	0,648	1,283
Ptujsko polje	1,385	1,140	0,921	1,250
Ptuj	1,479	0,147	0,140	0,230
Slovenske gorice	1,319	0,966	1,165	1,155
S K U P A J	1,311	0,902	0,878	1,106

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 72: Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje na zaščitelih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Mlado	Zrelo	Generirano	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	1,101	1,187	1,114	0,911	0,669	0,611	1,065
Dravsko polje	1,533	1,379	1,613	1,269	1,061	1,372	1,476
Ptujsko polje	1,457	1,308	1,382	1,153	1,178	1,429	1,385
Ptuj	1,579	-	1,458	1,391	1,714	-	1,479
Slovenske gorice	1,304	1,306	1,417	1,284	0,883	0,589	1,319
S K U P A J	1,347	1,301	1,384	1,154	0,947	0,892	1,311

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 73

Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	Skupaj
Haloze	0,849	0,963	1,133	1,073	0,761	1,065
Dravsko polje	0,982	1,489	1,648	1,455	0,983	1,476
Ptujsko polje	1,304	1,451	1,385	1,418	0,683	1,385
Ptuj	1,714	2,927	2,091	1,293	0,929	1,479
Slovenske gorice	1,106	1,313	1,446	1,301	1,061	1,319
S K U P A J	1,039	1,321	1,417	1,299	0,876	1,311

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

TABELA 74: Število GNŽ na delovno moč z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj (leta 1981)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	3,387	1,715	0,375	1,703
Dravsko polje	6,145	2,800	0,220	2,782
Ptujsko polje	4,315	1,639	0,416	1,963
Ptuj	5,294	1,022	0,018	0,100
Slovenske gorice	4,379	2,173	0,381	2,257
S K U P A J	4,513	1,954	0,262	1,900

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 75: Število GNŽ na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Mlado	Zrelo	Generirano	Starajoče	Ostarelo	Kombinirano	S K U P A J
Haloze	3,162	4,000	3,181	3,826	6,500	3,333	3,387
Dravsko polje	5,446	6,193	6,042	7,833	7,654	8,750	6,145
Ptujsko polje	4,142	4,400	4,132	5,012	6,095	1,000	4,315
Ptuj	3,600	-	5,000	6,800	D	-	5,294
Slovenske gorice	4,064	4,415	4,502	4,984	4,733	4,000	4,379
S K U P A J	4,168	4,740	4,384	5,378	6,187	4,800	4,513

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

Tabela št. 76

Število GNŽ na delovno moč na zaščitelih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	Skupaj
Haloze	4,381	2,950	3,117	3,532	4,733	3,387
Dravsko polje	6,286	6,389	6,742	5,467	9,923	6,145
Ptujsko polje	5,086	4,639	4,275	4,056	6,429	4,315
Ptuj	-	4,000	7,667	4,111	7,500	5,294
Dravsko polje	4,651	4,185	4,342	4,319	8,643	4,379
S K U P A J	5,079	4,526	4,521	4,314	7,345	4,513

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981 Zavod SR Slovenije za statistiko.

Znotraj populacije zaščitenih kmetij je opazna precejšnja raznolikost tudi z ozirom na starostno in poklicno strukturo gospodinjstev (tabela št. 67 in 68). Največ živine posedujejo perspektivna generacijska (7,434 GNŽ) in mlada gospodinjstva (7,090), nad 6 GNŽ pa imajo v povprečju tudi zrela in starajoča gospodinjstva. Močno zaostajajo ostarela in kombinirana gospodinjstva (3,804 GNŽ in 1,946 GNŽ). Odnosi znotraj posameznih naravnopokrajinskih enot so konstantni. Med vsemi kategorijami dosegajo največjo obremenitev generacijska gospodinjstva na Dravskem polju (9,862 GNŽ).

Z ozirom na poklicno strukturo je opazno precejšnje izstopanje mešanih enakovrednih gospodinjstev (8,128 GNŽ), katerim sledijo mešana - pretežno kmečka (7,562 GNŽ) ter mešana - pretežno nekmečka gospodinjstva (6,582 GNŽ). Obremenjenost čistih kmetij je bistveno večja od čistih nekmečkih gospodinjstev (5,580 GNŽ oziroma 2,582 GNŽ). Podobno zaporedje smo ugotovili v vseh normalnopokrajinskih enotah. Maksimalno obremenjenost smo registrirali pri mešanih - enakovrednih gospodinjstvih na Dravskem polju (11,237 GNŽ), minimalno pa pri čistih nekmečkih družinah v Halozah (1,972 GNŽ).

Doslej smo navajali samo povprečne vrednosti, dejansko pa se od kmetije do kmetije stanje precej spreminja (tabela št. 69). Na zaščitenih kmetijah je najpogostejša obremenitev s 5 - 10 GNŽ (40,6 %), sledita pa oba sosednja razreda: 3 - 5 GNŽ (23,7 %) ter 10 - 20 GNŽ (21,4 %). Vendar so tudi primeri, ko število GNŽ presega 20 (5,4 %) in ko ne dosega niti vrednosti 1 (1,7 %). V primerjavi z nezaščitenimi obrati je stanje bistveno bolj ugodno. Nezaščitene kmetije so najpogosteje obremenjene z 1 - 3 GNŽ (38,2 %), vendar tudi med njimi najdemo obrate z več kot

10 in celo z več kot 20 GNŽ (1,8 % oziroma 0,8 %).

6.2.1. Spremembe števila GNŽ v zadnjih desetih letih: Stanje je na zaščitениh kmetijah v primerjavi z nezaščitениmi obrati bistveno boljše. Porast smo registrirali pri 40,2 % obratih, padec pa le pri 30,4 %. Obratno je razmerje na nezaščitениh kmetijah (porast 27,7 % - padec 39,1 %). Vendar je pri obeh komparativnih grupah opazna precejšnja notranja diferenciacija, tako, da je potrebno v bistvu problematiko obravnavati od primera do primera (tabela št. 70).

6.2.2. Število GNŽ na ha kmetijskih površin in na delovno moč: Obremenjenost obdelovalne zemlje z živino je na zaščitениh kmetijah največja (1,311 GNŽ) (Tabela št. 71). Obremenjenost na nezaščitениh kmetijah je bistveno nižja (0,902 GNŽ), a ne mnogo višja od obremenjenosti pri gospodinjstvih brez zemlje (0,878). Če izključimo mnoge družine brez sleherne živine je jasno, da ima drobna živinoreja tudi pri najmanjših obratih v funkciji samooskrbe dokaj pomembno vlogo.

Največja obremenjenost, upoštevajoč samo zaščitene kmetije, je ponovno na Dravskem polju (1,476 GNŽ), bistveno pa ne zaostaja niti v Slovenskih goricah (1,319 GNŽ) in na Ptujskem polju (1,385 GNŽ). Tudi v Halozah pride na hektar obdelovalnih površin več kot ena glava normalne živine (1,065). Nekoliko nižja vrednost je razumljivo spričo nekoliko slabših prirodnih pogojev (težko je zagotoviti zadostne količine krme), pa tudi zaradi visokega deleža vinogradov in sadovnjakov, ki niso namenjeni za prehranjevanje živinskega fonda.

Upoštevaje starostno strukturo ugotavljamo, da je največja obremenjenost v vseh naravnopokrajinskih enotah v grupi

generacijskih gospodinjstev (1,384 GNŽ), ne zaostaja pa mnogo tudi pri mladih in zrelih gospodinjstvih (tabela št. 72). Najslabše rezultate dosegajo ostarela gospodinjstva (0,947 GNŽ) a vrednostno ne zaostajajo v tolikšni meri kot pri nekaterih drugih elementih proizvodnje. Absolutno največjo obremenjenost smo zabeležili pri generacijskih gospodinjstvih na Dravskem polju (1,613 GNŽ).

Z ozirom na poklicno strukturo so razmerja identična kot pri obravnavanju števila GNŽ na gospodinjstvo (tabela št. 73). V zaporedju si glede na stopnjo obremenjenosti sledijo: mešana-enakovredna, mešana-pretežno kmečka, mešana-pretežno nekmečka, čista kmečka, in čista nekmečka gospodinjstva. Vrednosti varirajo med 1,417 GNŽ in 0,876 GNŽ.

Povprečno pride na zaščitenih kmetijah na delovno moč 4,513 GNŽ, na nezaščitenih kmetijah 1,954 GNŽ in na gospodinjstvih brez zemlje 0,262 GNŽ (tabela št. 74). Dolgčasno je ponavljati, da so tudi to pot največje obremenitve na Dravskem polju (6,145 GNŽ) in najmanjše v Halozah (3,387 GNŽ).

Podatki z ozirom na starostno strukturo pa so navidezno presenetljivi (tabela št. 75). Iz njih je razvidno, da dosegajo starajoča, kombinirana in še posebno ostarela gospodinjstva glede na svoj delovni potencial izredno pozitivne rezultate. Obremenjenost ostarelih družin je kar 6,187 GNŽ. Vendar razlike med posameznimi starostnimi skupinami niso pretirano velike. Brez dvoma so tudi plod našega matematiziranja in kažejo pomanjkljivosti pri opredeljevanju koeficientov delovnih moči. Izgleda, da so sposobnosti starejše generacije nekoliko podcenjene.

Podobna ugotovitev velja za poklicno strukturo (tabela št. 76). Ker je vrednotenje delovnega prispevka zaposlenih tež-

ko in je v dosedanjih opredelitvah očitno prenizko ocenjeno, ne preseneča, da so najvišje obremenitve v kategoriji čistih nekmečkih gospodinjstev (7,345 GNŽ).

6.3. Proizvodna usmerjenost zaščitene kmetij

Po kriterijih kmetijske zadruge Ptuj (glej pojasnilo v podpoglavju o metodologiji) je na območju občine Ptuj usmerjenih 371 kmetij (tabela št. 77). Res je, da s popolnimi podatki z območja Dravskega polja (domena KZ Lovrenc na Dravskem polju) ne razpolagamo, vemo pa, da je samo na tem področju kmetijska specializacija dosegla najvišjo raven.

Od navedenega števila usmerjenih kmečkih gospodarstev je 320 zaščitene kmetij, kar 51 pa je nezaščitene obratov. V bistvu je število presenetljivo veliko in bi jih veljalo spričo precejšnjih vloženih sredstev zaščititi.

Na območju občine Ptuj je torej usmerjenih 12,6 % zaščitene kmetij, kar je brez dvoma nizko število. Razlike v deležih po naravnopokrajinskih enotah niso izraziti. Najpogosteje gre za večvrstno usmerjenost, to je za enakovredno razvijanje večih usmeritev (156 primerov), številčno pa je tesno za petami usmeritev v živinorejo (131). Omembe vredna je še proizvodna usmeritev v mlado pitano govedo (19 primerov), medtem ko so ostale usmeritve zaenkrat prej izjema kot pravilo.

Večvrstna usmerjenost je pogosta predvsem v Halozah in v Slovenskih goricah, pa tudi na Ptujskem polju. V Halozah se dopolnjujeta živinoreja in vinogradništvo, v Slovenskih goricah pa živinoreja in sadjarstvo. Usmeritev v živinorejo

je najbolj izrazita na Dravskem polju. Iz povedanega sledi, da proizvodna specializacija še ni dosegla popolne razčlenjenosti, kar pa v pogojih današnje zemljiško posestne strukture, ko je omejen maksimalen obseg obdelovalnih površin in je prisotna izrazita zemljiška razdrobljenost, niti ni izvedljivo.

6.4. Tržnost

Direktno ugotavljanje tržnosti je delikatna zadeva, kajti kmetje neradi izdajajo svoje "poslovne skrivnosti". Še posebno so zadržani pri navajanju količin prodanih kmetijskih pridelkov. Najpogosteje zamolčijo prodajo mimo organiziranega odkupa s strani zadružnih organizacij. Prav zato je gotovo v zvezi s tržnostjo proizvodnje bolj realno ovrednotiti stopnjo povezanosti s kmetijskimi zadrugami.

Rezultati anketiranja v sondnih območjih izdajajo, da je vključeno v tržno proizvodnjo 94,6 % zaščitenih ter 54,9 % nezaščitenih kmetij (tabela št. 78). Vrednost prodaje (tabela št. 79) pa se od primera do primera močno spreminja. Razumljivo je, da je vrednost prodaje na zaščitenih kmetijah v primerjavi s nezaščitenimi precej višja. Kar 66,8 % nezaščitenih obratov je v letu 1980 prodalo kmetijskih pridelkov v vrednosti manj kot 30.000 din, ustrezen delež na zaščitenih kmetijah pa je samo 19,4 %. Na drugi strani je na zaščitenih kmetijah 17,9 % gospodinjstev z letno prodajo več kot 200.000 din (upoštevati je potrebno inflacijo!), medtem ko je na nezaščitenih kmetijah takšna vrednost prodaje samo pri 1,9 % gospodinjstev.

TABELA 77: Zaščitene kmetije, usmerjene v družbeno organizirano tržno proizvodnjo po naravno-pokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1982

	Mlado pi- tano go- vedo	Bekoni	Plemenske svinje - odojki	Mleko	Polje- delstvo	Vino- grad- ništvo	Živino- reja	Večvrst- na us- merje- nost	Skupaj usmerje- ne zaš- čitene kmetije	Usmer- jene nezaš- čitene kmetije	Delež us- merjenih zaščite- nih kmetij
Haloze	4	-	1	4	-	1	14	47	71	27	10,9
Dravsko polje ^{x)}	11	1	-	3	-	-	48	2	65	10	10,4
Ptujsko polje	4	-	-	-	-	-	33	32	69	5	13,5
Ptuj	-	-	-	-	-	-	-	7	7	-	38,9
Slovenske gorice	-	-	2	1	1	-	36	68	108	9	147
S K U P A J	19	1	3	8	1	1	131	156	320	51	12,6

Vir: Podatki Kmetijske zadruga Ptuj, oktober 1982

x) Podatki za Dravsko polje so pomanjkljivi, ker ni vključena kmetijska zadruga Lovrenc na Dravskem polju

TABELA 78: Tržnost kmetijske proizvodnje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980

	DA	NE	S K U P A J
Zaščitene kmetije	94,6	5,4	100,0
Nezaščitene kmetije	54,9	45,1	100,0
S K U P A J	69,6	30,4	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 79: Vrednost prodaje kmetijskih pridelkov z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980
(v 10.000 din)

	DO 1	1-3	3-5	5-10	10-20	Nad 20	Brez od- govora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	2,4	17,0	20,3	25,5	17,0	17,9	-	100,0
Nezaščitene kmetije	14,2	52,6	13,7	14,7	2,4	1,9	0,5	100,0
S K U P A J	8,3	34,9	17,0	20,0	9,7	9,9	0,2	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 80: Artikli tržnosti z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980 (v %)

	Meso	Živalski produkti	Žita	Vrtni- ne	Okopa- vine	Krmske rast- line	Sadje	Grozd- je	Vino	Les	Drugo
Zaščitene kmetije	88,8	54,0	5,4	1,8	43,8	0,4	5,8	2,2	2,7	4,9	-
Nezaščite- ne kmetije	47,5	17,1	1,8	0,5	8,6	0,3	1,8	2,6	2,3	1,8	0,3
S K U P A J	62,9	30,7	3,1	1,0	21,5	0,3	3,3	2,5	2,5	3,0	0,2

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 81: Delež gospodinjstev, ki sodelujejo z zadrugo z ozirom na zaščitenost kmetije po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj (leto 1981)

	Zaščitene kmetije	Nezaščitene kmetije	Brez zemlje	S K U P A J
Haloze	49,8	23,6	2,5	14,8
Dravsko polje	69,7	24,6	1,6	17,3
Ptujsko polje	63,3	29,0	3,2	20,0
Ptuj	38,9	11,8	0,5	0,9
Slovenske gorice	46,5	15,0	1,5	12,7
S K U P A J	56,4	22,2	1,7	13,7

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 82: Zadovoljnost pri sodelovanju z zadrugo z ozirom na zaščiteno kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Zelo za- dovoljni	Zadovolj- ni	Delno za- dovoljni	Nezadovolj- ni	Brez od- govora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	2,0	61,6	26,1	9,9	0,5	100,0
Nezaščitene kmetije	3,7	67,6	23,4	4,3	1,1	100,0
S K U P A J	2,8	64,5	24,8	7,2	0,8	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

Pripadniki obeh komparativnih grup v največji meri prodajajo meso (88,8 % zaščitenih in 47,5 % nezaščitenih kmetij), sledi prodaja različnih živalskih produktov (mleko, jajca...), močno pa je razširjena tudi prodaja okopavin, predvsem krompirja (43,8 % zaščitenih kmetij) (tabela št. 80). Vseh ostalih artiklov ne prodaja niti 10 % zaščitenih kmetij. Omembe vredna je med njimi prodaja žitaric, sadja in lesa. Presenetljivo malo zaščitenih kmetij prodaja vino oziroma grozdje.

6.4.1. Delež zaščitenih kmetij - združenih kooperantov: Z zadrugo sodeluje 56,4 % zaščitenih kmetij, 22,2 % nezaščitenih kmetij in tudi 1,7 % takozvanih gospodinjstev brez zemlje (tabela št. 81). Na ravnini Dravskega in Ptujkega polja je sodelovanje nekoliko bolj pogosto (61,7 % oziroma 63,3 %) kot v Halozah in še posebno v Slovenskih goricah (49,8 % in 46,5 %). Čeprav so deleži navidezno visoki, pa z doseženim nikakor ne velja biti zadovoljen, saj je skoraj polovico zaščitenih kmečkih gospodarstev, ki naj bi predstavljali nosilce zasebne kmetijske proizvodnje, izključenih iz organiziranega, družbeno vodenega načina proizvodnje, kar gotovo pri planskih opredelitvah predstavlja precejšnjo rezervo.

6.4.2. Zadovoljnost v sodelovanju z zadrugo: V anketirani populaciji med dvema primerjalnima grupama pri opredeljevanju kakovosti odnosov z zadrugami ni bistvenih razlik, kar pomeni, da imajo ugotovljene vrednosti dokaj univerzalen značaj (tabela št. 82). Razveseljivo je, da so anketiranci večinoma zadovoljni s sodelovanjem (61,6 % zaščitenih kmetij, 67,6 % nezaščitenih obratov), kajti nekatere druge raziskave Inštituta za geografijo v drugih področjih republike so pokazale vrsto problemov v medsebojnem sodelovanju in tudi izrazito negativno stališče do

zadruge (Novo mesto, Tolminsko). Izrazito nezadovoljnih je le 9,9 % gospodinjstev na zaščitnih ter 4,3 % gospodinjstev na nezaščitnih kmetijah. Iz ugotovljenih odgovorov pa je vendarle mogoče zaključiti, da se z naraščajočo velikostjo posestev zadovoljnost pri sodelovanju z zadrugami zmanjšuje.

6.5. Uporaba organskih in umetnih gnojil

Oglejmo si na koncu poglavja še uporabo gnojil, ki kaže stopnjo intenzivnosti obdelave (tabela št. 83 in št. 84). Hlevski gnoj je še vedno izredno razširjeno sredstvo za doseganje boljših rezultatov v rastlinski proizvodnji. Rezultati so spodbudni. Izgleda, da ne uporabljajo organskih gnojil le kmetije brez živine. Zato ni presenetljivo, da jih vsako leto uporabljajo na 97,8 % zaščitnih ter na 89,6 % nezaščitnih kmetijah.

Zaščitene kmetije uporabljajo v primerjavi z nezaščitnimi znatno večjo količino umetnih gnojil. Izgleda, da je pri njih večja tudi poraba na površinsko enoto. Tako je med zaščitnimi kmetijami le 15,6 % takšnih, ki uporabljajo do 200 kg umetnih gnojil letno, natančno četrtnina pa je takšnih, ki jih potrošijo več kot 2000 kg. Ustrezna deleža pri nezaščitnih kmetijah sta 49,3 % ter 2,3 %. Seveda pa bi bila poraba brez dvoma še večja, če ne bi bile prisotne težave pri nabavi, saj je oskrba z umetnimi gnojili že vrsto let pomanjkljiva.

TABELA: 83

Pogostnost uporabe organskih gnojil z ozirom na zaščiteno kmetij
v občini Ptuj

	Vsako leto	Občasno	Ne rabi	S K U P A J
Zaščitene kmetije	97,8	0,8	1,3	100,0
Nezaščitene kmetije	89,6	4,7	5,7	100,0
S K U P A J	92,6	3,3	4,1	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 84: Količina uporabljenih umetnih gnojil z ozirom na zaščitenoost kmetij v občini Ptuj leta 1980 (v centih)

	ne rabi	do 0,5	0,5 - 1	1-2	2-5	5-10	10-20	nad 20	brez odgovora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	2,2	1,8	2,2	9,4	17,0	17,4	23,7	25,0	1,3	100,0
Nezaščitene kmetije	11,7	9,6	8,8	19,2	28,3	12,5	6,5	2,3	0,8	100,0
S K U P A J	8,2	6,7	6,6	15,6	24,1	14,3	12,8	10,7	1,0	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

7. POTENCIALNA KONFLIKTNA OBMOČJA MED INTERESI DRUŽBENEGA SEKTORJA IN ZAŠČITENIH KMETIJ - INDIVIDUALNIH PROIZVODNIH OBRATOV

Družbeni sektor kaže določeno agresivnost v planiranem razvoju, še posebno na področju pridobivanja novih primernih zemljišč. Zavedati se je potrebno, da bo spričo teženj zasebnega sektorja (kjer so še posebno aktivne zaščitene kmetije) prišlo do konfliktov, ki se bodo zajedali v interesu obeh sektorjev. Da bi bilo nesporazumov čim manj, oziroma da bodo čim blažje izraženi, smo skušali opredeliti območja, kjer se interesi v največji meri križajo in nakazati poti za izognitev problemom.

7.1. Analitični prikaz vseh parcel glede na zemljiške kategorije, ki so v lasti zaščitnih kmetij in družbenega sektorja

V pričujočem podpoglavju na kratko predstavljamo metodologijo. Že takoj na začetku velja poudariti, da je bil postopek precej zapleten, prav gotovo pa izredno zamuden.

V precejšnjo pomoč pri izdelavi karte, ki je končen rezultat naših prizadevanj po prostorski opredelitvi zemlje v lasti zaščitnih kmetij ter v lasti družbenega sektorja, nam je bila parcelna karta občine v merilu 1:25000, ki je nastala s fotopomanjšavo katastrskih preglednih načrtov v merilu 1:5000. Brez te karte našega dela ne bi zmogli, saj je bil cilj kar se da natančna lokacija vseh obravnavanih zemljišč.

Povdariti moramo, da je žal za zaščitene kmetije opravljeno kartiranje na osnovi starega odloka 3124 zaščitnih kme-

ti, ker smo nov, korigiran seznam predlaganih obratov prepozno prejeli. Zato smo morali za izpolnitev roka elaborata pripraviti karto na podlagi starejših podatkov.

V prvi fazi smo morali zbrati podatke o ustreznih posestnih listih po posameznih katastrskih občinah (teh je v ptujski občini več kot 160). Pri tem smo si za zaščitene kmetije pomagali s seznamami davčnih zavezancev, ki nam jih je odstopila geodetska uprava občine Ptuj. Posestne liste za družbeni sektor smo zbrali direktno na geodetski upravi. Že delo do te faze je bilo zelo zamudno, saj je bilo vključenih dobrih 10000 posestnih listov.

Seznami posestnih listov po katastrskih občinah (urejene po zaporednih številkah) smo posredovali Zavodu SR Slovenije za statistiko. Posestni listi za zaščitene kmetije in družbeni sektor so bili ločeni. Zavod za statistiko je na podlagi seznama pripravil parcelni izpis za vsako katastrsko občino, tako da smo dobili seznam vseh parcel za oba sektorja.

Podatke je bilo potrebno prenesti na karto. Vendar so parcelne številke na karti 1:25000 tako majhne, da jih ni mogoče razbrati niti s povečevalnim steklom. Zato smo morali podatke vnašati na karto v merilu 1:5000. Pri tem pa je težava, da posamezni listi vsebujejo dele večjih katastrskih občin, zato smo jih morali najprej razrezati in nato ustrezno zlepiti. Šele na tako pripravljeno podlago smo lahko vnašali lego parcel. Vse karte katastrskih občin v merilu 1:5000 so priložene v prilogi raziskave.

Na karto v merilu 1:25000, ki je edina primerna za razmnoževanje smo v zadnji fazi morali prenesti vse podatke, ki smo jih parcialno prikazali po posameznih katastrskih občinah. Seveda je bila pri tem po najmanjših parcelah

potrebna generalizacija, na splošno pa smo se trudili, da prenesemo informacijo čimbolj natančno.

Poleg zemljišč v lasti zaščitenih kmetij in v družbenem sektorju smo prikazali tudi sedeže zaščitenih obratov. Lokacija je pogosto vprašljiva, saj imajo kmetje v lasti več objektov, med katerimi so stanovanjske hiše, hlev in gospodarsko poslopje. Pomagali smo si z vodilom, da je stanovanjska hiša najbližja cesti ali poti, saj podrobnejše ugotavljanje ni bilo mogoče. Vseeno pa je na karti 1:25000 izredno lepo razvidna koncentracija zaščitenih kmetij.

7.2. Opredelitev konfliktnih con

Osnovno spoznanje ob pogledu na karto je nedvomno velika prepletenost zemljišč v lasti družbenega sektorja, zemljišče v lasti zaščitenih kmetij ter ostalih zemljišč v privatni lasti, ki niso pod udarom zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč.

Pa vendar se formirajo določena potencialna konfliktna območja, vezana predvsem na ekspanzionistično politiko družbenega sektorja na eni strani ter širjenje urbanizacije na drugi strani. Vprašljivo je, če je v območjih, ki jih predvidevajo različni urbanistični programi za širjenje zidave ter načrti družbenega sektorja, vezani predvsem na izvajanje melioracij, umestno ščititi kmetijska gospodarstva, saj le-ta z izgubo dela površin lahko izgube svojo ekstenenčno osnovo.

Menimo, da bo potrebno v prihodnje problematiko ustrezno proučiti od primera do primera. Pot, ki vodi k temu je analiza, ki je usmerjena v obratni smeri, kot smo jo prikazali v prejšnjem podpoglavju. Poleg tega bo potrebno urediti med-

sebojne odnose med obema sektorjema, tako da se bodo formirali sklenjeni zemljiški kompleksi kar bo mogoče doseči z različnimi prostorskimi ureditvenimi operacijami.

Potencialna konfliktna območja so:

- ožja okolica Ptuja
- okolica Kidričevega
- okolica populacijske osi na Ptujskem polju (Dornava-Moškanjci-Gorišnica)
- Pesniška dolina (hidromelioracije)
- dolina Dravinje in Polskave (hidromelioracije)
- vzhodne, vinogradniške Haloze (širjenje družbenih vinogradov)

7.3. Predlogi za preprečitev pretiranih neskladij

Kot že rečeno, je preprečevanje sedanje prepletenosti zaščitenih kmetij in družbenega sektorja vezano na izvajanje različnih prostorsko ureditvenih operacij, med katerimi še posebno prihajajo v poštev menjava posest, arondacije in komasacije. Slednje morajo biti nujno povezane z izvajanjem hidromelioracij. Za dosego željenega cilja pa je potrebno izdelati podroben prostorski razvojni načrt usmeritev obeh elementov. Šele po njegovi verifikaciji velja pristopiti k izvajanju izboljšav.

Namen agrarnih operacij je urejanje kmetijskega prostora zaradi smotrnega izkoriščanja, uvajanja moderne tehnologije pridelovanja, vzpostavljanje optimalnejših proizvodnih enot in s tem zagotavljanje večje produktivnosti v kmetijski proizvodnji. Agrarne operacije so povezane s celotnim sistemom družbenega planiranja ter morajo biti zato v skladu s samoupravnimi sporazumi o temeljih planov in prostorskimi deli družbenega plana občine. Opozoriti velja tudi na to, da samo dejstvo, da komasacija

oziroma melioracija, predvidena v družbenem planu nado-mešča voljo uporabnikov in lastnikov zemljišč.

Medsebojna menjava kmetijskih zemljišč je najenostavnejša agrarna operacija. Stranki zamenjata svoje zemljišče tako, da bi z zaokrožitvijo zemljišč racionalneje vodili svoja kmetijska zemljišča. Zaradi pravnega značaja menjave je to možno samo na podlagi sporazuma.

Arondacija je upravnoekonomski ukrep, s katerim se s prisilno zamenjavo v upravnem postopku zaokroži zemljišče arondacijskega upravičenca tako, da se mu pripoji tuje zemljišče, prejšnjemu lastniku pa praviloma povrne škoda v ustreznem drugem zemljišču. Namen arondacije je torej tako urejanje prostora, ki s strnitvijo omogoča enotnejšo obdelavo zemljišča in uporabo moderne tehnologije, s čimer se vzpostavlja optimalnejša proizvodna enota in tako večja produktivnost v kmetijski proizvodnji.

Arondacija je podobna komasaciji. Razlika je v tem, da se arondacija izvede v korist enega arondacijskega upravičenca, pri komasaciji pa se zaokrožijo zemljišča vseh uporabnikov in lastnikov, ki se nahajajo na določenem območju.

Arondacija kmetijskih zemljišč se lahko izvede v korist kmetijske organizacije, skupnosti združenih kmetov na podlagi pogodbe, če gre za obnovo ali napravo trajnih nasadov ali za združeno obdelovanje ter v korist posameznega kmeta v hribovitih predelih zaradi povečanja kmetijske proizvodnje, izboljšanja rabe kmetijskih zemljišč in ohranjanja naselij. Kmet mora trajneje združevati delo, zemljišče, delovna in druga sredstva z delom delavcev in združenimi sredstvi v organizaciji združenih kmetov ali v organizaciji združenega dela.

Prav tako kot arondacija, je tudi komasacija upravno ekonomski ukrep, ki pa za razliko od arondacije ni izveden v korist enega samega kmetijskega proizvajalca, ampak zadeva vse kmetijske proizvajalce in tudi druge lastnike zemljišč na določenem območju. Pomembnost komasacije se kaže tudi v tem, da gre za važen prostorski poseg v kmetijski prostor, saj se večkrat s komasacijo ne razdelijo ponovno samo kmetijska zemljišča med uporabnike in lastnike tako da dobi vsak čimbolj zaokroženo zemljišče, ampak se praviloma gradi tudi novo omrežje cest, prekopov in drugih javnih objektov. Namen tega posega je usposobitev kmetijskih zemljišč za smotrnejšo obdelavo in s tem za večjo produktivnost kmetijske proizvodnje.

Komasacijo lahko predlagajo kmetijska zemljiška skupnost, kmetijske organizacije ali kmetje. Če površina kmetijskih zemljišč tistih, ki nimajo statusa kmeta, presega več kot polovico vseh kmetijskih zemljišč na komasacijskem območju, je izpolnjen pomemben pogoj za vložitev predloga za komasacijo. V praksi se je namreč pokazalo, da so v veliki meri ovirali postopek za začetek izvajanja komasacije prav tisti lastniki kmetijskih zemljišč, ki niso kmetje.

Vsak uporabnik in vsak lastnik kmetijskega zemljišča, ki je kmet, dobi praviloma iz komasacijskega sklada ustrezno zemljišče približno enake skupne vrednosti, če je mogoče, pa tudi enake katastrske kulture in približno enake lege kot jo ima zemljišče, ki ga je vložil v komasacijski sklad.

Pri razdelitvi zemljišč iz komasacijskega sklada je potrebno gledati na to, da dobi vsak komasacijski udeleženec čimbolj zaokroženo zemljišče. Občanom, ki se po tem zakonu ne štejejo za kmete se dodelijo (v posebnem bloku parcel) zemljišč, ki jih smejo imeti v lasti (gozd in vinograd do 0,5 ha, na ravnini do 1 ha kmetijskih zemljišč skupaj, v predelih nad 600 m pa največ 3 ha skupnih površin).

8. OCENA POTENCIALOV GLEDE NA DEMOGRAFSKE IN PROIZVODNE RAZMERE

V tem poglavju bomo na kratko povzeli nekatera poglavitna spoznanja, ki so posledica temeljnih proučitev predlagane populacije kmetij za zaščito, opredelili pa bomo tudi problematiko zemljiškega maksimuma, ki postaja v novejšem času vse pomembnejša cokla v težnjah zasebnega sektorja po izboljšanju produktivnosti kmečkega dela, doseganju večje proizvodnje in s tem večjih tržnih viškov.

8.1. Nasledstvo

Problematika nasledstva mora biti ena izmed ključnih komponent pri opredeljevanju zaščitenih obratov. Mnenja smo, da kmetij brez nasledstva ni smiselno varovati oziroma, kar je še boljše, potrebna je ustrezna družbena akcija, ki bo vključila tovrstne obrate v kmetijski zemljiški sklad, ki bo predstavljal produkcijsko bazo tako za družbeni sektor kot za večje, še posebno v poljedelsko proizvodnjo usmerjene zasebne kmetije. Druga možnost pa je, da za nasledstvo poskrbijo odgovorni organi, kar še posebno prihaja v poštev v gričevnatem delu občine.

V predlagani populaciji zaščitenih kmetij ima 85,7 % obratov zagotovljenega naslednika, pri nezaščitenih kmetijah pa je ustrezen delež 81,3 % (tabela št. 85 in št. 86). Največji delež zaščitenih kmetij brez naslednika je presenetljivo na Dravskem polju (17,9 %), najmanjši pa je ravno tako presenetljivo v Halozah (11,1 %). Kaže, da so vrednote kmetovanja kljub ugodnim perspektivam na ravnini v prejšnji meri neustrezno opredeljene.

TABELA: 85 Delež gospodinjstev s prevzemniki z ozirom na zaščitenost kmetij glede na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	ZAŠČITENE KMETIJE							NEZAŠČITENE KMETIJE						
	Mlado	Zrelo	Gene- racij- sko	Stara- joče	Osta- relo	Kombi- nirano	SKUPAJ	Mlado	Zrelo	Gene- racij- sko	Stara- joče	Osta- relo	Kombi- nirano	SKUPAJ
Haloze	91,3	77,8	93,4	85,8	78,6	77,8	88,9	86,6	75,7	90,3	82,0	68,2	69,0	82,6
Dravsko polje	89,4	73,6	89,7	77,4	57,8	42,9	82,1	80,5	62,5	78,7	76,5	58,0	100,0	73,6
Ptujsko polje	90,9	83,9	92,3	88,1	64,5	0,0	88,2	87,9	74,5	93,3	85,1	70,9	80,0	84,9
Ptuj	100,0	-	83,3	66,7	100,0	-	83,3	55,6	15,4	75,0	42,9	20,0	0,0	43,4
Slovenske gorice	83,5	86,9	91,6	84,0	53,5	25,0	84,0	89,3	76,0	87,5	85,5	64,9	75,9	83,1
S K U P A J	88,6	80,7	91,7	83,1	62,2	43,2	85,7	86,1	72,6	88,5	82,3	65,3	73,0	81,3

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 86: Delež gospodinjestev s prevzemniki z ozirom na zaščitenost kmetij glede na poklicno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

	ZAŠČITENE KMETIJE						NEZAŠČITENE KMETIJE					
	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	SKUPAJ	Čisto kmečko	Mešano PK	Mešano E	Mešano PN	Čisto nekmečko	SKUPAJ
Haloze	80,7	92,6	90,2	91,0	72,2	88,9	69,7	91,4	84,1	87,2	75,4	82,6
Dravsko polje	68,3	77,5	87,1	88,2	53,3	82,1	62,2	88,9	74,0	81,3	66,2	73,6
Ptujsko polje	75,0	91,3	91,2	93,0	61,1	88,2	71,4	87,5	83,1	92,2	74,6	84,9
ptuj	100,0	100,0	100,0	71,4	83,3	83,3	-	-	25,0	66,7	42,4	43,4
Slovenske gorice	68,6	89,5	89,2	86,3	54,8	84,0	68,8	77,3	83,7	92,3	71,9	83,1
S K U P A J	72,8	87,1	89,4	89,2	60,6	85,7	68,9	85,9	82,6	89,0	70,4	81,3

Vir: Popis prebivalstva za leto 1981. Zavod SR Slovenije za statistiko

TABELA 87: Predvideni naslednik z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Sin	Hči	Drugo	S K U P A J
Zaščitene kmetije	69,5	26,3	4,2	100,0
Nezaščitene kmetije	56,6	36,6	6,9	100,0
S K U P A J	62,3	31,9	5,7	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

TABELA 88: Predvideni način kmetovanja naslednika z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

	Čisti kmet	Poikmet	Kmetoval je ob- časno	Brez od- govora	S K U P A J
Zaščitene kmetije	41,5	48,3	0,8	9,3	100,0
Nezaščitene kmetije	18,8	68,1	9,0	4,2	100,0
S K U P A J	29,0	59,2	5,3	6,5	100,0

Vir: Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj septembra 1981

Pri vrednotenju nasledstva se skriva še druga nevarnost. Očitno je namreč, da je navidez urejeno nasledstvo pogosto bolj plod želja anketiranih staršev kot pa dejanskih želja in načrtov mlajše generacije. Kako naj si sicer razlagamo rezultate Analize problematike nasledstva, prikazane v tabeli št. 85, ki jasno kažejo bistveno nižje deleže kmetij z nasledniki v kategorijah ostarelih in kombiniranih gospodinjstev (62,2 % oziroma 43,2 %), pa tudi v grupah zrelih in starajočih gospodinjstev. Največ kmetij z nasledniki naj bi bilo v grupah generacijskih in mladih gospodinjstev (91,7 % ter 88,6 %. Čisto kmečka gospodinjstva naj bi imela 72,8 % naslednikov (tabela št. 86), mešana - pretežno kmečka 87,1, mešana - enakovredna 89,4 %, mešana - pretežno nekmečka 89,2 %, čisto nekmečka pa samo 60,6 %. Na nezaščitenih kmetijah je zanimivo, da je delež naslednikov v grupi čistih nekmečkih gospodinjstev večji kot pri zaščitenih (70,4 %), pri čistih kmečkih gospodinjstvih pa je delež manjši (68,9 %), kar kaže na slabšo perspektivnost.

8.1.1. Struktura nasledstva: Najpogosteje je na zaščitenih kmetijah naslednik sin (69,5 %) (tabela št. 87), dobra četrtnina (26,3 %) pa je hčera. Kaže, da je precej razširjena miselnost, da so za uspešno vodenje večjih kmetij še vedno potrebne močne moške roke. Zakaj bi bilo sicer razmerje med moškimi in ženskimi nasledniki na nezaščitenih kmetijah spolno bistveno bolj enakopravno (56,6 % sinov in 36,6 % hčera). V primerih, ko določene kmetije na lastne otroke ne računajo ali pa so brez naraščaja, se iščejo tudi druge možnosti nasledstva (na 4,2 % zaščitenih kmetijah).

8.1.2. Predvideni način dela naslednika na kmetiji: Na zaščitenih kmetijah namerava 41,5 % naslednikov delati

na kmetiji kot čisti kmetje (tabela št. 88), 48,3 % kot po redni zaposlitvi kot polkmetje, približno desetina jih koleba v odločitvi, nekateri pa nameravajo kmetovati samo občasno. Torej se nameravajo iti "hoby" kmetijstvo. Takšna dejavnost pa na zaščitene kmetije gotovo ne sodi!

V primerjavi z nezaščitnimi kmetijami sta opazna predvsem precej večji delež naslednikov, ki bodo kmetovali kot čisti kmetje in bistveno nižji delež bodočih polkmetov.

8.2. Ocena problematike zemljiškega maksimuma

Lastninska pravica kmetijskih zemljišč pri nas ne more imeti statističnega značaja, ampak je njena značilnost proces, ki je usmerjen k vzpostavljanju socialističnih samoupravnih družbenih odnosov v kmetijski proizvodnji in s tem k izboljšanju materialnega in socialnega položaja kmetov ter k izenačevanju njihovih pravic in obveznosti s pravicami in obveznostmi v združenem delu.

Poseben problem, povezan z zavedenim razmišljanjem predstavlja vprašanje zemljiškega maksimuma. Poznano je, da ima lahko pri nas kmet s priznanim statusom do 10 ha obdelovalne zemlje oziroma do 20 ha obdelovalne zemlje v hribovitih območjih, pri čemer skupne površine zemlje ne smejo presegati 45 ha, kar je pomembna omejitev pri usmerjenosti v gozdarstvo. Nekmetije smejo po zakonu posedovati v ravninskih predelih do 1 ha kmetijskih zemljišč in gozda skupaj, od tega največ 0,5 ha gozda in 0,5 ha vinograda, v hribovitih območjih nad 600 m nadmorske višine pa so lahko lastniki do 3 ha zemlje, od tega ne več kot 0,5 ha gozdov oziroma vinogradov.

Nikakršnega dvoma ni, da je tudi na področju kmetijstva potreba po rasti produktivnosti in da razvoj proizvodnih sil, zlasti mehanizacije, omogoča hitrejšo rast produktivnosti in da danes posameznih, tudi kmet seveda, lahko v nekaterih vrstah proizvodnje obdeluje več, v poljedelstvu celo bistveno več kot lahko (Glinšek, 1982).

Teorija produkcije velja tudi v kmetijstvu. Razmerje med stroški in količino pridelka je prav tako določeno s produkcijsko funkcijo in ponudbo produkcijskih faktorjev. Optimalna kombinacija je za vsako kmetijsko kulturo drugačna. Zamenljivost faktorjev (zemlje, dela, strojev, gnojil, itd.) je v kmetijstvu celo manjša kot v drugih gospodarskih dejavnostih, mejni produkt posameznega se zato hitro zmanjšuje. S tehnološkim napredkom se optimalno razmerje med količino zemlje, opreme in dela, ki ga mora zagotoviti posamezna kmetija, hitro spreminja (Mencinger, 1981).

Mnenja o učinkih zemljiškega maksimuma se precej razlikujejo. V zvezi s tem pa je nujno potrebno ločevati pojma lastninski in obdelovalni maksimum.

Po mnenju nekaterih (prim. Mencinger, 1981) naj bi bil maksimum ovira pri procesih združevanja posesti. Vzemimo, da je združevanje (ki naj bi bilo sredstvo za boljše gospodarjenje) cilj samo po sebi. Tudi v takšnem primeru je zemljiški maksimum prej ovira kot sredstvo za združevanje. Pri združevanju naj bi izhajali iz napačne predpostavke, po kateri se naj bi z družbenim sektorjem združeval kmet z malo zemlje. Ta pa se kot vemo spreminja v kmeta-delavca, tovrstna kmetija pa je praviloma samooskrbno naravnana. Samo večja posestva in čiste kmetije omogočajo in obenem silijo v tržno proizvodnjo in dohodkovno združevanje. Takšne kmetije se naj bi z družbenim sektorjem

združevale spontano, brez vnaprej določenih oblik, saj jih bodo v takšno združevanje prisilile ekonomske zakonitosti.

Po mnenju Vadnalove (Vadnal, 1982) pa naj bi izsledki večih raziskav dokazovali, da lastninski zemljiški maksimum ob sproščenem obdelovalnem maksimumu, v sklopu celovite zasnove socialistične kooperacije, ne pomeni posebne ovire za pospeševanje koncentracije in centralizacije produkcijskih virov ter produkcije. Koncentracija gospodarstev lahko poteka brez velikih posegov v spreminjanje lastništva, predvsem brez velikih zasebnih kupoprodaj zemljišč, ki pomenijo odliv kapitala iz kmetijstva in ki se generacijsko obnavljajo.

Majhno posestvo je lahko enako učinkovito kot veliko, zasebno enako kot družbeno. Trditve, da je večje posestvo učinkovitejše od majhnega, temeljijo na predpostavki, da se v proizvodnji pojavljajo prihranki na obsegu, ta predpostavka pa je običajno le subjektivna hipoteza, ki jo je dejansko težko potrditi. Logično je predpostavka zgrešena, ker gre pri povečanju proizvodnje praviloma za kombinacijo različnih produkcijskih faktorjev in ne za večanje enega (zemlje) pri vseh drugih nespremenjenih pogojih. Vprašanje povečevanja kmetijske proizvodnje je tako vprašanje proporcionalnosti med produkcijskimi faktorji. Vsi produkcijski faktorji, ki sodelujejo v kmetijski proizvodnji, naj bi bili zelo deljivi, kar ima za posledico, da je kmetijsko proizvodnjo mogoče enako učinkovito organizirati na majhnem posestvu z majhnim traktorjem kot na velikem posestvu z veliko mehanizacijo. Pri tem teoretičnem modelu je razdrobljenost zavestno odstranjena, ima pa tudi vpliv na velikost tržne proizvodnje (Kranjčec, 1982). Trditev je usmerjena v primerjanje učinkovitosti zasebnega in družbenega sektorja.

Racionalno je, če omogočimo razvoj vsakemu učinkovitemu proizvajalcu, ne glede na sektor lastništva. Gledano po tem vidiku se zdi, da je institucija zemljiškega maksimuma nepostrebna, posebno še, če upoštevamo, da ima družba na voljo številne korekturne mehanizme, kot so davčna politika, politika odkupnih cen, kreditna politika, ipd., s katerimi je mogoče preusmerjati vse ekonomsko nezaželeno tendence. Odprava maksimuma bi namreč omogočila učinkovitim zasebnim proizvajalcem, da poiščejo tisto optimalno velikost posestva, ki bi zagotavljala najcenejšo tržno proizvodnjo hrane in s tem najmanjšo porabo produkcijskih faktorjev na enoto proizvodnje, hkrati pa bi zahtevalo široko paleto spremljajočih ukrepov (delovna mesta za višek delovne sile, izboljšanje infrastrukture, ipd.). Proces bi moral biti generacijski.

Pri tem bi morali upoštevati določbe verificirane zemljiške politike, ki govore kako zemljišča od lastnikov, ki zemlje ne morejo več intenzivno obdelovati, ali zato nimajo interesa, prenesti v uporabo (lastnino) tistim proizvajalcem - družbenim obratom ali kmetom, ki so sposobni in pripravljeni obdelati več zemlje. Tudi več kot 10 ha seveda. Takšni ukrepi se danes sicer že izvajajo, nobenega dvoma pa ni, da kasnimo.

Največ slabo obdelanih in neobdelanih zemljišč je v hribovitih območjih, kjer ni interesentov za kmetovanje. Čeprav je zemlja poceni, čeprav zemljiški maksimum (20 ha) pogosto ne pomeni nobene ovire. Vse to dokazuje, da je potrebna aktivna kmetijska politika, ki bo ne samo omogočala, da bo kmet obdeloval toliko zemlje, kolikor jo je s svojim delom in stroji sposoben, temveč bo takšno usmeritev podpirala z ukrepi ekonomske - predvsem kreditne in davčne politike. Možnosti za dosego željene koncepcije

sta kot že nakazano naslednji:

- organizirano, prek uveljavljanja naše pozitivne zakonodaje, ob sprotne reševanju socialnih problemov ostarelih, za proizvodnjo nesposobnih lastnikov zemlje (preživninsko varstvo, prenos zemlje v zemljiške sklade in organizirano proizvodnjo, kar omogoča postopno povečevanje kmetij),
- ali prepustiti spreminjanje agrarne strukture zakonitostim klasične kapitalistične koncentracije v lasti posameznikov.

Dvomljivo je, da bi bil naš kmet danes sploh pripravljen in sposoben nositi na svojim ramenih poglavitno breme takšnega stihijskega prestrukturiranja, da bi dokupoval toliko zemlje v lastnino, kolikor mu jo je potrebno za rentabilno oziroma bolj ekonomično kmetovanje.

V času ekonomske krize je vse bolj prisotna alternativa, po kateri naj bi karikirano povedano kmet izginil, ob družbenem sektorju pa se naj bi uveljavilo kmetijstvo ohišnic mešanih kmetij. Po tovrstnih gledanjih, naj bi imela zemljo večina družin, kar bi zagotovilo visoko intenzivnost obdelave in s povečanjem samooskrbe zmanjšal pritisk na trg, kar bi pocenilo kmetijske pridelke. Menimo, da so tovrstna stališča v popolni koliziji s prizadevanji po izboljšanju zemljiške strukture in povečanjem produktivnosti, obenem pa tovrstnega procesa ne moremo zaslediti nikjer na svetu. Na nek način je podoben sistemu v državah takoimenovanega realnega socializma, ki pa imajo v proizvodnji hrane še večje primanjkljaje kot Jugoslavija.

8.3. Opredelitev nosilcev razvoja zasebnega sektorja kmetijstva

V priloženem računalniško obdelanem gradivu je seznam predlaganih zaščiteneh kmetij, v katerem smo točkovali posamezne obrate z ozirom na velikost posesti, poklicno strukturo, starostno strukturo ter problematiko nasledstva. Podrobnejša pojasnila so v uvodnem poglavju o metodologiji.

Mnenja smo, da lahko močnejše zaščitene kmetije (z večjo točkovno vsoto) predstavljajo v prihodnosti nosilce razvoja zasebnega sektorja kmetijstva. Maksimalno število točk je 21, dosežata pa ga samo dve kmetiji. Kje naj bo meja za izbor najbolj primernih kmetij, prepuščena pristojnim občinskim službam, gotovo pa bi morali pri opredeljevanju sodelovati tudi obe kmetijski zadrugi.

Če se vzame za mejo 18 točk, bi bilo vključenih 805 obratov, pri meji 17 točk že 1271, pri meji 16 točk 1537 in pri meji 15 točk že 1744 kmetij. Menimo, da meje navzdol spričo neustreznih pogojev ne bi smeli spustiti. Na ta način bi izpadlo natančno 800 kmetij, ki so tudi predlagane za zaščito. Upoštevati bi bilo potrebno tudi regionalni vidik.

9. PREDLOGI ZA IZBOLJŠANJE OBSTOJEČEGA ZAKONSKEGA DOLOČILA O ZAŠČITENIH KMETIJAH IN NJEGOVEGA IZVAJANJA V PRAKSI

V prvi vrsti moramo opozoriti na uresničevanje vseh splošnih ukrepov v zvezi z zemljiško politiko, ki smo jih podrobno opredelili v študiji socialnogeografske raziskave razseljevanja Haloz in Slovenskih goric, med katerimi še posebej izdvajamo dosledno spoštovanje in izvajanje obstoječe zakonodaje.

V prihodnje bo potrebno natančno opredeliti prostorski načrt z vidika interesov družbenega in zasebnega sektorja. Šele po ustrezni prostorski uskladitvi interesov je mogoče pristopiti k striktnemu izvajanju zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč, posledica katerega je seznam zaščitene kmetij. Izbor ustreznih kmečkih gospodarstev za zaščito pa ne bi smelo biti samo sebi namen. Morda bi biti pot za opredelitev tistih kmetijskih obratov, ki bi dolgoročno predstavljali nosilce razvoja zasebnega sektorja kmetijstva v občini.

Razmerje med zasebnim in družbenim sektorjem bo potrebno urediti z izvajanjem ustreznih prostorsko ureditvenih operacij. Med njimi so še posebno primerne menjava zemljišč, arondacije in komasacije, v družbenem sektorju pa mora izvajanje hidroagromelioracij nujno spremljati tudi izvajanje komasacij. Še posebno vlogo pri dosegu željene prostorske ureditve pa ima lahko dolgoročno vzeto podružbljanje zemljišč, ki pa je nujno generacijski proces.

Za kvantitativni in kvalitativni dvig zasebne kmetijske proizvodnje z ustreznim izborom perspektivnih individualnih kmečkih gospodarstev mora biti prisotno vodilo, da je za zaščitene kmetije nujno potrebno pripraviti ustrezen usmeritveni program in ga s pomočjo potrebnih naložb tudi re-

alizirati. Analize so namreč pokazale, da je stopnja proizvodnostne specializacije še sorazmerno šibka.

Iz seznama predlaganih kmetij za zaščito je po našem mnenju potrebno izločiti vse tiste obrate, ki ne ustrezajo kriterijem in tudi evolutivno ni mogoče pričakovati, da bi predstavljali močne produkcijske enote. Neizpolnjevanje ustreznih kriterijev pomeni zlasti:

- vključevanje kmetij z ostarelimi gospodinjstvi,
- vključevanje kmetij s čistimi nekmečkimi gospodinjstvi,
- vključevanje kmetij z ne dovolj velikim potencialom kmetijskih zemljišč (preveriti pa bi bilo potrebno proizvodno usmerjenost),
- vključevanje kmetij brez naslednika,
- vključevanje kmetij, ki imajo sedež na območjih z urbanističnimi in zazidalnimi načrti ali pa imajo v teh območjih toliko obdelovalnih površin, da ostala zemljišča ne dosega minimuma za primerno usmeritev kmetijske proizvodnje (meja bi bila lahko naprimer pri 5 ha obdelovalne zemlje).

Na drugi strani bi bilo potrebno v sistem zaščite vključiti tiste kmetije, ki navedenim kriterijem ustrezajo, a v sedanje sezname še niso zajete. Pri tem bi bilo potrebno aktivirati krajevne skupnosti.

Nasploh bi morala biti krajevna samouprava mnogo bolj aktivna. Izkušnje kažejo, da v dosedanjih akcijah kljub fiktivni prisotnosti ni bila posebno uspešna, kar potrjuje nizka stopnja informiranosti o sedanji opredelitvi zaščiteneh kmetij. Okrepiti bo potrebno sistem informiranja.

Sezname zaščitenih kmečkih gospodarstev bi bilo potrebno stalno nadzorovati. V primerih, ko se pojavijo motnje, ki ne ustrezajo opredelitvenim kriterijem, bi bilo potrebno z organizirano akcijo doseči njihovo saniranje. Vsakih 10 let pa bi morali izvajati rekapitulacijo vključenih obratov.

Celotna akcija mora biti zasnovana ob spoštovanju naslednje dvojnosti, ki bi zagotovila optimalno stopnjo obdelanosti za vsako ceno. Na ravnini Dravskega in Ptujskega polja je potrebno favorizirati čiste kmetije, mešane pa bi se morale v doglednem času polarizirati na čista ali pa na nekmečka gospodinjstva, ki na obvladovanju kmetijskih zemljišč ne bi smela imeti nobenega vpliva. Nasprotno pa je potrebno v manj razvitih območjih Haloz in Slovenskih goric graditi v prvi fazi razvoj prav na forsiranju različnih tipov mešanih kmetij, tako da se prepreči nadaljnja ekstenzifikacija kmetijskih površin. Polarizacija je lahko zahteva šele pojutrišnjega dne.

10. ZAKLJUČKI

Sistem zaščitenosti kmetij je tesno povezan z zakonom o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih gospodarstev iz leta 1973. Proučevanja Inštituta za geografijo v izbranih sondnih območjih v letu 1981 so pokazala relativno nizko stopnjo osveščenosti, saj se mnoge kmetije zaščitenosti niso zavedale, mnoge pa so se smatrale za zaščitene, čeprav jih v ustreznem seznamu ni bilo.

Določbe zakona o dedovanju kmetijskih zemljišč so uperjene proti nadaljnji drobitvi zasebne kmetijske zemlje, pa naj

si gre za velikostno ali pa za prostorsko razdrobljenost. Mnenja smo, da bi bilo potrebno dati zaščitenim kontingentom (ne samo v ptujski občini) globljo vsebino. Izmed njih bi bilo potrebno izbrati tiste kmetijske enote, ki bi dolgoročno predstavljale nosilce razvoja zasebnega sektorja kmetijstva.

Analiza predlaganih kmetij za nov odlok o zaščitenih kmetijah je pokazala, da bi bilo brez škode od 2544 proučenih obratov izločiti približno 800 kmečkih gospodarstev, ki ne izpolnjujejo enega ali več opredelitvenih kriterijev. Gre za ostarela gospodinjstva, čista nekmečka gospodinjstva, kmetije brez naslednika, premajhne kmetije z ozirom na proizvodno usmerjenost, tako da same ne zagotavljajo možnosti za preživljanje. 17 predlaganih kmetij je takšnih, ki po podatkih popisa prebivalstva iz leta 1981 sploh ne eksistirajo. Posamezne kmetije pa so na območjih, ki so s prostorskimi in zazidalnimi načrti določene za pozidavo.

Med zemljišči zaščitenih kmetij kot nosilci teženj zasebnega sektorja kmetijstva in družbenim sektorjem lahko dolgoročno pride do konfliktov spričo ekspanzionističnih teženj obeh sektorjev. Zemljišča obeh kategorij so namreč medsebojno tesno prepletena. Za naprej bi bilo potrebno interesna področja obeh sektorjev natančno razmejiti, kar bi dosegli z izvajanjem prostorsko ureditvenih operacij, predvsem menjavo posesti, arondacij ter komasacij. Posebno pomembno vlogo v dolgoročnem obdobju ima lahko pri tem združevanje zemljišč.

Demografske analize, proučevanje proizvodnih potencialov ter rezultatov proizvodnje so pokazali, da so na zaščitenih kmetijah boljše razmere kot na preostalih nezaščitenih kmetijah. Vendar pa je kooperacija z gospodinjstvi brez zemlje (kjer je le-to sploh mogoče) manj ugodna.

Starostna struktura je povprečno dokaj dobra, tako da zagotavlja dolgoročnost ukrepov. Velika kmečka družina se razkrajaja, tako da danes prevladujejo gospodinjstva s 4 - 5 družinskimi člani. Izobrazbena struktura ni ugodna. V prihodnje bo potrebno več pozornosti posvetiti izobraževanju, še posebno na področju kmetovanja.

Med zaščitenimi kmetijami prevladujejo različni tipi mešanih delavsko kmečkih gospodinjstev, le malo pa je čistih kmetij in še te so v veliki meri ostanek. Zaposleni družinski člani in šolarji v primerjavi z gospodinjstvi brez zemlje dnevno migrirajo na daljše razdalje, glavno prevozno sredstvo pa je avtobus. Na počitnice hodijo vsi družinski člani samo v izjemnih primerih.

Starost stanovanj je v povprečju pri zaščitenih kmetijah največja, pa čeprav dobra petina živi v povsem novih zgradbah, večino starejših objektov pa so adaptirali. Površina stanovanj je nadpovprečna. Hlevi za živino so manj primerni, tako glede na starost kot glede funkcionalnosti. Infrastrukturalna opremljenost se izboljšuje. Elementi osebnega standarda (televizor, radio, pralni stroj) so prisotni v pretežni večini gospodinjstev. Manj je avtomobilov. Elektrifikacija je dosegla zadovoljiv nivo, poseben problem pa še vedno predstavljajo telefonija, oskrba z vodo in slaba prometna dostopnost. Vsi problemi so poudarjeno značilni za gričevje Slovenskih goric in še posebno Haloz.

V lasti zaščitenih kmetij je dobra polovica zemljišč zasebnega sektorja. Nadpovprečno visoki so deleži njiv, travnikov in gozdov, relativno pa so nižji deleži vinogradov in sadovnjakov. Prisotna je velika zemljiška razdrobljenost. Povprečna parcela meri dobrih 30 arov, povprečno pa pride na kmetijo kar 29 parcel.

Čeprav so zaščitene kmetije nadpovprečno velike, pa predstavlja vse večjo oskrbo zemljiški maksimum. Pri tem pa je zanimivo, da so spremembe lastništva zemlje razmeroma redke. Prav tako je širok interes za spremembe lastništva, pa še ta je v nasprotju z družbenimi hotenji, saj prevladujejo interesi prodaje nad interesi nakupa. Zanimivo, pri nezaščiteneh kmetijah je samo obratno.

Zemlja je na ravnini dokaj intenzivno obdelana, v gričevnatem svetu Haloz in Slovenskih goric pa je pogosto prisotna ekstenzifikacija proizvodnje, ki se kaže predvsem v ozelenjevanju, pa tudi v ogozdovanju. Vzroki tičijo v pomanjkanju delovne sile in v prilagajanju maksimalne optimalni obdelavi, ko se opuščajo takozvana marginalna zemljišča.

Povprečno pride na zaščiteno kmetijo več kot 6 glav normalne živine (GNŽ), največ na Dravskem polju, najmanj pa v Halozah. Najboljše rezultate dosegajo perspektivna - mlada in generacijska gospodinjstva, z ozirom na socio-ekonomsko strukturo pa je opazna prevlada mešanih gospodinjstev, med katerimi z ozirom na tip ni bistvenih razlik. V zadnjih desetih letih se je pri večini kmetij število živine povečalo, čeprav je precej tudi takšnih, kjer je prišlo do občutnega zmanjšanja.

V primerjavi z nezaščiteneh kmetijami je na zaščiteneh bistveno večja obremenitev obdelovalnih površin, z živino (povprečno 1,3 GNŽ/ha), pa tudi ena delovna moč redi precej več živine. Boljša je tudi mehaniziranost kmetijske proizvodnje, ki je v mnogih primerih navidezno že pretirana, čeprav je spričo razdrobljenosti nujna. Večjo intenzivnost proizvodnje potrjuje tudi večja poraba umetnih gnojil.

Stopnja specializacije kmetijske proizvodnje je razmeroma skromna. Še vedno prevladuje polikulturno kmetovanje in le 12 % zaščitenih kmetij izpolnjuje kriterije za opredelitev usmerjenosti kmetije. Prevladujeta večvrstna usmerjenost in usmerjenost v živinorejo. Z zadrugo sodelujeta dve tretjini zaščitenih kmetij. V večini primerov še z medsebojnim sodelovanjem prizadeti zadovoljni.

Tržnost proizvodnje je razmeroma slaba. Čeprav večina zaščitenih kmetij na takšen ali drugačen način določene kmetijske pridelke prodaja, pa je množina prodanih proizvodov skromna, zato le četrtnina kmetij dosega primerne dohodke. Najpogostejši artikli tržnosti so meso, živalski produkti in ekopavine (krompir).

11. VIRI IN LITERATURA

1. Anketiranje na terenu v izbranih sondnih območjih, september 1981
2. Dolgoročni program razvoja agroindustrijske proizvodnje. Komisija zveznih družbenih svetov za vprašanja gospodarske stabilizacije. Beograd, 1982.
3. Družbeni plan občine Ptuj za obdobje 1981-1985.
4. GLINŠEK S., 1982, Ali je zemljiški maksimum osrednje vprašanje agrarne politike, Naši razgledi, Ljubljana.
5. GOSAR L., 1976, Vpliv gibanja kmečke delovne sile na oblikovanje agrarnega prostora. Doktorska disertacija, Ljubljana.
6. Kladnik D., Fatur D., Piry I., Repolusk P., Špes M., Zakotnik T., Socialno-geografska raziskava razseljevanja Haloz in Slovenskih goric. IGU, Ljubljana.
7. Klemenčič M., 1975, Sodobni prelog v SR Sloveniji, Geografski vestnik XLVII, Ljubljana.
8. Kmetijska zemljišča (druga knjiga), 1982, ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
9. Kocjan S., 1979, Kmetijska zemljišča - zakon s komentarjem. ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
10. Kocjan S., 1973, Zakon o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih zemljišč s komentarjem. ČZ Uradni list SRS, Ljubljana.
11. Kranjec M., 1982, Zemljiški maksimum - ekonomski ali politični instrument? Naši razgledi, Ljubljana.
12. Kriteriji za usmerjeno kmetijo v družbeno organizirano tržno proizvodnjo, Kmetijska zadruga Ptuj, 1982.
13. Medved J., 1965, Problematika agrarnih predelov Podravja in Pomurja, IGU, Ljubljana.
14. Medved J., 1967, Uvod v metodologijo agrarnogeografskih raziskav pokrajine. IGU, Ljubljana.
15. Novelacija urbanističnega programa občine Ptuj. Globalna projekcija razvoja občine Ptuj do leta 2000.

16. MENCINGER J., 1982, Grofica z ohišnice in druga vprašanja zemljiškega maksimuma. Naši razgledi, Ljubljana.
17. MENCINGER J., 1981, Zemljiški maksimum. Naši razgledi, Ljubljana.
18. Odlok o določitvi kmetij po zakonu o dedovanju kmetijskih zemljišč in zasebnih kmetijskih gospodarstev - kmetij. Osnutek z dne 6.12.1976. SO Ptuj.
19. Podatki geodetske uprave SO Ptuj.
20. Podatki o površinah zaščitenih kmetij, Kmetijska zemljiška skupnost občine Ptuj.
21. Podatki o usmerjenih kmetijah, Kmetijska zadruga Ptuj.
22. Podatki o davčnih zavezancih v občini Ptuj, Kmetijska zemljiška skupnost občine Ptuj.
23. Popis prebivalstva za leto 1981, Zavod SR Slovenije za statistiko.
24. Poročilo o izvajanju zakonov s področja kmetijstva. Priloga Poročevalca. Ljubljana, 1980.
25. Predlog seznama zaščitenih kmetij za novelacijo odloka o zaščitenih kmetijah, Kmetijska zemljiška skupnost občine Ptuj.
26. Pregledna karta občine Ptuj, merilo 1 : 50000. Geodetska uprava SO Ptuj.
27. Rezultati terenskega dela v sondnih območjih občine Ptuj, september 1981.
28. RRP - Temelji razvoja agroživilstva v SV Sloveniji za obdobje 1980 - 2000. UAS, Maribor, 1981.
29. Srednjeročni program Kmetijske zadruge Ptuj za obdobje 1981 - 1985.
30. VADNAL K., 1982, Grofica z mrtvaško glavo ali zemljiški maksimum. Naši razgledi, Ljubljana.
31. VADNAL K., 1982, Zrno do zrna ..., Naši razgledi, Ljubljana.
32. Zemljiški izpisi, Zavod SR Slovenije za statistiko, 1982.

12. SEZNAM TABEL

- Tabela št.1: Struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj (leto 1981)
- Tabela št.2: Zaščitene kmetije po krajevnih skupnostih občine Ptuj (predvideno stanje)
- Tabela št.3: Delež zaščitениh kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.4: Število družinskih članov z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.5: Starostna struktura posameznikov z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št.6: Delež moških v starostnih kontingentih z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št.7: Starostna struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah leta 1981
- Tabela št.8: Starostna piramida zaščitениh kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.9: Starostna piramida za prebivalce nezaščitениh kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.10: Starostna piramida za prebivalce gospodinjstev brez zemlje v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.11: Starostna piramida za vse prebivalce občine Ptuj leta 1981
- Tabela št.12: Kvalifikacijska struktura z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št.13: Poklicna struktura gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št.14: Delež zdomcev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št.15: Oddaljenost delovnega mesta od bivališča z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

- Tabela št. 16: Najpogostejši način odhajanja na delo z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 17: Pogostnost opravkov v nekaterih centralnih krajih ter v Avstriji z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 18: Dopustovanje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 19: Obdobje izgradnje stanovanj z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 20: Povprečna površina stanovanja z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 21: Povprečna površina stanovanj zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 22: Povprečna površina stanovanj zaščitenih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 23: Izvajanje adaptacij z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 24: Tipologija adaptacij z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 25: Obdobje adaptacij z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 26: Stopnja strukturne opremljenosti gospodinjstev na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 27: Stopnja infrastrukturne opremljenosti zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 28: Stopnja infrastrukturne opremljenosti zaščitenih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 29: Infrastrukturna opremljenost gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

- Tabela št. 30: Oskrba z vodo z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 31: Obdobje izgradnje hleva za živino z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 32: Stanje hleva z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 33: Kmetijska mehanizacija z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 34: Število traktorjev na loo gospodinjstev z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 35: Število traktorjev na loo zaščitenih kmetij z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 36: Število traktorjev na loo zaščitenih kmetij z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 37: Površina obdelovalne zemlje na traktor z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 38: Površina obdelovalne zemlje na traktor na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 39: Površina obdelovalne zemlje na traktor na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 40: Število KW traktorjev na gospodinjstvo z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 41: Število KW traktorjev na zaščiteni kmetiji z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 42: Število KW traktorjev na zaščiteni kmetiji z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981

- Tabela št. 43: Delež zemlje v lasti osnovnih tipov gospodinjstva po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 44: Delež obdelovalne zemlje v lasti osnovnih tipov gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 45: Delež vseh zemljišč ter delež obdelovalnih površin v lasti zaščitenih kmetij od vseh zemljišč v za-
- Tabela št. 46: Lastništvo zemlje izven matičnih naravnopokrajinskih enot z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 47: Velikost posesti z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 48: Povprečna površina zemlje v lasti z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 49: Povprečna površina obdelovalne zemlje v lasti z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 50: Struktura izrabe tal na zaščitenih kmetijah, ostalih zemljiščih v privatni lasti in v družbenem sektorju v občini Ptuj
- Tabela št. 51: Delež zemljišč v lasti zaščitenih kmetij od vseh zemljišč v zasebni lasti po zemljiških kategorijah v občini Ptuj
- Tabela št. 52: Povprečna površina parcel po zemljiških kategorijah na zaščitenih kmetijah, ostalih zemljiščih v privatni lasti in v družbenem sektorju v občini Ptuj
- Tabela št. 53: Povprečno število parcel posameznih zemljiških kategorij na zaščiteni kmetiji v občini Ptuj
- Tabela št. 54: Število parcel in število nad 1 km oddaljenih parcel z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 55: Spremembe lastništva zemlje v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj
- Tabela št. 56: Interes za spremembe lastništva zemlje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

- Tabela št. 57: Dostopnost z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 58: Struktura gospodinjstev glede na delovne moči z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 59: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 60: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 61: Površina obdelovalne zemlje na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 62: Intenzivnost izrabe kmetijskih površin z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 63: Spremembe v intenzivnosti izrabe zemlje v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj
- Tabela št. 64: Vzroki sprememb intenzivnosti izrabe zemlje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj
- Tabela št. 65: Tipologija sprememb intenzivnosti izrabe zemlje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj
- Tabela št. 66: Število GNŽ na gospodinjstvo glede na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 67: Število GNŽ na gospodinjstvo na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 68: Število GNŽ na gospodinjstvo na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 69: Struktura gospodinjstev glede na število GNŽ z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 70: Spremembe v številu živine v zadnjem desetletju z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj

- Tabela št. 71: Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 72: Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 73: Število GNŽ na hektar obdelovalne zemlje na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 74: Število GNŽ na delovno moč z ozirom na zaščitenost kmetij po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 75: Število GNŽ na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na starostno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 76: Število GNŽ na delovno moč na zaščitenih kmetijah z ozirom na poklicno strukturo gospodinjstev po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 77: Zaščiteni kmetije, usmerjene v družbeno organizirano tržno proizvodnjo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1982
- Tabela št. 78: Tržnost kmetijske proizvodnje z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980
- Tabela št. 79: Vrednost prodaje kmetijskih pridelkov z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980
- Tabela št. 80: Artikli tržnosti z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980
- Tabela št. 81: Delež gospodinjstev, ki sodelujejo z zadrugo z ozirom na zaščitenost kmetije po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj (leto 1981)
- Tabela št. 82: Zadovoljivost pri sodelovanju z zadrugo z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 83: Pogostnost uporabe organskih gnojil z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj

- Tabela št. 84: Količina uporabljenih umetnih gnojil z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1980
- Tabela št. 85: Delež gospodinjstev s prevzemniki z ozirom na zaščitenost kmetij glede na starostno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 86: Delež gospodinjstev s prevzemniki z ozirom na zaščitenost kmetij glede na poklicno strukturo po naravnopokrajinskih enotah občine Ptuj leta 1981
- Tabela št. 87: Predvideni naslednik z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981
- Tabela št. 88: Predvideni način kmetovanja naslednika z ozirom na zaščitenost kmetij v občini Ptuj leta 1981

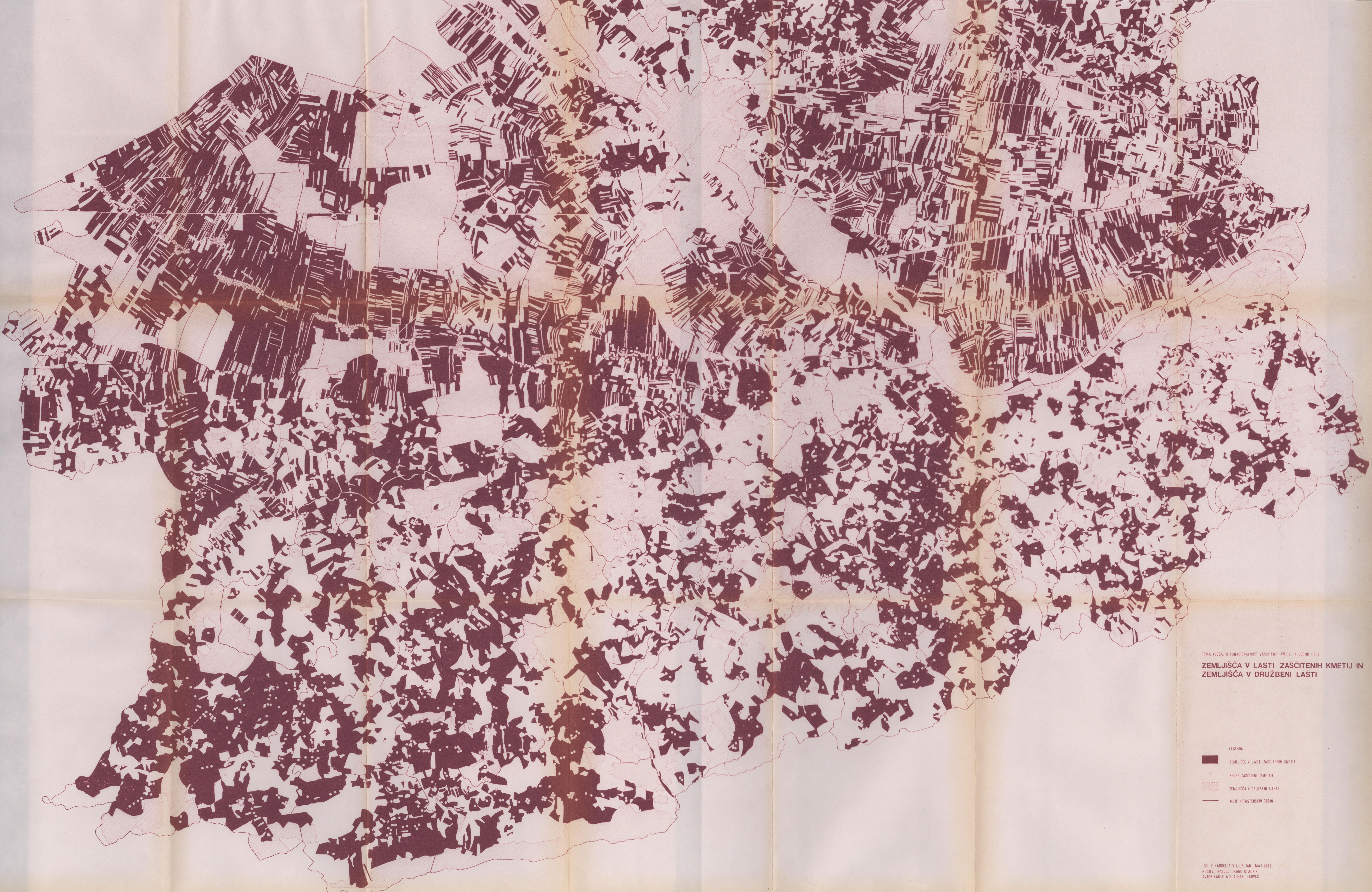
13. SEZNAM KART

1. Katastrske občine v občini Ptuj
2. Delež zemlje v lasti zaščitenih kmetij od vseh zemljišč zasebnega sektorja v občini Ptuj leta 1982
3. Delež obdelovalnih površin v lasti zaščitenih kmetij od vseh obdelovalnih površin zasebnega sektorja občine Ptuj leta 1982
4. Povprečna velikost posesti zaščitenih kmetij v občini Ptuj leta 1981
5. Struktura površin zaščitenih kmetij v občini Ptuj leta 1981
6. Zemljišča v lasti zaščitenih kmetij in v družbeni lasti

TEMA: VLOGA IN FUNKCIONALNOST ZAŠČITENIH KMETIJ V OBČINI PTUJ
**ZEMLJIŠČA V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ IN
ZEMLJIŠČA V DRUŽBENI LASTI**

- LEGENDA
- ZEMLJIŠČA V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ
 - SÍDELEZ ZAŠČITENE KMETIJE
 - ZEMLJIŠČA V DRUŽBENI LASTI
 - MEJE KATASTRSKIH OBČIN

TEMA: VLOGA IN FUNKCIONALNOST ZAŠČITENIH KMETIJ V OBČINI PTUJ
**ZEMLJIŠČA V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ IN
ZEMLJIŠČA V DRUŽBENI LASTI**

- LEGENDA
- ZEMLJIŠČA V LASTI ZAŠČITENIH KMETIJ
 - SEDEŽ ZAŠČITENE KMETIJE
 - ZEMLJIŠČA V DRUŽBENI LASTI
 - MEJE KATASTRSKIH OBČIN